

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Statsminister Palme hade vänligheten att apostrofera mig i det avsnitt av hans anförande som berörde EEC-frågan. Jag skall i slutet av mitt anförande återkomma till det. Statsministern gav mig epitetet Aposteln Johannes. I och för sig har jag ingenting emot det epitetet, men jag vill göra den reservationen, som jag hoppas kammarens närvarande ledamöter förstår, att jag kanske inte vill bli lärjunge i första hand till Mäster Olof.

Inledningsvis skulle jag vilja göra några reflektioner kring det tema som rör demokratins vitalisering och möjligheterna för demokratin inte minst på det regionala planet – på länsplanet i första hand.

Enkamarreformen föregicks av en mycket livlig debatt om möjligheterna att stärka och vitalisera vår demokrati. Någon större framgång i denna riktning på det regionala och kommunala planet kan man dess värre inte notera. Den partiella reform som vi antog, länsstyrelse-reformen, en reform som rör länsstyrelseförvaltningen, föregicks av ett mycket omfattande utredningsarbete. Detta utredningsarbete gällde för det första frågan om ny länsindelning, för det andra organisationsformerna för den regionala förvaltningens administration och för det tredje uppgiftsfördelningen mellan den centrala samhällsmakten och de regionala organen i länet.

Jag vill, herr talman, från början ha sagt att jag hela tiden varit mycket kritisk till uppläggningsen av detta utredningsarbete. Jag anser att man angripit frågeställningarna i fel kronologisk ordning. Man började med länsindelningen, där länsutredningen föreslog att länens antal skulle minskas från 24 till 15. Man hade emellertid inte något reellt underlag för att minska länens antal helt enkelt därför att man inte visste vilka uppgifter som skulle handläggas av de olika länsorganen.

Därefter har länsförvaltningsutredningen arbetat. Dess grundtanke kan väl sägas vara att den översiktliga samhällsplaneringen, som handhas av olika länsorgan, skall samordnas och ledas av länsstyrelsen.

Den tredje tunga utredningen har varit länsdemokratiutredningen. Denna utrednings grundtanke är, som de flesta vet, att landstingen skall utvecklas till länsparlament och att den verksamhet som drivs av landstingen skall omfatta ett större antal områden än för närvarande. Den kommunala självstyrelsen skulle med andra ord genom landstingen handha den viktiga samhällsplaneringen på det regionala planet.

Jag kan inte hjälpa att jag hela tiden funnit – och det har jag flera gånger sagt i den gamla riksdagen – att uppläggningsen av utrednings-

arbetet kring dessa mycket stora och väsentliga frågekomplex har varit synnerligen valhänt. Enligt min mening hade det varit naturligt att man först ställt sig frågan: Hur skall vi ha det med uppgiftsfördelningen mellan staten och de regionala organen; vilka uppgifter skall handläggas på riksnivå och vilka skall handläggas på regional nivå? Först sedan man klarlagt detta anser jag att man på allvar kan börja fundera över hur den administrativa apparat bör se ut som krävs för handläggningen på olika nivåer.

Slutligen skulle man i tredje hand kunna resa frågan: Behöver vi några indelningsändringar på olika nivåer — i detta fall speciellt i länen — för att klara de uppgifter man har tilldelat de olika nivåerna? Så har utredningsarbetet dock inte bedrivits.

Jag vill gärna ge en kort personlig motivering — jag hoppas att den gäller också för mitt parti — för tanken på en utbyggd länsdemokrati.

Man kan väl säga att vi här i landet har ett väl fungerande demokratiskt system på riksnivå. Regeringens och riksdagens handläggning av frågorna ställs under väljarnas prövning vid de allmänna valen. Regering och riksdag handlägger frågor över hela samhällsfältet på riksnivå. Motsvarande är förhållandet när vi ser på kommunerna. I kommunerna får kommunalmännen redovisa sitt fögderi över hela det kommunala fältet vid de allmänna valen.

När vi sedan kommer till länsnivån, herr talman, möter oss en helt annan bild. Vi har där, anser jag, för att vara i ett avancerat demokratiskt land ett dåligt utvecklat demokratiskt system. Det beror naturligtvis i första hand på att de folkvalda självstyrelseorganen i länen, landstingen, har utvecklats till att bli i huvudsak sjukvårdskommuner. Ungefär 85 procent av landstingens angelägenheter består av sjukvårdsfrågor. Hela det övriga stora fältet av mycket viktiga samhällsfrågor på länsnivå handläggs antingen av länsstyrelsen, där landshövdingen fram till den 1 juli är ensam beslutande, eller via den statliga länsförvaltningen i det stora antal statliga länsnämnder som i huvudsak sorterar direkt under de centrala ämbetsverken.

Den stora principiella bristen är således enligt min uppfattning att medborgarna i länen inte har möjlighet att via ett representativt demokratiskt system påverka det stora flertalet av viktiga länsfrågor. Länsorganens förvaltning ställs inte under parlamentarisk kontroll. Medborgarna kan inte utkräva parlamentariskt ansvar såsom man kan göra på riksnivå och på primärkommunal nivå. Den verksamhet som handläggs av de länsnämnder som sorterar under den statliga förvaltningen och under de centrala ämbetsverken ligger alltså utanför medborgarnas politiska kontroll.

Här går enligt min mening en väsentlig principiell skiljelinje. Dels har vi den riktning som förespråkar stark statlig styrning av de regionala uppgifterna via den nuvarande statliga länsförvaltningen och även en viss utbyggnad av den. Dels har vi den riktning som jag personligen och mitt parti företräder, nämligen den som förespråkar en mera decentraliserad beslutsprocess, där inflytandet av det folkliga länsorganet, landstinget, skulle göra sig mera gällande genom att landstinget tilldelas en rad uppgifter. Jag har nämnt den främsta, nämligen samhällsplaneringsfrå-

gorna.

Sedan måste jag konstatera att politiken på länsplanet har fått en ökad betydelse under de senare åren. Länet som administrativ enhet har fått ökad betydelse. Samtidigt har utvecklingen framtingat ett ökat behov av samhällsplanering, särskilt av vad vi brukar kalla översiktlig planering. Därmed är det enligt min mening mera självklart än tidigare att tyngdpunkten i den översiktliga samhällsplaneringen bör ligga på länsplanet. Jag vill erinra om att vi fastslog detta bl. a. i riksdagsbeslutet 1964 när riktlinjerna för lokaliseringspolitiken diskuterades.

De här problemen har accentuerats just genom de uppenbara brister vi har i länsförvaltningen. Man kan säga att de är av två slag; dels gäller de samordning och enhetlighet, dels förankringen i den kommunala självstyrelsen.

Diskussionen om medborgarinflytandet över länsstyrelserna har följt i huvudsak två linjer. Den ena är inställd på lekmanamedverkan i statlig länsförvaltning. Den andra vill gå fram på den principiella linje som vi brukar kalla länsdemokrati med ett starkare inflytande från medborgarna via länsorganet landstinget.

Även om jag således är starkt kritisk mot den reform som vi har beslutat, är jag naturligtvis villig att erkänna att lekmanamedverkan i länsstyrelserna är en viss form för medborgarinflytande. Det skulle vara fel att inte erkänna det, men det finns ingen anledning att karakterisera detta lekmannainflytande i länsstyrelsen och i lekmannanämnderna som länsdemokrati. Erfarenheterna talar i motsatt riktning. Jag har under några år suttit med i ett länsplaneringsråd och kunnat konstatera hur litet lekmanarepresentationen egentligen betyder i det sammanhanget och, förmodar jag, också i andra sammanhang i de statliga länsnämnderna.

De representanter som landstinget utser i exempelvis länskolnämnd eller planeringsråd – jag skall inte räkna upp alla länsnämnder med lekmannainflytande; de är bortåt ett tjugotal – får för det första inte mottaga några instruktioner för sitt handlande från landstinget. För det andra har de inte någon skyldighet att rapportera inför landstinget och inte heller kan de, som jag antytt, avkrävas något parlamentariskt ansvar. Lekmanaledamöterna är alltså inte politiskt ansvariga inför något parlamentariskt organ. Det innebär också, vilket är angeläget att observera, att det politiska ansvarskrävandet inte heller är inkopplat när det gäller tjänstemannaförvaltningen, vilket måste leda till minskad auktoritet för lekmannasidan visavi tjänstemannaförvaltningen.

Jag är, herr talman, på det klara med att vi för närvarande inte har någon möjlighet att på ett tillfredsställande sätt trygga lekmanamedverkan genom en radikal reform, men jag vill påstå att en mycket bred opinion på senare tid klart har förordat länsdemokratilinjén.

Riksdagen uttalade enhälligt år 1964 att det var angeläget att stärka den kommunala självstyrelsen på det regionala planet. Det var med anledning av detta uttalande som riksdagen hemställde om tillsättandet av länsdemokratiutredningen. Denna utredning lade fram sitt betänkande år 1968, och det är att betrakta som ett principförslag för förverkligande av länsdemokratitanken. Jag vill poängtera att alla politiska partier var överens i den utredningen.

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

De regionala samhällsplaneringsuppgifterna, som jag har apostroferat, är naturligtvis i mycket stor utsträckning frågor som direkt angår de enskilda länsmedborgarna. Därför bör dessa medborgare enligt min mening ha ett inflytande via den representativa demokratin i det organ som landstinget utgör. Den länsplanering som nu tillämpas är i huvudsak statlig och ger inte länets invånarna något nämnvärt inflytande eller – som jag sagt – några möjligheter till kontroll.

För en tid sedan tillsatte regeringen en ny utredning som skall se över länsdemokratiutredningens förslag. Otvivelaktigt kommer denna utredning att kräva åtskillig tid och alltså fördröja ett angeläget reformarbete på detta område. Det finns, och det har väl framgått av vad jag har sagt, vissa principiella skillnader mellan den linje som jag här förespråkar för mitt parti och den som förespråkas av socialdemokraterna. Regeringens uppfattning är inte att den kommunala demokratin skall vara företrädd i länsstyrelsen utan endast att länsstyrelsen skall vara tillförsäkrad en viss kommunal erfarenhet. Jag är allvarligt bekymrad för att man genom den provisoriereform som riksdagen beslutat organisatoriskt binder länsförvaltningens huvudlinjer på ett sådant sätt, att vi – oavsett vilken principiell uppfattning vi har – får mycket svårt att gå ifrån den förstärkning av den statliga länsförvaltningen som jag anser att den beslutade reformen innebär.

Jag vill tillägga att vi, när vi diskuterar frågan om ett fördjupat medborgarinflytande och försöker finna former för en vitalisering av demokratin, inte bör bortse från det värde som ligger däri att landstinget, som dock är det folkvalda självstyrelseorganet i länet, får största möjliga inflytande över de frågor, som så nära angår medborgarna i länet.

Får jag så säga några ord om en annan fråga, nämligen näringspolitiken. Vi har från alla partier all anledning att med tillfredsställelse hälsa det ökade intresse som näringspolitiken fått under de senaste åren. Alla partier är – om jag fattat det rätt – angelägna om att samhället för en aktiv näringspolitik, en näringspolitik som skapar goda förutsättningar för produktiva insatser av företag av olika storleksordning, av olika struktur och inom skilda näringsgrenar. Detta är närmast en självklarhet. Ännu väsentligare är väl, om jag bedömer rätt, att det finns klara riktlinjer för en aktiv näringspolitik, helt enkelt ett preciserat handlingsprogram för den aktiva näringspolitiken. Detta är en ofrånkomlig förutsättning för en effektiv politik.

Det är svårt att komma ifrån att det brustit mycket i det här avseendet. Från centern har vi krävt ett sådant program. Kraven har avslagits av den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten. Man har bl. a. sagt att det skulle vara orealistiskt att en parlamentarisk utredning skulle försöka komma fram till ett handlingsprogram för en aktiv näringspolitik. Det skulle av praktiska skäl vara ogörligt. Dessutom vill man inte att riksdagen skall besluta om ett sådant handlingsprogram. Det har framkommit i debatten att man anser det vara bättre med små delprogram, utan att man därmed har någon uppfattning om hur de små delprogrammen stämmer överens med varandra. Att formulera ”övergripande” näringspolitiska program skulle vara en uppgift för regeringen och för de skilda politiska partierna men inte för riksdagen.

I vår parlamentariska demokrati, där ju ändå makten ligger hos riksdagen, skulle riksdagen alltså vara programlös på det viktiga näringspolitiska området. Det är en anmärkningsvärd slutsats. Vi kan alla erinra oss att riksdagen tidigare har beslutat om grunder, riktlinjer eller handlingsprogram i fråga om exempelvis lokaliseringspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, jordbrukspolitiken och bostadspolitiken. Naturligtvis går det också bra i fråga om näringspolitiken, om man bara har viljan därtill.

Jag tolkar debatterna i den gamla tvåkammarriksdagen så att socialdemokratin vill att regeringen skall ha ett övergripande näringspolitiskt program. Men man skall tydligen inte visa upp det programmet för riksdagen annat än med en liten bit i sänder. Det är från den parlamentariska demokratins utgångspunkt synnerligen diskutabelt med en sådan principiell uppfattning. Naturligtvis kan riksdagen fatta bättre näringspolitiska beslut om regeringen talar om vad den på sikt och i helhet tänker och avser.

Jag skall inte förneka att på åtskilliga punkter inom näringspolitiken har den sittande regeringen och oppositionen i stort sett samma uppfattning. Men på andra punkter är oppositionspartierna kritiska. Den största bristen är naturligtvis, som jag antytt, att regeringen inte framlagt några klara riktlinjer för en aktiv näringspolitik.

Jag hoppas att vi är överens om att vi har ett effektivt näringsliv i vårt land. Det är naturligtvis såsom allt mänskligt inte fullkomligt, men vi har dugliga arbetare och dugliga företagare. Vi måste väl också säga oss att regeringens handlande har lett till osäkerhet. Vem kan då säga att vi har tagit till vara de utvecklingsmöjligheter som finns i vår s. k. blandekonomi?

För att ta ett exempel kan man inte komma ifrån att produktionsutvecklingen under senare år har varit relativt svag och att industriinvesteringarna varit otillräckliga. Vi vet att även utvecklingsbara företag har fått läggas ned i inte obetydlig utsträckning. Man kan inte vara säker på att vi inte skulle ha kunnat klara detta bättre om det funnits mera preciserade riktlinjer för en aktiv näringspolitik.

Regeringen har sedan några år talat om en ny och aktiv näringspolitik; det började väl med Investeringsbanken 1967. Den kom plötsligt in i bilden som en näringspolitisk fond, och den omvandlades lika plötsligt till en statlig monopolbank. Man har skapat den statliga monopolbanken, en styrelse för teknisk utveckling och ett statligt utvecklingsbolag samt ett näringspolitiskt råd och ett och annat nytt statligt företag.

Jag vill gärna poängtera att detta varit i stort sett riktiga instrument, om man undantar statsmonopolismen i det hela. Men det har varit mycket klent med upplysningar om vad den fria näringspolitiken skulle innehålla. Jag har försökt se på vad man beslutat på två socialdemokratiska partikongresser, där man behandlat näringspolitiken. Men man har där inte kunnat säga mer än att det skall bli fler samhällsägda företag och ökat samhällsinflytande. Varför, hur mycket och i vilka fall det skall bli statliga företag har man inte lämnat några upplysningar om. Man har heller inte sagt — och det är mycket viktigt — om ett ökat samhällsinflytande skall sikta till en ramplanerad marknadsekonomi eller en socialistisk detaljreglering.

Personligen är jag anhängare av ett fritt näringsliv även för framtiden. Jag tror att fri företagsamhet och enskilt ägande, de enskilda människornas vilja till verksamhet och ansvar, är och förblir de viktigaste drivkrafterna till utveckling och framsteg. Men lika fullt är det för mig en självklarhet att det fria näringslivet och det privata kapitalet skall socialt kontrolleras genom de många instrument som finns i ett modernt samhälle. Jag tycker att vi borde vara överens om att målet måste vara ett ekonomiskt system där man utnyttjar de framstegskrafter som ligger i det enskilda initiativet. Då når vi helt säkert högsta möjliga produktionseffektivitet.

Effektivitetskravet skall självklart förenas med det sociala kravet på solidaritet, trygghet och höjd materiell standard för de anställda.

Inom centerpartiet är vi inte främmande för ökat statligt engagemang inom företagssektorn men vi har sagt att det skall i varje särskilt fall vara klart motiverat. Jag kan tänka mig att staten går in som ägare och etablerar företag där det är motiverat exempelvis av lokaliseringpolitiska och sociala skäl, där det som ofta är fallet föreligger svårigheter att upprätthålla de svaga regionernas sociala status och det är fråga om ett uttalat sysselsättningsbehov. Vidare bör staten gå in som ägare där det fordras så stora kapitalinsatser att enskilda företag inte förmår klara kapitalförsörjningen. Vi inom centerpartiet kan även tänka oss ett utökat delat ägarskap typ ASEA-ATOM, Uddcomb osv. Jag uppfattar blandekonomin eller den socialt kontrollerade marknadshushållningen ungefär som jag nu har antytt. I ett sådant ekonomiskt system spelar naturligtvis en aktiv näringspolitik med alla dess inslag en betydande roll.

Herr talman! Nära förknippad med den aktiva näringspolitiken är frågan om de multinationella företagens utbredning. Statsminister Palme snuddade vid den problematiken något när han berörde EEC-frågan i sitt anförande. Vi ser ju alla hur dessa företag får allt större inflytande. De växer med ungefär tio procent om året under det att tillväxttakten i de nationella företagen genomsnittligt är fem procent. Vad som hittills här inträffat på detta område är sannolikt endast inledningen till en mycket stark internationalisering av företagsägandet.

Jag har försökt att i någon mån följa denna fråga och funnit att det finns mycket vederhäftiga nationalekonomer som hävdar att situationen om 30 år kan vara den att 400–500 företag då äger och behärskar två tredjedelar av världens samlade produktionsresurser. Jag vill gärna säga att en internationalisering av företagandet naturligtvis inte uteslutande är något negativt. Det skulle vara fel att påstå detta. De multinationella företagen bidrar helt säkert till att effektivisera produktionen. Det medför emellertid i andra avseenden mycket svårbemästrade problem särskilt för ett litet land som vårt. Dessa företag kan bli en oerhörd maktkoncentration ekonomiskt sett som det är mycket svårt att kontrollera. Den utvecklingen innebär i så fall att suveräniteten över vårt lands interna ekonomi hotar att minska och att minska väsentligt.

Det är väl ganska naturligt att dessa multinationella företag inte har anledning att anlägga den sociala och samhällsekonomiska grundsyn som vi själva finner angelägen inför utvecklingen av vårt lands näringsliv och av samhällsstrukturen i stort. De kan bli en ödesdiger motvikt mot våra

regionalpolitiska och decentraliseringspolitiska strävanden. De multinationella företagen måste väl också bedömas som ett osäkerhetsmoment så till vida att man riskerar att de i tider av konjunkturedgång och arbetslöshet drar hem sitt kapital och förlägger sin tillverkning till moderländerna, varigenom vi riskerar stora svårigheter för vår egen arbetsmarknadspolitik och dess möjligheter att trygga sysselsättningen i vårt land.

Jag är emellertid, herr talman, på det klara med att dessa företag, de multinationella företagen, representerar en utveckling som i stort inte kan brytas. Under sådana förhållanden gäller det dock att se till att utvecklingen så långt som möjligt kan komma under samhällets kontroll i positiv mening. Detta ämnes svårighetsgrad kan naturligtvis anges som en förklaring till att samhället inte har tagit några egentliga initiativ i syfte att effektivt motverka att de multinationella företagen får en skadlig monopolställning. Det är angeläget att vårt svenska samhälle tar till vara de möjligheter som finns för det att trygga sin integritet mot multinationella företagsmonopol. Den svenska lagstiftningen måste såvitt jag förstår metodiskt utformas så att detta syfte tillgodoses. Det gäller i första hand skattepolitiken, näringspolitiken, socialpolitiken samt social- och miljölagstiftningen.

Samhället måste garantera att de multinationella företagen på den svenska marknaden underordnas våra interna regionalpolitiska målsättningar. En fördjupad företagsdemokrati måste eftersträvas. Det är ett medel inte minst mot maktkoncentrationen i dessa företag. Jag uppfattar saken så att vi i nästan alla länder – åtminstone i Västvärlden – med hög industrialiseringsgrad har ungefär samma problem. Med hänsyn till detta borde man sträva efter att komma fram till internationella överenskommelser för att få en effektiv kontroll. Sverige borde ta initiativ till sådana överenskommelser. Jag understryker att det inte gäller att stoppa de multinationella företagens tillväxt – det gäller att underordna dem de nationella strävanden som vi har på ekonomins och etableringens områden.

Ett problem som det har snuddats vid i dagens debatt är frågan om Sveriges anslutning till EEC. Vi har ju en mycket ofullständigt utvecklad debatt om EEC i vårt land. Kanske är den i vårt land svagare än i de övriga i detta sammanhang aktuella länderna i Västeuropa. Jag vet inte i vad mån dagens debatt har skapat någon ökad klarhet.

Jag vill framhålla att jag utgår från att vi alla är anhängare av ett friare varuutbyte mellan länderna. Jag vill i samma andetag, herr talman, tillägga att jag upplever de nya stämningarna i nationerna så att man strävar efter att bevara den nationella suveräniteten och samtidigt öka utbytet mellan folken på alla områden: inom handel, inom ekonomi, inom kultur och inom politik. Det är därför som jag – jag säger detta för min rent personliga del – när jag har iakttagit dessa strömningar någon gång har tillåtit mig säga att jag tror att Europatanken gick i graven med den store federalisten Winston Churchill.

Det är i detta sammanhang inte fråga om någon trångsynt nationalism. Jag kan inte förstå att det skulle vara en trångbröstad nationalism att hävda folkens rätt till nationell suveränitet, om den är parad med

förståelse för ett ökat mellanfolkligt utbyte på alla områden. Tvärtom tror jag att det är en internationalism som hör framtiden till.

Jag vill dessutom tillägga att jag tycker att man i den interna svenska debatten har tagit mycket liten hänsyn till det mycket viktiga faktum att Sveriges neutralitet och Finlands utrikeskurs, som är av speciellt slag, utgjort en stabiliserande faktor i Nordeuropa under hela efterkrigstiden.

Nu är det väl tveksamt om det blir någon ytterligare utvidgning av EEC genom att flera länder ansluter sig. Så långt jag har kunnat följa opinionen i England, som är en nyckelmakt i det här sammanhanget, har jag uppfattat den som mycket splittrad, men vinner England anslutning som fullvärdig medlem, så får vi väl utgå ifrån att Danmark följer Englands väg – det vore ganska naturligt. I det läget gäller det, anser jag, att hålla samman Finland, Norge och Sverige. Det kan ske genom två anslutningsformer som är varandra så närstående att det endast är fråga om verbala skillnader.

Den ena linjen är att Finland, Norge och Sverige sluter sig samman i ett frihandelsblock, som associeras till EEC, naturligtvis med fortsatt nordiskt samarbete. Den andra linjen är att dessa tre nordiska länder får ett handelsavtal med EEC – med tullfrihet, ty vi måste ju komma innanför tullmuren – och att man fortsätter det nordiska samarbetet ”sektor för sektor”, som finnarna gärna vill uttrycka det.

I slutet av förra året hade jag tillfälle att gästa den finske presidenten Kekkonen. Vi förde ett samtal kring dessa frågor, och efter det samtalet stod klart för mig att någon av de anslutningsformer som jag nu har försökt att mycket kort skissera är de enda tänkbara för Finlands del. Jag bedömer Finlands möjligheter att få ett handelsavtal med tullfrihet som mycket goda, eftersom Finland har en unik position i Västvärlden. Att fullt medlemskap är uteslutet för Finlands vidkommande vet vi. Sovjetunionen hyser som bekant mycket stor misstänksamhet mot EEC på grund av den överstatliga karaktären hos detta handelsblock – om man nu skall inskränka sig till att säga handelsblock. Vårt land har vid kontakterna med EEC begärt tre undantag med tanke på neutraliteten – de diskuterades i debatten här på förmiddagen. Det första undantaget är rätt att utträda ur gemenskaperna. Romtraktaten innefattar ingen utträdesrätt. Det andra är rätt till beredskapsförsörjning, inte bara med livsmedel utan också med drivmedel och andra oljor, mediciner osv. Det tredje och inte minst viktiga är möjligheten till en fortsatt och gärna även utvidgad östhandel.

Det är en helt personlig reflexion, när jag säger att jag har svårt att tänka mig att EEC godkänner dessa tre undantag. Jag tror inte att man vill luckra upp Gemenskapen – för att beröra bara en av dessa tre punkter – genom att tillerkänna en liten nation som Sverige utträdesrätt, när man redan haft så stora svårigheter att hålla samman den. Därmed är kanske också frågan om fullt medlemskap för Sverige inaktuell. Statsminister Palme konstaterade i förmiddags att strävandena till utrikespolitiskt och militärpolitiskt samarbete hade accentuerats på senare tid genom i första hand Davignonrapporten och ekonomiskt genom Wernerrapporten. Det är inte något originellt konstaterande, men intressant är vilka slutsatser som statsministern drar av detta. Är det

möjligt för ett land som Sverige att få fullt medlemskap, när vi konstaterar en ökad strävan mot utrikespolitiskt och militärpolitiskt samarbete och när målsättningen är att nå fram till en helt enhetlig utrikes- och militärpolitisk kurs?

Jag har ingenting emot att man undersöker möjligheterna till medlemskap, såsom regeringen uttryckt det, men jag tycker att man borde ha en handlingsberedskap här och inte döma ut alla andra inlägg i debatten – när det gäller min ringhet sade statsministern något om att herr Antonsson varit ute på galejan igen – utan seriöst, öppet och fördomsfritt diskutera olika alternativ i detta sammanhang.

Statsministern framhöll att vi måste stödja våra nordiska grannländer i deras strävan till nationell suveränitet, och jag minns att han tillade ”såsom de själva uppfattar den”. Jag instämmer i detta. Naturligtvis skall vi inte komma med några pekpinningar. Jag har lagt fram mina funderingar med utgångspunkt i den opinion som enligt min uppfattning existerar i exempelvis Finland och Norge.

Jag vet inte heller om det var herr Palmes avsikt att försöka slå in en sprängkil mellan herr Hedlund och mig. Men så som jag har uppfattat det finns det inget parti som intagit någon annan position i denna debatt än att man sagt: Låt regeringen undersöka möjligheterna att nå fullt medlemskap med undantag för de tre förbehåll för neutraliteten som regeringen har preciserat.

En viss förändring har skett så till vida som man 1962 begärde samtal om ekonomisk associering, men den tanken ligger ändå väsentligt närmare den ståndpunkt som herr Palme utvecklade i förmiddags när han sade att vår linje har konsekvent varit en frihandelslinje. Frågan är om det kan reduceras till fri handel när statsministern i samma anförande konstaterar en ökad inriktning mot utrikespolitiskt och militärpolitiskt samarbete.

När man tvistar om EEC:s militärpolitiska inriktning och huruvida EEC är en militärpolitisk och försvarspolitisk union, skall man väl ändå inte glömma bort att det finns ett mycket stort antal dokument som fastlägger den långsiktiga militärpolitiska och utrikespolitiska målsättningen. Bonndeklarationen som avgavs av utrikesministrarna har apostroferats i debatten i dag. Där heter det – jag hoppas att jag citerar ordagrant – att Gemenskapens syfte är att stärka den atlantiska alliansen. De andra dokumenten har också apostroferats; Wernerrapporten och naturligtvis ännu mera Davignonrapporten.

När här har talats om associering och jag i den allmänna debatten angräpits för min ståndpunkt vill jag gärna erinra om ett anförande av EEC-kommissionens dåvarande ordförande, professor Hallstein, inför Europarådet den 18 september 1961. Professor Hallstein sade då: ”Det är fel att avfärda associering som mindervärdig i förhållande till anslutning.” Och han fortsatte: ”Inom ramen för artikel 238 kan ett tredje land och Gemenskapen sålunda lättare ena sig om specialbestämmelser som tar hänsyn till det associerade landets individuella omständigheter liksom till de förbindelser som landet ifråga upprätthåller med Gemenskapen.”

Jag tycker att detta är ett auktoritativt uttalande som fortfarande bör gälla och som klargör att associering ingalunda är en mindervärdig

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

anslutningsform — detta har ofta hävdats i den interna svenska debatten. Jag har i mitt anförande här och i andra sammanhang framhållit att associering eller ett handelsavtal med tullfrihet är enda möjligheten för Finlands del. Jag tror att det också är enda möjligheten för Sverige, om man drar den rätta konklusionen av vad statsministern sade här. Och jag har uppfattat det så att opinionen mot fullt medlemskap växer även i Norge — åtminstone en regeringsledamot, den nuvarande jordbruksministern Eika, har sagt att opinionen ute bland folket inte står i överensstämmelse med opinionen hos majoriteten i stortinget. Den svenska regeringen bör ta hänsyn till dessa fakta och söka kontakt med den norska och den finska regeringen för att om möjligt komma fram till ett samlat uppträdande kring associerings- eller handelsavtalslinjen — naturligtvis i nära kontakt med den danska regeringen.

Det kan, herr talman, inte vara något slutmål att Västeuropa avskärmas från världen i övrigt i ett handelspolitiskt block. Om det inte blir någon utvidgning av EEC återstår väl det mer realistiska och framåtsyftande alternativet att gå vidare på GATT-samarbetets väg, där exempelvis Kennedyrundan har lett till en 35-procentig sänkning av tullarna. Inte minst i relationerna till u-länderna är GATT-avtalet dock mer positivt än en läsning till ett handelsblock.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det var naturligtvis utomordentligt intressant att lyssna till herr Antonssons funderingar — jag förmodar att salig Holberg skulle vrida sig en aning om han visste vilket kannstöperi som hans exempel skulle få till efterföljd. Men det är tre ting som jag skulle vilja framhålla.

I morse konstaterade jag att det utrikespolitiska samarbetet i EEC hade trappats upp och att svårigheterna för ett land som Sverige att ha medlemskap i EEC därigenom hade markerats; detta var ett erkännande av fakta. Jag har tidigare sagt att sannolikheten för att vi skulle kunna bli medlem i EEC därmed klart har minskat. Men vi skall hålla fast vid vår förhandlingsuppläggning. Herr Hedlund har instämt häri och sagt att detta också är hans bedömning. Och jag förmodar att det också är centerpartiets bedömning, men jag vet inte.

I kväll kommer herr Antonsson och polemiserar på något sätt mot vad jag sagt. Därmed polemiserar han i högre potens mot sin partiledare. Men det är ju inte bara fråga om dessa tre neutralitetsförbehåll, utan det finns flera. Ett utrikespolitiskt samarbete av förpliktande art kan vi inte vara med om. Överstatlighet av typen Wernerrapporten kan vi inte heller vara med om. Det är alltså inte bara dessa tre förbehåll.

Det är det andra ledet i herr Antonssons resonemang som jag tycker är allvarligare. Det är visserligen lätt att säga att vi skall stå här och resonera öppet och utan fördomar och liksom låta tankarna hoppa fritt över tändernas galler, men vad herr Antonsson föreslog var ju att den svenska regeringen skulle ta kontakt med de norska och finska regeringarna för att åstadkomma en särlösning i förhållande till EEC för våra tre länder. Under tiden skulle vi dock vänligen ha kontakt med den danska regeringen, ty den var mera benägen att, hur det än blev, halka efter i engelsmännens spår.

Jag vill erinra herr Antonsson om att det för ett år sedan, när Nordek inte kunde genomföras, fanns krafter som sade att nu skulle vi lansera ett Skandek, ett samarbete mellan Sverige, Norge och Danmark, och så kunde Finland kanske senare någon gång ansluta sig. Jag drev då mycket hårt den linjen – jag tror att den var riktig, och den hade stöd av herr Antonsson – att vi inte skall försöka splittra upp Norden. Det är nu fråga om fyra länder – i bästa fall fem, med Island, och därtill kommer Färöarna. Vi skall hålla ihop dem, och vi skall inte börja spekulera med särlösningar som kan tänkas uppstå i hypotetiska situationer, ty då skadar vi det nordiska samarbetet. Det ter sig helt otänkbart för den svenska regeringen att plötsligt sätta i gång en sådan säraktion. Det tillhör den grundläggande nordiska lojaliteten att låta bli det. Jag har också i all blygsamhet varit i Helsingfors – när den finska huvudstaden ännu darrade efter herr Antonssons besök – men jag fick inga förslag från den finske presidenten om att starta någon sådan aktion. Finlands position lärde jag mig däremot mycket om. Den skall vi respektera och ta hänsyn till.

Vad jag mycket vänligt skulle vilja säga är att om man är medlem av Nordiska rådet och har spelat en bra roll i det nordiska samarbetet, vilket Johannes Antonsson har gjort, ålägger detta en viss restriktion när det gäller att låta tankarna sväva fritt om hur man skall kunna agera i olika hypotetiska situationer. Då är ens främsta förpliktelse att ständigt se till hur vi kan hålla alla de nordiska länderna samman. För detta måste vi som svenskar – eftersom Sverige råkar vara det största nordiska landet – känna ett särskilt ansvar.

Jag har inte haft någon som helst tanke på att driva in en sprängkil mellan herrar Hedlund och Antonsson. Herr Hedlund lär ha åkt hem, så han kan inte inkallas som vittne. Men jag läste att chefsideologen Jonnergård under det berömda sammanträdet med storfinansen två dagar efter valet utlovade att när det gällde denna fråga skulle minsann centerpartiet ta itu med sina egna problem. Det lät ju betryggande. Regeringen kan i varje fall inte lösa de problemen; dem får ni klara själva.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Statsministerns anförande var ju en blandning av vänlighet och vissa små förmaningar. Jag skall inte göra några ansträngningar för att skärpa replikskiftet. Jag noterar att statsministern konstaterar att sannolikheten för fullt medlemskap har minskat väsentligt och att han i det sammanhanget apostroferar den ökade militärpolitiska och försvarspolitiska inriktning av EEC som ådagaläggs i Davignon- och Wernerrapporterna.

Statsministern säger att herr Hedlund anslutit sig till regeringens uppläggning. Jag har inte heller för min del tagit avstånd från själva förhandlingsuppläggningsen och märk väl, herr Palme, att herr Hedlund här två gånger sade att han ställde frågan om formerna för vår framtida anslutning helt öppen. Även med hänsyn tagen till vad sekretessen kräver, skall vi väl i det svenska parlamentet ganska öppet kunna diskutera olika alternativ. Det är inte så, som jag har hört en företrädare för utrikesdepartementet säga i något sammanhang, att vi skall akta oss

mycket noga för att i vår riksdag tala öppet om vad vi kan önska i andra hand, eftersom man i Bryssel lyssnar på vad vi säger. Jag är övertygad om att man i Bryssel känner vår situation lika väl som vi själva.

Jag noterar att statsministern också konstaterade att vi inte kan vara med om det otvetydiga elementet av överstatlighet hos EEC. Har man konstaterat det, har man kommit bra nära ståndpunkten att vi i realiteten nog måste söka oss en annan anslutningsform.

Beträffande den interna debatten inom centerpartiet skall jag kanske lägga mig den diskretion som herr Palme hoppats på i ett större sammanhang. Jag vill säga som herr Jonnergård lär ha sagt vid något tillfälle, att den debatten klarar vi själva upp – och jag tillägger att herr Hedlund och jag är på samma linje.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Om herrar Hedlund och Antonsson befinner sig på samma linje är ett matematiskt problem som jag inte skall lägga mig i, det är kanske tur för herr Antonsson – eller för herr Hedlund – att herr Hedlund inte är här. Det problemet kan vi alltså inte syna, men det kan vara detsamma.

Det finns bara ett väsentligt tillägg att göra, och det behöver inte herr Antonsson ta som en förmaning, men han kan ta det som en ganska allvarlig uppmaning.

Här är det inte fråga om sekretess, och det är inte fråga om något hemlighetsmakeri. Det är fråga om politiskt ansvar och vad man kan tillåta sig att säga i olika politiska ställningar. För en halvtimme sedan valdes enligt uppgift herr Antonsson till president för Nordiska rådets svenska delegation. Om hans första handling i denna nya kapacitet går ut på att vi skall ha en särlinje där vi samlar tre nordiska länder medan vi ställer det fjärde nordiska landet utanför, då är det inte en särskilt lycklig debut i den nya positionen.

Ta alltså detta, herr Antonsson, som en allvarlig uppmaning, att har man en ledande ställning i det nordiska samarbetet, så bär man också ansvar för att hålla det nordiska samarbetet samman.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för alla goda råd i den nya position som statsministern här talar om för kammaren att jag har fått.

Frågeställningen är väl den att Finland, jämfört med Danmark, inte har samma möjligheter att helt fritt välja sin väg i detta sammanhang. Kärnfrågan för mig i detta resonemang om nordiskt samarbete, som jag är mycket angelägen om liksom jag vet att Olof Palme är det, är till syvende og sist: Gagnas samarbetet bäst genom att man försöker se till att Finland i framtiden innesluts i en så nära gemenskap som möjligt visavi relationerna till EEC eller genom att Danmark möjligen väljer en annan väg än de andra nordiska länderna?

Herr statsministern PALME:

Två konstateranden, herr talman!

För det första: Om herr Antonsson när han nästa gång kommer till

Helsingfors står där och säger att Finland inte helt fritt kan välja sin egen väg, så kommer hans popularitet i den finska huvudstaden att bli begränsad.

För det andra: Den norska regeringen har intagit en viss ståndpunkt i EEC-frågan – den har ansökt om medlemskap. Enigheten inom regeringen är kanske inte översvallande, och vi kan ha olika meningar om hur det bör gå, men den norska regeringen intar nu denna ståndpunkt.

Vad herr Antonsson gör vid sin debut som ordförande i Nordiska rådets svenska delegation är att uppmana den norska regeringen att ändra sitt beslut och slå följe med Sverige och Finland i en annan uppläggning av närmandet till EEC. Jag tror inte att detta vid herr Antonssons nästa besök i Oslo kommer att ta sig uttryck i någon översvallande popularitet för honom hos norrmännen, kanske inte ens bland dem som är emot EEC.

Det nordiska samarbetet är kanske inte så lätt som det ser ut ibland, och jag är tveksam om jag skall fortsätta att ge herr Antonsson goda råd, åtminstone offentligt. Det finns en tendens att det kan bli värre och värre för herr Antonsson ju längre debatten fortskrider, så jag tror att jag slutar för den här gången.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Efter dessa mycket remarkabla debattinlägg av herr Antonsson skall jag min vana trogen försöka komma tillbaka till de inrikespolitiska frågorna i mycket kortfattad mening.

Jag måste bekänna, herr talman, att jag är litet konfunderad i dag. Efter att i 15 år ha lagt fram statsverkspropositionen och budgeten och försvarat den i remissdebatterna står jag nu här i talarstolen utan att egentligen få tala om statsverkspropositionen eller finansplanen. Men eftersom det inte har varit särskilt lätt att hålla den där fina linjen skall jag ta mig friheten att säga något som har anknytning till finansplanen och statsverkspropositionen, och jag gör det genom att replikera herrar Hedlund, Helén och Bohman.

För ett år sedan skulle vi ha gjort vad vi i dag är inställda på att göra, sade herr Hedlund i sitt i vad gäller regeringens politik mycket vänliga inledningsanförande. Men då skall man komma ihåg att för ett år sedan gjorde vi ganska intressanta ingrepp i ekonomin, som förklarar åtskilligt av dagens situation. Om jag inte minns fel gick vi för ett år sedan fram med en statsverksproposition för 1970/71 som innehöll en statlig upplåning på ca 800 miljoner kronor men med reservationer för att det kunde bli mer, eftersom det inte fanns någon täckning för kommande lönehöjningar. Nu serveras riksdagen ett antagande att upplåningen för innevarande budgetår – dvs. vad vi i januari månad i fjol talade om – ligger på 1 300 miljoner kronor. Det kan bli något mera, när avtalsförhandlingarna är slutförda, men det innebär ändå en nedgång i den statliga upplåningen – eller kalla det en uppstramning av finanspolitiken – från 3 800 miljoner i statligt upplåningsbehov för det förflutna budgetåret ned till mindre än hälften för innevarande budgetår, om vi rundar av det.

Denna åtstramning av finanspolitiken är alltså ingenting som vi har

vaknat upp och gjort just 1971. Vi har arbetat med den under hela fjolåret, det tycker jag bör understrykas. Jag erinrar om att riksdagen under fjolåret beslöt att höja skatterna på öl, tobak, vin, sprit, bensin och motorbrännolja. Vi tog också under fjolåret ett beslut om att flytta fram den 5-procentiga omsättningsskattehöjningen, alltså momsens, för vissa tunga kapitalvaror, dels i februari månad, dels i november. Kan man verkligen vid en allvarlig betraktelse säga att så mycket mera kunde göras?

Jag fann såväl i herr Hedlunds som i herrar Heléns och Bohmans anföranden en kritik mot att vad vi gör, det gör vi egentligen för sent. Det är de inte ensamma om att tycka. Det har varit en populär drapa när man har kommenterat regeringens utspel i årets statsverksproposition. Men om man kommer ihåg att lönerna under hela fjolåret låg bundna, så kanske det hela ter sig annorlunda. Från och med den 1 januari i år stiger den indirekta beskattningen över hela linjen – alltså på mat, kläder och alla nödvändiga förbrukningsvaror – men samtidigt sker ganska väsentliga skattesänkningar på statsskattens område, och dessutom genomförs förbättrade sociala reformer. Detta omnämns också i finansplanen.

Regeringen har därför betraktat det som något av en anständighetsfråga att inte under fjolåret vidta en allmän justering av omsättningsskatten, när vi hade för ögonen att stora grupper av anställda låg bundna avtalsmässigt utan möjlighet att diskutera någon kompensation för detta.

Vi fick under fjolåret en sju procentig prisstegring, om vilken tidigare talare i dag har erinrat. Den var betingad av de skattehöjningar jag talat om – och som riksdagen i enighet fattade beslut om under fjolåret. Den var vidare betingad av att jordbrukarna skulle få högre priser och framför allt av att det förelåg en internationell överkonjunktur med åtföljande prisstegringseffekter på världsmarknaden, som påverkade importen.

Jag försäkrar att det var tillräckligt för att accentuera den oro just på den del av arbetsmarknaden där man har bundna löner som vi alla har upplevt under fjolåret, framför allt under senare hälften av 1970. Jag behöver bara referera till den debatt som förts inom statstjänarkretsen på vissa områden för att alla skall förstå vad jag menar.

Om vi hade satt momsens i kraft tidigare – i februari månad i fjol eller låt mig säga den 4 april, när Gunnar Hedlund kände sig för i ett offentligt uttalande – skulle fjolåret ha representerat en tioprocentig prisstegring i stället för den sju procentiga som vi fick. Det hade väl varit om inte en källa till glädje – jag vill inte vara så elak att jag säger det – så dock en källa till många argument under den valdebatt som vi alla presterade under fjolåret.

Allvarligare är att vi, om momsens hade införts tidigare, förmodligen inte hade kunnat upprätthålla den respekt för lag och avtal som vi i dag behöver om vi skall ha en lugn arbetsmarknad i fortsättningen och om vi skall ha en fackföreningsrörelse som har respekt för lag och avtal.

Jag anser att vi genom den åtstramning av finanspolitiken som slår med sin fulla kraft från och med i år – tillika med investeringsavgiften, som vi under fjolåret har tillämpat och därmed också dirigerat våra resursers användning till de områden som vi har ansett vara mest angelägna – ändå på ett ganska hyggligt sätt har klarat den kraftiga

överkonjunktorens utomordentligt svåra verkningar.

En och annan vill kanske i dag göra gällande att vi nu befinner oss i den motsatta situationen, att vi är inne i någonting som närmast talar för en depressiv utveckling och en lågkonjunktur. Vi har avvisat det i våra skrivningar i finansplanen. Jag tror personligen att sysselsättningen kommer att vara god under 1971. Just nu visade mig inrikesministern en statistik över arbetslöshetsräkningen under januari månad i år. Om jag minns rätt är uppgifterna tagna den 16 januari. Arbetslöshetssiffran stannar ändå vid litet över 57 000 under denna årets sämsta månad. Arbetslösheten låg på över 50 000 i fjol när vi, som vi alla är på det klara med, hade en klar överkonjunktur. Jag tror inte att vi har klarat oss igenom någon januari månad sedan 1960-talets början – med undantag av fjolåret – med så låg arbetslöshet som i år.

Jag försäkrar er, ärade kammarledamöter, att om det skulle utveckla sig så att ytterligare lättnader i den ekonomiska politiken erfordras är det oändligt mycket lättare att genomföra sådana förslag än att i det motsatta läget dra åt skruvarna. I modern tid har ingen finansminister fått nej av riksdagen då han lagt fram förslag om lättnader.

Alla sänker räntan, sade oppositionsledaren, men hos oss sker ingenting. Det är möjligt att han inte är ensam om den reflexionen, men jag försäkrar att vi ännu har en stark efterfrågan på pengar här i landet. Så länge efterfrågan är hög är priset högt – det gäller också i fråga om pengar. Priskontroll på pengar tillhör de allra svåraste områdena; det har vi lärt oss under bl. a. 1970. Av Europas länder är det just nu något mer än hälften som har ett lägre diskonto än vårt land, men intressantare är att kapitalmarknadsräntorna, dvs. de långa pengarnas pris, i dag är högre i alla Europas länder än vad de är hos oss med ett enda undantag och det är Schweiz, men det kanske finns speciella förklaringar till det.

I det här läget talar klokheten för att man först försöker öka tillgången på pengar för att skapa förutsättningar för ett lägre pris på dem. Den starkare finanspolitiken, som vi i allt väsentligt lade grunden till genom fjolårets riksdagsbeslut och som vi nu utnyttjar under innevarande år, ger oss tillsammans med en lugnare konjunktur en viss möjlighet att öka tillgången på pengar. Riksbankens och affärsbankernas överenskommelse för en vecka sedan är ett uttryck för detta. Det är den vägen vi skall gå, då vi vill avläsa en bättre balans mellan efterfrågan och tillgång på pengar, allt inom ramen för vad våra arbetskraftsresurser medgiver. När den grå marknaden successivt försvinner – men inte förr – finns de reala förutsättningarna för att diskutera en räntesänkning.

Herr Hedlund har med instämmande av herr Helén yrkat på ett allmänt släpp av investeringsfonderna. Han gjorde en reservation för storstadsområdena, och jag tror herr Helén gjorde samma reservation. Denna fråga följer vi självfallet på regeringsplanet, och det har vi gjort under hela den ekonomiska period som sista halvåret av 1970 representerar. Vi har emellertid ännu inte funnit läget vara sådant att det vore en klok politik att släppa investeringsfonderna generellt. På den punkten har det rätt full enighet mellan regeringen och arbetsmarknadsstyrelsen, som via sina länsarbetsnämnder har god kontakt med läget runt om i landet. Ett allmänt släpp spolierar eller i varje fall förhindrar i stor

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

utsträckning den effektivisering av regional- och lokaliseringpolitiken och de resultat av denna som vi önskar.

Jag vågar nog säga att via investeringsfonderna har vi haft ett av de mera effektiva medlen att driva lokaliseringpolitiken så som vi önskar i form av en industrietablering inom stödområdet. Dessutom har vi tillämpat sådana principer – vilket de flesta känner till – att om det funnits en lokal arbetslöshet inom något område utanför stödområdet, så har även det området blivit förklarat som stödområde med möjligheter att där använda investeringsfonderna. Det gäller bl. a. för Boråstrakten, för Viskadalen och det gäller för Norrköping. Det är fortfarande den selektiva användningen av investeringsfonderna. Skulle det visa sig att arbetslösheten får större omfattning på något specifikt ställe finns ju möjligheten att fortsätta med den selektiva tillämpningen även där.

Men jag är mycket angelägen om att man från oppositionens sida inte så här reservationslöst far omkring och yrkar på att investeringsfonderna skall släppas rent generellt. Det finns naturligtvis en hel del företagare som tror att det blir så, om man bara lugnar sig litet grand. Nu är det emellertid ingen på regeringssidan som tror att den situationen inträffar. Det enda resultat man kan avläsa av dessa anspråk på att investeringsfonderna skall släppas generellt är väl därför att man inte får den utveckling på den industriella investeringsfronten som vi i annat fall har god anledning att räkna med. Ingen av oss torde vara särskilt betjänad av en sådan konsekvens. Om jag ett ögonblick skulle stanna vid de stora tankarnas flykt, som jag tyckte att Gunnar Hedlund svingade sig upp till i en del av sitt anförande, skulle måhända ett något mera dämpat ordval än vad han använde ändå passa bra. Jag åsyftar då vad han sade om lokalisering och urbanisering och om problemet med livet i tätorterna respektive livet i glesbygderna. Gunnar Hedlund sade att i de mera tätortsbetonade områdena hamnar människorna i rotlöshet, stress, sjukdom och elände. Ja, det finns väl inte någon vetenskaplig utredning som direkt har testat dessa olika negativa utslag per tusen människor i tätorter och i glesbygd. Det finns naturligtvis mycket av tro här, mer tro än vetande. Man får dock inte glömma bort att väldigt många människor av fri vilja har valt att flytta till de mera tätbebyggda områdena, även till storstäderna. Jag har den uppfattningen att den driven har varit litet för snabb. Det är därför vi driver vår lokaliseringspolitik. Det är därför vi försöker få en bättre balans. Men man kan inte göra sådana här onyanserade uttalanden.

Riksdagen kommer i vår att få ta del av en proposition från regeringen om utlokalisering av statliga ämbetsverk. Reaktionen bland de anställda är alldeles påtaglig och otvetydig. De kommer inte heller nämnvärt att påverkas ifall vi försöker tala om för dem att de genom att stanna kvar här i Stockholm blir rotlösa, stressade, belastade med sjukdomar, olyckliga och inbegripna i storstadens elände. Detta innebär menar jag, att vi inte slår av på lokaliseringpolitiken – denna proposition kommer följaktligen – men att presentationen av problemet landsbygd och stad får ligga litet närmare verklighetsunderlaget. Jag tror att alla parter tjänar på det.

I övrigt en komplimang till herr Hedlund. Han har läst finansplanen

och jag tycker att han har läst den rätt på alla väsentliga punkter. Han ansluter sig till regeringens syn på den äldre arbetskraftens problem och rätt till anställning. Han finner det också meningslöst att kämpa för nominella löneförhöjningar, som bara äts upp av efterföljande prisstegringar. Detta har sagts även i finansplanen. Han gjorde ett uttalande om att makten bör ligga hos folket, och inte behöver han tvista med den sittande regeringen på den punkten. Han talade om utbyggd företagsdemokrati, och även där råder ju en glädjande samstämmighet. Han talade också om gemensamma ansträngningar för att få mer åt alla att dela.

Jag understryker således det allmänna intryck jag fick av Gunnar Hedlunds inlägg att han har läst finansplanen och i allt väsentligt ansluter sig till dess motiveringar och innehåll. Det bör lova en hel del för framtiden.

Sedan vill jag göra några kommentarer med anledning av herr Heléns anförande. Med det skämtlynne som då och då rinner på herr Helén berättar han för oss att majoritetsregeringar är bra, om de är socialdemokratiska – eller s-märkta, om jag skall använda det ordet. Jag har absolut ingenting att invända på den punkten. Jag hade nöjet att ha en debatt på Nationalekonomiska föreningen för en vecka sedan. Endast min sedvanliga blygsamhet hindrade mig från att instämma när flera professorer och docenter talade om hur utomordentligt vi hade levt i detta land under 1960-talet. En av dem var så hygglig att han sade detsamma även när det gällde 1950-talet.

Jag har litet lättare att övervinna min blygsamhet när jag träffar oppositionens representanter i riksdagen. Därför vill jag i likhet med statsministern erinra om att man vid en tillbakablick kan konstatera att det har varit en påtagligt god och riktig framstegs- och tillväxttakt i den svenska ekonomin under den tid vi har haft en, som det heter, socialdemokratisk majoritetsregering.

En koalitionsregering är också bra, sade herr Helén, om den är s-märkt. Jag håller med honom på den punkten också. Jag har prövat den i sex år och på det hela taget fungerade den ganska bra. Det råder alltså inte några delade meningar om detta.

”En minoritetsregering är bra om den är s-märkt.” Beträffande detta är jag litet mera tveksam än herr Helén. Det är nämligen så att en minoritetsregering nog är det sämsta av dessa tre alternativ. Men herr Helén har rätt så till vida att en socialdemokratisk minoritetsregering är bättre än en borgerlig sådan och det senare är ju för dagen det enda alternativet. Följaktligen har vi gjort det bästa möjliga av situationen.

Vi skall ha en kraftig förbättring av handelsbalansen, säger herr Helén. Det betyder att en åtstramning på andra områden skall möjliggöra detta. För att komma från en folkpartiledare är det där naturligtvis ganska intressant. Men säg mig den glädje som varar beständigt. Vi skulle också enligt herr Helén ha bättre och högre väkanslag och inga köer av folk som väntar på att få telefonen installerad. Han anförde kritik på denna punkt. Men då måste konsekvensen bjuda att det skulle se annorlunda ut i budgeten än det gör nu på dessa båda områden. Vi skall alltså dels vara mer sparsamma, dels ösa på mer. Vi skall ha mindre offentliga investeringar och större offentliga investeringar. Och då känner vi igen

folkpartiet: allt blir vid det som är gammalt och vant, även om det nu serveras i en finare förpackning. Jag har, herr talman, naturligtvis i det sista avseendet bara tänkt på lokalen och ingenting annat.

Hur illa regeringen sköter sin ekonomi ansåg sig herr Helén ha belägg för när han talade om den glöd som Kolare visade i avtalsförhandlingarna. Det har väl knappast så mycket med den allmänna ekonomin att göra. Kolare som alla andra arbetar för medlemmarnas intressen. Han är deras funktionär och är tillsatt för att göra detta. Om Kolare driver förhandlingarna med glöd må det vara hans sak. Intensiteten när det gäller att driva sina uppfattningar är i allmänhet en personlig konstitutionell fråga, och alla personer är nu inte likadana även om bevekelsegrunderna är precis desamma.

Här har från flera håll efterlysts en ekonomisk plan för framtiden, men samtidigt säger man att finansministern är fasligt litet intresserad av detta. Det har herr Helén – jag tror det var han som sade det – lärt sig av Per Albin.

Det kunde vara rätt lockande att tala litet ekonomisk och annan planering. Planering är alltid ett honnörsord, mina vänner, ett honnörsord som bär ganska långt om man ställer sig i en talarstol och bekänner sig till planeringens välsignelser. Men skall man planera – vi har ju erfarenhet av det, det görs en vägplan, en bostadsplan, en utbildningsplan och planer för andra områden – blir man naturligtvis fängslad av arbetet och får en överdriven uppfattning om just det områdets vikt och betydelse i det stora sammanhanget. När sedan alla dessa planer skall adderas, framstår det som en enkel och klar sanning att det här icke går att genomföra. Och försöker man anpassa det hela till vad som är ekonomiskt rimligt och möjligt, ja, då är man naturligtvis en dålig planerare. Då har man i långa stycken förstört den fina planeringen, och då är man en opportunist som improviserar efter vad dagen ger möjligheter till.

Nu kan man säga: Naturligtvis skall man inte bara se vad vi i dag kan göra utan tanke på framtiden. Jag skall vara så hygglig att jag säger att det bakom varje politisk partibildning ligger en målsättning för framtiden, en linje som man vill realisera. Men varje praktisk politiker lär sig förr eller senare att marschen mot det målet sannerligen inte är utstakad och rätlinjig. Man tvingas att göra omvägar och krokvägar. Man kan ibland tvingas att ta ett steg tillbaka för att ta två steg framåt, som Lenin instruerade sitt folk någon gång i 1920-talets början.

Den praktiska politiken ställer alltid nya perspektiv, nya situationer, vilket inte betyder att man tappar bort linjen och vägen men att man naturligtvis kan bli beskylld för att vara en dålig planerare och att man inte vågar dra ut planerna så där exakt långt och rätlinjigt. Vi som varit med i riksdagen så pass länge att vi minns det här har ett strålande exempel på detta. En av herr Heléns företrädare som partiledare, professor Bertil Ohlin, har ägnat mycken tid åt att kalfatra och genera det parti jag representerar för det efterkrigsprogram som gjordes efter krigsslutet 1945, trots att jag inom parentes kan säga att huvudlinjerna i det programmet är genomförda. Men naturligtvis gick det inte att genomföra så där rätlinjigt. Vi sade i det programmet att vi skulle klara av bostadsbristen. Det skall vi också göra. Hur många gånger har inte herr

Heléns företrädare stått i riksdagens talarstol och sagt: Här klarar ni inte ert program! Det var ett stort nöje för honom att berätta om alla de punkter där vi inte omedelbart kunde realisera programmet. Naturligtvis kommer man så småningom fram till att programmen har sitt värde men att den praktiska politiken har sin ofrånkomliga logik, som gör att det får bli en kompromiss – i varje fall om framstegstakten. Självklart betyder inte detta någon idelöshet, det vill jag understryka.

Sedan vill jag säga någonting om annonsskatten. Vi var väl medvetna om – i varje fall var jag helt medveten därom – att det var den fråga, som skulle bli den verkligt intressanta när man kommenterade den framlagda statsverksbudgeten.

Här har ställts en direkt fråga – jag tror att det var herr Helén som ställde den: Kommer förslaget om annonsskatt att remitteras? Jag tror att jag kan svara ett klart och enkelt nej på detta. Det finns ingen annan fråga mig veterligt som har debatterats så till den grad intensivt och där frågeställningarna och opinionsläget blivit så kartlagda som just frågan om annonsskatten. Det är dessutom nu en offentlig remissdebatt, som präglats av ett språk som i ett avseende är ganska skiljaktigt från den byråkratiska remisskrivningen. Man har frågat: Har finansministern fått frnatt? Man har frågat om finansministern råkat ut för rena galenskapen. Det är klart att med detta dramatiska och måleriska språk råder det inte någon tvekan om att man i varje fall får reda på var meningarna just nu ligger.

Debatten skulle som alla debatter vinna på om den kom på sin rätta plats, och därför kan man ju lugna ned sig litet grand. Låt mig rehabilitera mina medarbetare i finansdepartementet när man har trott att "Sträng som i allmänhet är en klok karl inte har kunnat hitta på det här själv". Låt mig säga: Det mesta har han hittat på själv, möjligen med hjälp från någon annan på regeringsplanet, men teoretikerna – som det brukar heta – i finansdepartementet är helt oskyldiga när det gäller idén.

Vad som emellertid är mycket intressant när man lyssnat till denna debatt om annonsskatten är att alla tycker synd om de små, men ingen tycker synd om de stora. Jag har lagt det på minnet. Vi får väl undersöka möjligheterna och se om vi kan tillmötesgå den allmänna uppfattningen så, att vi tycker synd om de små, men inte om de stora – det är ju ingen som har talat för dem. Alla möjligheter finns ju, och alla variationer finns. Debatten får vi ta när propositionen kommer, men vad som har sagts i dag är ändå rätt intressant och kanhända vägledande för utformningen av förslaget.

Så, herr talman, några ord till herr Bohman. En fast ekonomisk politik måste vi ha, sade herr Erlander – så började herr Bohman sitt inlägg. Och, säger herr Bohman, det betyder att domen är hård över regeringen, när den gamle statsministern måste i mästrand och förmanande ordalag tala om att nu måste vi ha en fast ekonomisk politik.

Det är väl i och för sig inte så överraskande om Erlander säger det. Han känner ju regeringens opposition bättre än de flesta. Och att vi har sagt att vi måste ha en fast ekonomisk politik är ju inget nytt anno 1971.

Skall det vara indirekt en dom över regeringen om någon tvingas säga, att nu kräver läget en fast ekonomisk politik? Jag har väldigt svårt att

förstå det. Då får jag väl dra den slutsatsen, att den domen fallit hårt på mig under mina 16 år som finansminister. Den faller lika hårt över min företrädare Sköld under hans sex år och lika hårt över hans företrädare Wigforss under hans 17 år som finansminister. Trots detta lever vi vidare med herr Bohmans hårda dom över våra arma huvuden, precis på samma sätt som vi gjort under dessa tre finansministrars tid.

Herr Bohmans dom är också någonting av den efterklokas. Den förutseende regering har icke sett dagens ljus, som inte får lämpa politiken efter förhållandena, när de uppstår och om de uppstår. Utvecklingen ger ständigt nya perspektiv och, som jag nyss sade, inget program kan genomföras på den raka och rätta vägen.

Trots allt – herr Bohman lät undslippa sig att vi dock har Europas högsta standard. Det är alldeles rätt. Statsministern verifierade detta genom att hänvisa till en del internationell ekonomisk statistik, och ibland kan ju siffror tala bättre än långa utläggningar – jag tror det räcker med detta.

Sedan kom Ingmar Ströms predikan in i detta intressanta utspel. Om jag fattade herr Bohman rätt tog han den som något av en vitamininjektion för att attackera regeringen och regeringspolitiken. Dra nu inte alltför stora växlar på vad Ingmar Ström sade i Slottskyrkan. Vi var ju flera som hörde det – jag var där bl. a. – och han riktade sig i allmänna, förmanande ord till politikerna oavsett partitillhörighet. I den mån han var kritisk, var han kritisk mot oss alla. Där har jag väl möjlighet att på nytt hänvisa till oppositionsledaren, som i sitt första anförande här i dag säger: Vi har ju alla vårt ansvar för vad som har skett under dessa år. Gunnar Hedlund var i det avseendet ärlig och uppriktig. På den punkten har han väl uppfattat Ingmar Ström som jag har uppfattat honom.

Jag har blivit litet efter i den litterära historieforskningen under det senaste halvåret, delvis därför att budgeten har tagit för mycket tid för mig. Därför har jag inte hunnit läsa Sven Delblanc, som enligt vad vi har upplysts om av herr Bohman lär ha uttalat att staten har utvecklat sig till den operonliga makten, som arbetar med konstiga blanketter och pinar medlemmarna av folkhushållet med dessa. Det är onekligen så att utvecklingen kräver t. o. m. sådana prosaiska ting som trista blanketter. Framför allt om man är angelägen att planera samhället tarvas åtskilligt av statistiskt underlag och en av förutsättningarna för det är ju sådana här besvärliga blanketter. Det rent personliga avståndet mellan myndighet och folk – eller som det ibland brukar heta, mellan the Establishment och folk i allmänhet – har jag för min del aldrig känt men jag har en känsla av att herr Bohman ibland har något svårare för att tala med folket än vad jag har.

Herr Bohman kom sedan in på en annan fråga – och det är möjligt att han inte var helt ensam på den punkten, det var litet mera i förbigående men även den frågan kommer naturligtvis att få sin extra utförliga debatt – nämligen om de två tredjedelar av svenska folket som skulle få en skattesänkning genom den nya skattereformen. Det är alldeles korrekt i förhållande till om vi inte skulle ha gjort någon skattereform. Men jag var angelägen om att reservera mig för förändringar på kommunalskattens område. Om kommunen höjer skatten med en krona för en person som

har 25 000 kronor i beskattningsbar inkomst blir det 250 kronor mera i kommunalskatt. Om man höjer med två kronor blir det 500 kronor mera osv. Om en person får sin lön höjd med tio procent – och det har varit en ganska normal inkomstförbättring under de senaste åren – höjs en lön på 30 000 kronor till 33 000 kronor. På 33 000 kronor får vederbörande en högre skatt än han får på 30 000 kronor. Det går inte att göra den enkla jämförelsen utan hela tiden får man jämföra med samma löneläge och exkludera kommunalskattekonsekvenserna. Om man gör detta håller vad vi har sagt, nämligen att det blir en skattesänkning för två tredjedelar av svenska folket i förhållande till om vi inte skulle ha gjort någonting utan fortsatt med det gamla skattesystemet.

Herr Bohman överraskar på slutet när han säger att vi har en övervärderad valuta. Detta är ett mera anonymt sätt att uttrycka en ganska brutal sanning, nämligen att man önskar en devalvering. För närvarande säljer vi allt vad vi kan producera i landet och vi säljer det till goda priser. Exporten stiger snabbare än importen. Under hela sista halvåret 1970 – och mycket talar för att det fortsätter under 1971 – har exportsiffrorna legat avgiort över importsiffrorna, allt sett i jämförelse med ett år tidigare. Vi har glädjen konstatera att t. o. m. valutareserven har ökat under 1970, i allt väsentligt under de sista månaderna av året, om jag minns rätt med cirka 370 miljoner kronor.

Herr Bohman måste hysa den för mig obegripliga uppfattningen att en förändring av växelkurserna i detta läge skulle vara en riktig åtgärd. Jag kan inte dra någon annan slutsats när han talar om att vi har en övervärderad valuta. Om vi skriver ner valutan klarar sig den klämda hemmaindustrin bättre enligt herr Bohman. Detta kan möjligen vara riktigt, eftersom den i praktiken fungerar som en förstärkning av tullskyddet. Det är emellertid inte bara fråga om kläder och skor. Om vi, som herr Bohman säger, skulle ha en övervärderad valuta och gjorde som han önskar, dvs. skriver ned valutan, får vi ju en allmän prisstegring på allt vad vi importerar – det må vara olja, bensen, metaller eller råvaror till vår industri – och som följd av detta en rad av prishöjningar.

Jag står som ett levande frågetecken när herr Bohman i denna debatt kastar ut påståendet att vi har en övervärderad valuta.

Herr Bohman slutade dock med en mera begriplig konklusion. Han sade att hans partis målsättning är att bringa den socialdemokratiska regeringen på fall. Ja, varför skulle herr Bohman i annat fall sitta där han nu sitter? Det är ju hans uppgift. Vi har inte väntat att han skulle hjälpa oss att sitta kvar i regeringsställning – sådana våldsamma överraskningar tål vi helt enkelt inte!

Herr HEDLUND (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte för ett ögonblick att herr finansministern lever i en sådan oskuldsfull okunnighet, som han gav uttryck för när han polemiserade mot mitt uttalande att sociala missförhållanden gärna koncentreras till storstadsområdena. Det är få människor i vårt land utom finansministern som skulle vilja säga emot mig på denna punkt. Det är allom känt vad tunnelbanebråken, Sergels torg-upptågen, knarktrafiken osv. innebär, och detta är tillräckligt för att ge tacksägning åt mitt

påstående, nämligen att de sociala missförhållandena koncentreras till storstadsområdena. Det gäller både i vårt land och i andra länder.

Finansministern fann såvitt jag kunde förstå en enligt hans mening glädjande samstämmighet mellan mina uttalanden i denna debatt och åtskilligt av det som framhålls i finansplanen. Det är tydligen fråga om ungefär samma överensstämmelse som den jag har kunnat konstatera mellan finansplanen och centerns förkunnelse t. ex. i valrörelsen. Det är därför inte så underligt att jag i dag konstaterar denna samstämmighet.

Det är alldeles riktigt att jag framhöll att vi alla i denna kammare har hjälpt till på utgiftssidan i budgeten. Jag sade det, och jag har sagt det förut. Jag gjorde också ett tillägg, men det slopade finansministern — som jag förmodar av tidsskal. Jag sade nämligen att man begär något mer av regeringen i fråga om möjligheten att överblicka den statsfinansiella situationen och när det gäller att framlägga förslag, som eventuellt föranleds av ändringar i denna, än av oppositionen. Den har några få experter till förfogande, vilket skall jämföras med de tusentals statsanställda som kan sättas in för att göra utredningar åt regeringspartiet. Detta tillägg gick emellertid finansministern förbi, och det må vara hans ensak.

Finansministerns påpekande att man borde ha vidtagit åtgärder tidigare är mycket populärt. Man möter det överallt. Om det på alla håll gällande att så är fallet, kan man undra om det möjligen inte beror på att det som gjorts kommit för sent. Jag skulle under sådana förhållanden själv ta mig en funderare och fråga mig om det inte, när det nu är så många som enstämigt säger detta, kan ligga något vettigt i deras påståenden som jag kunde dra lärdom av. Det skulle ligga mycket nära till hands att resonera på detta sätt.

Det är klart att det är en anständighetsfråga att inte lägga på en moms för tidigt. Men är det inte en anständighetsfråga också att tala om 3 eller 3,5 procent i prisstegring och få 7? Den prisutveckling som inträffade hade kanske kunnat undvikas.

Enligt Sydsvenska Dagbladet och enligt vad som meddelats i radio kände herr Geijer sig för vid ungefär samma tidpunkt som jag, om det inte kunde tänkas en tidigareläggning av beskattningen. Jag skulle tro att han utgick från samma tankegång som jag, nämligen att man därmed kanske kunde hålla tillbaka inflationen något och kanske också öka den klena investeringstakten litet snabbare. Under perioden 1962–1969 t. ex. stannade investeringsökningen vid 15 procent i Sverige, medan den uppgick till 50 procent i Frankrike och England under motsvarande tid och 100 procent i USA.

Mot den bakgrunden är det väl inte underligt om man kom fram med en del förslag, vars genomförande man tror hade varit ägnade att få investeringarna i gång litet tidigare. Jag skulle inte ha satt mig emot, om finansministern hade föreslagit höjd bensinskatt ett år tidigare. Detsamma gäller ölbeskattningen. Om finansministern, som hade hela sitt kansli till förfogande, hade sagt oss att åtgärden behövdes för att vi skulle få en starkare finanspolitik, så tror jag att han skulle ha mött gensvar hos oss. Han mötte inget motstånd från vårt håll i fråga om något av dessa förslag. Samma dag som de hade publicerats sade jag ja till dem, och jag tror att

om de hade kommit tidigare så hade svaret blivit detsamma. Vi anade hur det låg till, men vi kunde inte bestämt konstatera det. Det borde ha varit lättare att göra det i finansdepartementet. Olyckan med valutareserven, som har smultit ihop från sex till fyra miljarder, investeringsökningen som profeterades till 15 procent och blev 7,5 procent osv. talar sitt tydliga och klara språk.

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern var ju så gemytlig i kväll, att det nästan tar emot att komma med någon kritik mot vad han sade, men på några punkter måste jag ändå få göra det.

Herr Sträng började med att säga att det var inget nytt 1971 med den här åtstramningen. Nej, det är riktigt. Det var strax efter valet 1970 som regeringen lade fram sitt stabiliseringspaket. Då sade LO-ordföranden Geijer att det varit klart sedan länge att det behövts en stabilisering. Och herr Geijer hade ju varnat redan tidigt 1970 för vad som skulle hända 1971, om man inte gjorde någonting åt det hela.

I höstas antydde jag för finansministern att när herr Hedlund talade om en tidigareläggning av momsen, så var det någonting som vi på oppositionssidan hade resonerat om. Men ni vill ju aldrig lyssna på oss tillräckligt länge. Nu är ni i en ny situation. Bryt inte samtalen så tidigt att ni aldrig hinner få reda på vad vi egentligen menar! Och ta inte för allvarligt på det här med kommunistuppörelsen. Jag blev nästan förskräckt när herr Sträng plötsligt började tala om att det var av Lenin han hade lärt sig att man skall ta ett steg tillbaka och två steg framåt. Det är väl ändå inte meningen att uppörelsen om utskotten skall gå så på djupet?

Sedan lämnade finansministern en glädjande upplysning, som väl var avsedd som en sensation, om de låga arbetslöshetssiffrorna i januari. Visst var det en sensation, om räkningen gjordes den 16 januari, ty det var en lördag, och då är det ju inte så värst många som kan vara borta från jobbet. De tillfälliga siffrorna, som grundar sig på en dags räkningar, är inte särskilt pålitliga, det vet herr Sträng. För ett par år sedan hände det att det snöade våldsamt just den dagen räkningen gjordes. Hur stora var inte siffrorna då, och hur fick inte herr Sträng äta upp att det var en tillfällig höjning av arbetslöshetssiffrorna! Men det viktiga är att vi nu kommit i ett läge, som hänger samman med att regeringen inte i tid velat underbygga förtroendet för penningvärdet och statsmakternas handlande inom löntagarorganisationerna. Det var detta som var hela syftet med vår stabiliseringskonferens, med de krav som vi reste på att vi tillsammans skulle kunna bygga under och vinna löntagarnas förtroende för en samlad stabiliseringspolitik. Det låter nu i herr Strängs mun som om allting vore bra, och vi som sitter här i denna ombonade sal tycker kanske att det är så. Men utanför detta hus tycker inte alla människor att den ekonomiska politiken har varit så bra. Praktiskt taget alla statstjänstemän fick reallönesänkning förra året, och de tycker inte att finansministern skött deras sak så bra som varit möjligt.

Då kommer herr Sträng som vanligt fram till att vi skall lämna allting åt honom. På Nationalekonomiska föreningen sade han det t. o. m. på

engelska.

När han varnar oss för att väcka falska förhoppningar hos företagarna genom att tala om att investeringsfonderna måste släppas fria, skall jag gärna lägga till för att finansministern inte skall råka i svårigheter: Kom ihåg, alla företagare, att herr Sträng är så envis att ni inte skall vänta att det sker särskilt snart. Men skälen för att släppa investeringsfonderna fria utanför de överhettade storstadsområdena har blivit starkare, och därför måste man rusta sig för det.

Det som tydligen tar emot hos herr Sträng är att vänja sig vid minoritetssituationen. Han gjorde en skön själs bekännelse när han talade om att han egentligen inte tyckte att ens en socialdemokratisk minoritetsregering var bra.

Planering vill han inte ha, bara i begränsad omfattning. Den finns, säger han, men den finns tydligen inte så som t. ex. LO-Odhner vill ha den. Denne sade för en tid sedan att vi har krävt planering i 15 år men att det inte blivit något av. Vad som saknas är en rangordning mellan de olika angelägna reformområdena. Det är den typen av plan vi vill ha. I stället får vi annonskatten, och den är verkligen ett steg bakåt som jag förut inte kunde tänka mig att herr Sträng hade fått uppslag till från kommunistisidan.

Det är verkligen en allvarlig sak att finansministern inte ens vill remissbehandla denna fråga, att ett förslag som inte ens är känt i sina detaljer skall behandlas som färdigt. Vi tror verkligen att det är nödvändigt att föra ut detta till en allmän debatt när detaljerna blir kända, men regeringen tycks mena att pressdöd är lättare att uthärda om den drabbar alla lika. Det är inte vår mening. Pressen är ovärderlig som bevakare, opinionsbildare och nyhetsförmedlare. Ekonomiskt självbärande tidningar som står särskilt självständiga mot statsmakt, partier och annonsörer är verkligen någonting av värde. Det är därför vi säger nej till den annonskatt som tonat fram i finansplanen. Vilka stabiliseringspolitiska åtgärder som måste komma att beslutas får vi beröra i finans- och skatteutskottet när det blir så dags.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern började med att felaktigt återge mitt citat av Tage Erlander och det finns därför skäl att gå tillbaka till vad jag verkligen sade och vad Tage Erlander verkligen sade. Förra statsministern påvisade att riksdagens viktigaste uppgift nu var "att samla sig kring en konstruktiv, fast ekonomisk politik". Jag drog av detta uttalande den slutsatsen att det borde förplikta till samarbete, till hänsynstagande till de andra demokratiska partierna, och att man inte "lutade sig" mot kommunisterna. Domen skulle bli hård, framhöll jag, om det var kommunisterna som man stödde sig på när man vidtog behövliga åtgärder. Det är något helt annat än vad finansministern lade i min och herr Erlanders mun.

Vad det andra citatet från Ingmar Ström beträffar, återgav denne i sin mycket intressanta predikan, tankeväckande för många av oss, hoppas jag, en undersökning som visat att människorna uppfattade staten som "kall och opersonlig och i sina kontrollfunktioner okänslig för de

personliga behoven". Jag menade att det finns anledning för oss att dra slutsatser av att det är på det sättet i ett land som enligt statistiska tabeller har den högsta levnadsstandarden i världen, herr Sträng, men där det ändå finns oro och bekymmer.

När finansministern målade sin vackra bild av hur bra vi har det, hur god ekonomin var förra året och när han räknade upp alla åtgärder som regeringen vidtog — som vanligt i alldeles precis rätt tid — glömde herr Sträng att nämna ett ord, nämligen kreditrestriktionerna. Dessa ledde till att företag som önskade investera, som hade investeringsplaner och som ville investera i just den goda konjunktur som då förelåg inte kunde göra det därför att erforderliga krediter inte stod till deras förfogande.

Restriktionerna ledde vidare till att ett stort antal företag, större än vanligt, slogs ut, att vi fick fler varsel om nedläggelser än tidigare, att det goda året inte blev det goda år som det kunde ha blivit då det gällde att bygga upp resurser som vi skulle ha behövt i år och för framtiden. Läget blev så besvärligt att regeringen tvingades improvisera vissa förbättringar på creditsidan under våren.

Efter vad som har hänt frågar vi oss därför nu: Finns det anledning att förvänta sig att den höga investeringstakt skall förverkligas som finansministern har räknat med i årets finansplan? Finansministern har själv sagt att man mycket väl kan leda hästarna fram till vattenhon men att man inte kan tvinga dem att dricka. Förväntningarna och intresset hos den eventuellt investeringsbenägna företagsamheten är naturligtvis mindre i år än vad det var förra året. Finns det då tillräckligt många stimulansåtgärder föreslagna i statsverkspropositionen? Investeringsavdraget på 20 procent är bra, men räcker det? Behövs inte därutöver ytterligare åtgärder? Det är i det sammanhanget som ett frisläppande av investeringsfonderna kommer in i bilden.

Och rätt skall vara rätt, herr finansminister: Jag har också menat att investeringsfonderna skall frisläppas. Man kan naturligtvis göra undantag för storstadsområdena — man kanske bör göra det, ehuru jag inte tror att det i och för sig är nödvändigt. Vettiga industrier investerar i dag inte i storstadsområdena om de kan undvika det; de har lärt sig vad det kostar att få tag i och behålla lämplig arbetskraft och att möta de problem som uppkommer i tätorterna.

Sedan kommer vi tillbaka till det gamla löftet om att två tredjedelar av svenska folket skall få en skattelindring genom den skattereform som till staten drar in betydligt *högre* skattebelopp än tidigare. Herr finansministern och jag får väl tillfälle att i anledning av min interpellation diskutera den statistik som ligger bakom dessa uttalanden. Därför må det för dagen vara nog att påminna om att när löftet att två tredjedelar skulle få skattelindring gavs, tog man inte hänsyn till den penningvärdeförsämring och de höjda löner som gör att en stor del av de människor som skulle få en skattesänkning kommer upp i en inkomstnivå där marginalskatterna är så höga att den utlovade skattesänkningen äts upp. Om man lägger två tabeller bredvid varandra och tar hänsyn till alla faktorer — även till sådana som att man går miste om bostadstillägg och att man får betala höjda barndagshemsavgifter och till kommunalskatten, som man talade förvånansvärt tyst om i valrörelsen, herr Sträng — så finner man att den

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

slutliga effekten inte blir att två tredjedelar av inkomsttagarna får skattesänkning. Och även om så skulle bli fallet kommer efter bara ett, två eller tre år *hela* svenska folket att ha fått en skattehöjning, om inte herr Sträng då ändrar på skattetabellerna – och det kan man naturligtvis hoppas att han kan tvingas att göra.

Sedan berömde sig finansministern av att valutareserven var så god nu efter årets slut. Men då skall man väl ändå ta hänsyn till att valutareserven döljer en mycket stor kortfristig upplåning i utlandet. Skulle man här hemma vidtaga några åtgärder i räntehänseende utan att ha garderat sig kommer pengarna att löpa ut och valutareserven att få en helt annan bild än den teoretiskt och formellt har i dag. Valutareserven kan *inte* vara oförändrad om man har haft den bytesbalansbrist under året som vi i själva verket har haft – det vet finansministern bättre än jag, höll jag på att säga.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har aldrig bestridit att man finner större sociala missförhållanden om man kör ihop en miljon människor här i Stockholm än bland hundra personer i glesbygden. Helt naturligt och logiskt bör det finnas större risker för sociala missförhållanden under sådana omständigheter. Men det är inte det resonemanget jag har tagit upp, utan jag har sagt som så, att alla ju inte har drivits hit. De har kommit hit frivilligt. När vi skall försöka få dem härifrån märker vi att de ändå är så underligt funtade att de vill stanna här, trots alla dessa utomordentligt dramatiska skildringar av besväret med att bo i Stockholm. Herr Hedlund själv råkar ju trivas hyggligt uppe vid Östra stationen, föreställer jag mig, även om han på grund av riksdagsarbete och annat är tvingad att vara här i närheten.

Människor har sina uppfattningar och sin fria vilja, och det gör att man får tala om de här frågorna mera nyanserat än vad herr Hedlund gjorde i sitt första inlägg, där all tillvaro i den här staden presenterades som en tillvaro i sjukdom, stress, social nöd och kriminalitet. Så är det dess bättre inte. De svårigheter vi dras med får vi väl med förenade krafter försöka komma till rätta med.

Jag upplever varje dag att kommentatorer och kritiker av budgeten säger: "Vad ni gör, gör ni för sent." Jag har emellertid velat understryka att den stora åtstramningen på finanspolitikens område sker innevarande år, dvs. det budgetår som började den 1 juli 1970 och slutar den 30 juni 1971. Det är en åtstramning som i pengar representerar drygt 2 miljarder kronor. Jag hoppas att vi skall kunna hålla den strama politiken även för nästa år; jag tror att vi kommer att behöva det. Men själva omslaget i finanspolitiken daterar sig inte till skiftet mellan innevarande budgetår och nästa, utan det ligger mellan det förflutna budgetåret och innevarande. Om man skulle ha gått ut tidigare för att bemästra överkonjunkturen med finanspolitiska medel, skulle man ha varit ute i januari månad 1969. Då hade vi allesammans på ögats näthinna bilden av året 1968 med en lugn och stabil konjunktur, långt ifrån någon som helst överansträngning och med ett praktiskt taget stabilt prisläge – det rörde sig om ett par procents ökning och någon tiondel därutöver. Det fanns inget gehör i

januari månad 1969, när budgeten serverades, för någon speciell åtstramning i finanspolitiken. Med möda lyckades jag avvärja alla försök att försämlra den ytterligare.

Till herr Helén vill jag säga att jag hoppas att Arne Geijer får tillfälle att tala litet senare. Han stod på listan, men tyvärr har han strukit sig. Till mig har han i varje fall sagt att han blivit beskylld för många uttalanden som han aldrig har gjort, och så mycket är klart som att han aldrig har rekommenderat någon allmän start för höjningen av omsättningsskatten från 10 till 15 procent före årsskiftet 1970–1971. Säger man någonting annat, då refererar man honom inte riktigt. Jag har nämligen haft ett personligt samtal med honom och frågat honom på den punkten, och jag har fått den upplysningen.

Jag skall försöka avstå från att citera Lenin när herr Helén är i närheten; hans svaga nerver tål det inte. Som ung tyckte jag emellertid om att läsa inte bara Lenins skrifter utan även andra socialistiska urkunder. Herr Helén skulle förmodligen ha blivit en mera nyanserad politiker, om han inte bara läst Birger Sjöberg under sin uppväxttid. Han kanske läste någonting annat också – jag skall inte vara orättvis mot honom. Beträffande arbetslöshetsräkningen nämnde jag en specifik dag, den 16. Om den 16 infaller på en lördag har man säkerligen räknat någon annan dag. En av dem som sysslar med arbetslöshetsräkningar i sitt dagliga arbete säger emellertid nu att denna räkning egentligen inte är någon dagräkning utan försiggår under en hel vecka. Då är den kanske mera rättvisande än man i allmänhet föreställer sig.

Jag skall naturligtvis inte tala stabiliseringskonferens. Det finns en gräns för kammarledamöternas tålamod – jag begriper det om inte herr Helén begriper det. Visst är pressen outhärlig. I sjunde huvudtiteln har jag skrivit en sida om den fria pressens outhärlighet, och jag rekommenderar den till herr Helén för innanläsning, när han får tid med den.

Till herr Bohman vill jag säga att om jag missuppfattade honom på den där punkten så var det väl beklagligt. Jag skall se efter i protokollet hur det var. En gång tidigare när jag disputerat med herr Bohman har det nämligen visat sig att han har en benägenhet att göra litet efterhandskonstruktioner när man påtalat ett inlägg som han har gjort. Jag har konfirmerat det, så jag vet vad jag talar om. Därför är jag inte alldeles övertygad av hans förklaring. Men har han rätt så har jag fel, och då är det ingenting mer att resonera om. På den punkten skall jag inte träta med honom mera.

Jag har väl egentligen inte direkt talat om hur fin ekonomin var under förra året. Naturligtvis skulle jag kunna dra några siffror som jag inte tycker skäms för sig. Vi hade i föl i den svenska ekonomin en tillväxt som gick över 4 procent – jag vill minnas att den var 4,2 eller 4,3 procent. Vi hade en produktionsökning i den svenska industrin på 7 procent, och vi hade en investeringsökning under 1970 på 7 å 7,5 procent. Detta senare är ganska intressant, ty i fråga om produktionsökning och investeringsökning har långtidsutredningen, när den har fastställt sitt program och frågat sig vad vi skall sträva efter för att kunna återställa vår bytesbalans på den femårsperiod vi har framför oss till 1975, sagt att vi på dessa viktiga områden behöver en stegringstakt på

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

mellan 5 och 6 procent. Vi kommer kanske inte att lyckas med det i år. Jag tror att vi lyckas på investeringssidan, men jag är litet osäkrare beträffande produktionssidan. Men under fjolåret levde vi faktiskt upp till denna målsättning.

Det är klart att vår valutareserv har räddats till en del på grund av en ökning i de korta handelskrediterna. I finansplanen talar vi om en utländsk upplåning, och det ligger mycket av reson i att man använder de pengarna för en konsolidering av dessa korta krediter – det innebär ett trygghetsskapande element för framtiden. Men vi behöver inte bara tala om valutareserven, även om den spelade en mycket stor roll i den senaste valrörelsen. Vad vi kan konstatera är att vår export under de sista månaderna 1970 hade en ökningstakt på över 20 procent i förhållande till 1969, medan importökningen höll sig på – om jag minns rätt – 10 eller 12 procent över motsvarande månader 1969.

Eftersom vi har – det har också i denna debatt förekommit vissa synpunkter på detta – laddat upp en lagerhållning av osedvanligt kraftig omfattning, så bör vi rimligtvis inte behöva samma import i lageruppbyggande riktning som vi har dragits med under 1970. Det ger mig anledning att tro att vi kan räkna med en bättre bytesbalans. Denna förbättring kan vara tillfällig, men den är ändå så pass god att den är värd att observeras. Konjunkturinstitutet, vars siffror jag vidarebefordrat till riksdagen i finansplanen, har räknat med att en förlust på 1,3 miljarder skall förbytas i ett plus på 280 miljoner när det gäller handelsbalansen och att en förlust på 1,9 miljarder skall förbytas i ett minus på omkring 770 miljoner. Detta är ju så pass remarkabla förbättringar att man inte behöver ta tillbaka något om man säger att fjolåret var ett hyggligt år och att det mesta talar för att 1971 kommer att följa upp i den stilen.

Nu är det mycket av vad vi politiker säger som blir avgörande för hur man ser på de ekonomiska problemen framöver. Det kan vara beklagligt. Går det alltför många Kassandror och faller tårar över tillvaron och är det alltför många som talar om hur illa det blir i framtiden är det tyvärr en del människor som rättar sig efter detta, kanske mer än vad de behöver göra. Det kan innebära att vi får en utveckling som ingen av oss är benyttad av.

Jag beskylls ju i allmänhet för att vara oförbätterlig optimist – det är kanske en av orsakerna till att jag hängt med som finansminister i 16 år. Så mycket kan jag emellertid säga som att om jag försöker stödja min argumentering på det siffermaterial som föreligger – man kan vara tveksam om det, men det är det som finns – är jag varken pessimist eller optimist, utan jag försöker ge en något så när riktig belysning av hur situationen är.

Det var inte jag som lyckades hitta på denna dramatiska formulering: Väl kan man leda hästen till vattnet, men hur skall man få den att dricka? Det var i stället en av vårt lands bankdirektörer som var tillräckligt intelligent för att finna på den slående formuleringen. Men jag tillät mig erinra om att det intressanta är huruvida industrin vill investera. Och om den vill investera beror det på att det finns efterfrågan på den svenska industrins produkter och att det är ett prisläge som den svenska industrin anser vara så favorabelt att den vågar satsa på framtiden och

bygga vidare. Jag tror mig också våga säga, att om man gör sig besväret att läsa igenom den länderexamination som finns i nationalbudgeten kommer man också till ett resultat som gör att hästen dricker eller, för att vara mera adekvat, att industrin kommer att investera.

Herr HEDLUND (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl riktigt som finansministern säger, att ingen har tvingats till storstadscentra, om man med tvång menar fysiskt tvång, så att de har fraktats dit. Men det kan ju tänkas att många har farit dit därför att de inte fått arbete där de bodde förut. Jag tror att jag känner en del som har gjort det.

Jag vill göra en korrigerig av vad finansministern sade om de olägenheter jag hade nämnt inom storstadscentra. I varje fall står ordet sjukdom inte i mitt manuskript. Däremot sade jag att de långa res- och väntetiderna medför onödigt stor fysisk och psykisk påfrestning och förslitning av människorna, och det tror jag att jag kan stå för. Men ordet sjukdom fanns nog, som sagt, inte med.

För att inte denna punktpolemik skall kunna förta det totalomdöme som jag i förmiddags ändå tyckte mig ha anledning att ge rörande budgeten, nämligen att den är en näringsvänlig budget, vill jag än en gång stryka under att budgeten nu andas fullt medvetande om nödvändigheten av att stimulera näringslivet och produktionen för att förbättra handelsbalansen. Och detta är ju nödvändigt när vi vet att tjänstedelen i bytesbalansen kommer att vara negativ med kanske ett par miljarder kronor framöver. Det är glädjande att läsa för dem som en lång tid har haft den uppfattningen att vi är tvungna att producera mera.

Sedan vill jag än en gång uttala min glädje över de lättnader som nyligen har åstadkommit för näringslivet i vad gäller krediterna.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skrapade litet på finansministerns skönmålningar, och mera behövdes inte för att herr Sträng skulle bli litet irriterad på nytt. Men när finansministern är så diskret om sina misslyckanden tycker jag inte det är så farligt om vi talar om dem. Bytesbalansen skulle ju vara återställd 1970, men i stället ökade underskottet med 1 miljard. Samma år skulle industrins investeringar öka med 15 procent; det blev bara hälften. Sådana påpekanden kan man emellertid inte göra utan att finansministern drämmer till med barndomssynder, rädsla och allt detta. Glöm inte, herr finansminister, att även herr Wigforss disputerade i nordiska språk. Tänk vilket förfärligt öde om landet skulle få uppleva samma sak igen. Men jag lovar, jag skall inte konkurrera om den posten.

Finansministern sade att jag hade yrkat på högre väganslag och lägre telefontaxor. Det gjorde jag inte. Jag beklagade att herr Sträng har ordnat ekonomin så att det inte finns plats för sådana förbättringar. Det är inte möjligt att yrka på det. Finansministern skall inte utgå från att vi inte inser att stabiliseringssträvandena kräver någonting också av oss.

Men vad vi inte kommer att anpassa oss till är att finansministern tror att det skulle räcka med att skriva vackert om pressen. Frågan är ju vad man verkligen gör. Och jag tror att välskötta tidningar som lever på små

marginaler fäster mindre vikt vid herr Strängs vackra ord i finansplanen än vid de faktiska förslag finansministern lägger fram som hotar att stjälpna dem och beröva dem deras handlingsfrihet.

Om finansministern inte vore så upptagen av sin egen maktposition skulle han säga: Låt oss resonera om detta och se om vi kan finna en annan och bättre lösning. Men det vill finansministern inte. Han är inte van vid att resonera med oss andra; han vill bestämma själv.

Att herr Sträng nu hade litet svårt att hänga med i debatten skyllde han delvis på att han inte har hunnit läsa så mycket romaner under det senaste halvåret. Det kan vi ju råka ut för litet till mans. Men det finns en ungefär 25 år gammal roman som heter "Det är bara ovanan, damen". På något sätt är det just vad finansministern har råkat ut för. Han tycker inte om att vara finansminister i en minoritetsregering; han har inte hunnit vänja sig vid det. Men det är det han måste göra nu.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministerns tongångar var nästan glädjande optimistiska i det senaste anförandet. Betyder det att finansministern nu tillämpar vad han anser vara riktigt och talar som politiker för att stimulera hästen att dricka, dvs. för att få i gång investeringarna? Det lär ju ha varit så att efter finansministerns tal på Nationalekonomiska föreningen steg aktiekurserna. Vi får väl registrera kurserna i morgon. Men om herr Sträng har den utgångspunkten skulle han kanske inte ha varit så allvarlig i finansplanen. Orden och siffrorna där korresponderar inte med de optimistiska tongångarna nu.

Vad finansministern anser vara särskilt glädjande är relationerna mellan exportsiffrorna och importsiffrorna under sista kvartalet förra året. Exporten var då betydligt högre än importen. Men där finns det ett samband med en konjunkturavmattning som vi nu håller på att glida in i.

När konjunkturerna svänger och går ned går också importsiffrorna ned – och det påverkar optimismen på den svenska marknaden. Jag tror att man skall vara mycket försiktig när man drar slutsatser av lagerhållningen. Hela sanningen är inte att vår brist i handelsbalansen under året på 1 330 miljoner kronor – eller vad det var – beror på lageruppbyggnaden, utan därvidlag rör det sig om mellan 600 och 700 miljoner kronor. Lagren går som bekant upp och ned. Det finns ett klart samband mellan lageruppbyggnadsprocessen och den ekonomiska konjunkturen. Den följer vågrörelserna i efterfrågan, vilket vi alla vet. Ökande investeringar, för att vi skall få ökande export, förutsätter en lageruppbyggnad i vårt land – dvs. import – av råvaror och halvfabrikat. Vi kommer alltså snart att få stigande importsiffror, under förutsättning att finansminister Strängs prognoser verkligen stämmer. Om så blir fallet är vi på nytt uppe på toppen av vågrörelsen som drabbar valutareserven.

Jag hoppas verkligen att herr Sträng får rätt, men jag tror inte att det är ett realistiskt antagande att vi under nästa år skulle kunna få en förbättring av handelsbalansen på 1 600 miljoner kronor. Jag tror att det är helt orealistiskt, även om jag – som sagt – för vår ekonomis skull hoppas att så inte är fallet. Vi kan ju privat roa oss med att hålla vad, finansministern och jag.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag skall försöka att inte överskrida tidsbegränsningen.

Herr Hedlund rehabiliterade storstaden litet grand i sitt senaste inlägg. Sjuk behöver man nödvändigtvis inte bli i storstäderna, sade han. Det är alltid något!

Herr Helén säger att han inte kommer att bjuda över. Det var så pass ovanligt att jag missförstod honom. När han i sitt inlägg bitterligen klagade över att väginvesteringarna var för låga och att de som väntar på telefon får vänta för länge tänkte jag mig att den logiska slutsatsen skulle vara att han har vissa funderingar på att förbättra det han klagat över. Han gjorde emellertid en enligt min mening intressant förklaring, att han väl kommer att klaga men absolut inte bjuda över. Det är ganska bra! Jag skall kolla honom på den punkten, så att han verkligen håller sin utfästelse under fortsättningen av riksdagen.

Herr Helén säger att finansministern inte tycker om att vara finansminister i en minoritetsregering. Jag har beskrivit min syn på majoritetsregering, koalitionsregering och minoritetsregering i mitt första anförande i dag. Det finns givetvis graderingar. Jag måste dock säga att plågan inte har uppenbarat sig hittills, så att man har några erfarenheter av svårigheterna att vara finansminister i en minoritetsregering. Vi kan kanske återkomma till den frågan när herr Helén och jag har litet bättre erfarenheter på denna punkt. Å andra sidan är herr Helén så vänlig och angelägen om att få diskutera att det inte finns några absoluta garantier för att det blir särskilt tråkigt att vara finansminister i fortsättningen heller. Jag utgår från att herr Helén har skäl när han diskuterar med regeringen – och då bör det kunna fortsätta ungefär som hittills.

Slutligen, herr talman, vill jag bemöta vad herr Bohman tog upp om våra prognoser för exporten och importen. Jag har inte så särdeles mycket mer att säga därom än jag sade i mitt förra inlägg. Jag vill dock framhålla, att den lageruppyggnad som gjorts under såväl 1969 som 1970 har varit så utomordentligt accentuerad – två à tre gånger högre än vad som motsvarar ett normalt omsättningslager – att jag anser mig ha anledning att tro att den förbättring som ägt rum under slutskedet av 1970 kommer att fortsätta under 1971.

Vi får inte glömma bort att det fanns starka element som talade för en fortsatt import även under slutet av år 1970. Man hade bland annat anledning att räkna med att den prisstegring som skulle komma att förädlas av den höjda momsen vid årsskiftet kunde sätta i gång en köprush under de sista månaderna 1970 som väl skulle ha varit avläsbar i importen. Trots denna situation låg exportsiffrorna glädjande över importsiffrorna. Nu har den högre momsen börjat tillämpas och nu bör det alltså från de utgångspunkterna inte finnas samma motiv för att forcera importen.

Sedan vill jag säga att jag icke har svurit på den förbättring som är angiven i nationalbudgeten och därutöver vidare fixerad i finansplanen. Det är möjligt att den är för kraftigt tilltagen. Jag blev själv rätt överraskad, när konjunkturinstitutet och de ekonomiskt sakförståndiga drog dessa slutsatser, men jag hade inte tillräckligt starka skäl för att göra ändringar på den punkten. De kan bli sannspådda, resultatet kan bli något sämre, och det kanske kan bli något bättre.

Jag vill ha sagt detta för att trösta herr Bohman. Detta är kanske inte riktigt det objekt som vi skulle slå vad om, men vi har så pass skilda uppfattningar i många andra frågor, så det finns stort utrymme för vadslagning, om herr Bohman så önskar.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det mest intressanta i partiledardebatten tidigare i dag tyckte jag var att statsminister Palme, trots kritik från oppositionen, vägrade att säga ett enda konkret ord i sak om den annonskatt som tonar fram i finansplanen. Sedan har finansministern haft flera timmar till sitt förfogande för att förbereda sig att säga något mer än de ganska torftiga meningar om annonskatten som man kan läsa i finansplanen. Han presterade följande tre påståenden om annonskatten:

För det första: Det kommer inte att bli någon remiss av annonskatten. Det är tillräckligt, sade herr Sträng, att några tidningar undrat om herr finansministern har fått fnatt. Därav kan man utläsa vad de tycker. Detta skulle alltså vara en ersättning för ett seriöst remissförfarande.

För det andra: Det bör inte förekomma någon debatt om annonskatten nu. Den bör vänta. Kritikerna bör lugna ner sig. Vi skall alltså avvakta propositionen, när regeringen har bundit sig. Vi skall alltså inte med hjälp av våra argument försöka påverka regeringen, när den nu går att skriva den proposition som vi fruktar.

För det tredje: Ingen »tycker synd om» stora tidningar, sade herr Sträng. Regeringen skall se till att just detta att ingen tycker synd om stora tidningar kommer att präglade propositionen. Detta sista tillhör de mest egenartade inlägg som gjorts om tidningsekonomi och opinionsbildning i Sverige. Till det påståendet vill jag göra följande noteringar.

Annonskatten är i grunden fel tänkt från början till slut. Att stödja de svaga tidningarna är *en* sak. Det skall vi göra i rimliga former, som garanterar dem oberoende av statsmakterna. Vi får granska presstödspropositionen när den kommer.

Men till en pressstödsproposition säger folkpartiet nej redan nu. Vi har lyckligtvis ett antal tidningar som går hyggligt och inte är beroende av subventioner. Deras ekonomiska ställning är en utomordentlig tillgång för den svenska demokratin. Det oberoendet gör det möjligt för dem att avvisa påtryckningar från statsmakter, partier och annonsörer. Det oberoendet skall vi värna om och behålla. Det gäller inte här om man »tycker synd om» sådana tidningar eller inte, det gäller den svenska pressens oberoende.

En skatt på tidningarnas annonser kommer att drabba pressen mycket hårt. *Hur* hårt vet vi inte. Vi har inte sett propositionen. Vi vet inte hur mycket av annonskattens börda som kan övervältras på de annonserande företagen. Vi vet inte i vilken utsträckning företag och myndigheter är beredda att öka sina annonsutgifter för att kompensera den nya skatten. Men den kommer av allt att döma att göra det svårare för tidningar som i dag är självbärande att fortsätta att vara det.

Det ligger sannerligen inte i vårt intresse att minska antalet ekonomiskt oberoende pressorgan. Finansministern tycks, som Gunnar Helén sade, travestera en gammal fras om att pressstöden är lättare att fördra

om den delas av alla. Men så är det inte. Pressdöden blir särskilt allvarlig och betänkelig om statsmakterna med extra pålagor direkt riktade mot tidningarna tippar fler tidningar än i dag ner under lönsamhetsgränsen.

Till detta kommer att annonsskatten kanske lika mycket eller särskilt mycket kommer att drabba andra- eller tredjetidningarna – de som redan i dag befinner sig i en mycket svag ekonomisk situation. Företagen kanske fortsätter att annonsera i den stora tidningen i regionen men drar in annonserna i den mindre. Just den risken har en rad socialdemokratiska tidningar uttalat den senaste veckan. Den press som står regeringen särskilt nära har i vad gäller annonsskatten varit särskilt kritisk. Jag har just läst igenom en hög tidningsklipp från A-pressen. Den är sannerligen inte särskilt nådig mot detta inslag i den nådiga luntan. Jag tar ett enda exempel, nämligen Sydöstra Sveriges Dagblad den 13 januari 1971. Det är representativt för den socialdemokratiska pressen. Den tidningen säger så här på ledarplats:

”Uppslaget med en annonsskatt för att möjliggöra ett vidgat presstöd förefaller däremot vara alldeles förfluget. Det skulle vara intressant att veta varifrån Sträng har fått detta förslag! Från sakkunnigt tidningsfolk kan det inte vara. En tioprocentig annonsskatt kommer bara att medföra ytterligare koncentration av annonser till de s. k. förstatidningarna, de redan ekonomiskt starka annonsorganen. Om Strängs förslag genomförs kommer det bara att försämra ekonomin för tidningar som hittills lyckats hålla näsan över vattnet. Och de som kämpar med övermäktiga svårigheter går en snabb undergång till mötes. Som väl är har finansministern endast aviserat att en proposition i frågan är att vänta. Innan den utarbetas bör Sträng ta kontakt med sakkunniga rådgivare och se till att det blir ett meningsfullt presstöd, vars främsta syfte är att säkra den fria opinionsbildningen och inte som nu bara skaffa statskassen mer pengar under en vacker täckmantel.”

Jag hoppas att den kritiken nu kommer att göra intryck och att regeringen inte av prestigeskäl har låst fast sig vid den annonsskatt som aviserats i finansplanen.

Särskilt allvarligt är ju att denna pålaga kommer just som annonskonjunkturen ändå går nedåt och intäkterna för tidningarna påtagligt har minskat. Just i detta läge vill regeringen klippa till med en skatt som skall dra in 120 miljoner kronor. Sedan skall man dela ut 30 miljoner kronor. Man tar alltså, som herr Helén sade, en rejäl provision. Medeltidens ockrare skulle ha blivit gröna av avund om de sett hur många hundra procent i förmedlingsavgift som regeringen kräver vid det man tydligen tror skall vara en resursomfördelning i den svenska tidningsvärlden.

Jag är rädd för att bakom detta hugskott, som alltså inte skall remissbehandlas, ligger mycket egenartade föreställningar om opinionsbildningens villkor här i landet. Alltför många socialister visar sig alltför ofta alltför omedvetna om det oerhörda värdet av oberoende, starka och sinsemellan konkurrerande opinionsbildande och nyhetsförmedlande företag. Om annonsskatten är ett uttryck för att regeringen inte bryr sig om att ännu ett antal tidningar pressas ned under lönsamhetsgränsen förestår allvarliga motsättningar om opinionsbildningens villkor i Sverige. Vi hoppas att den debatten skall kunna avblåsas. Det kan ske om

regeringen tar fasta på de socialdemokratiska tidningsmän som nu i korus kräver att förslaget om annonskatt inte skall läggas fram.

Får jag sedan övergå till några andra frågor som också berör demokratis villkor i Sverige. Redan nu, under enkamarsystemets första veckor, börjar det självklara i författningsreformen att tränga fram till nästan alla. Jag menar inte att den nya grundlagen är bra på alla punkter. Tvärtom finns här många svagheter och luckor som vi bör rätta under kommande år. Men principen om att riksdagen består av *en* kammare, som i sin helhet utses i direkta val vid en och samma tidpunkt, är nu så godtagen att det vore politiskt omöjligt att ifrågasätta den. Den som nu krävde att vi skulle återgå till något slags tvåkamarsystem skulle inte tas på allvar. Den som i dag begärde att en extra kammare, vald i indirekta val och med successiv förnyelse, skulle inrättas vid sidan av den här kammaren skulle betraktas som en kuf med olycklig kärlek till förlagade principer.

Att Sverige nu har enkamarsystem, som de övriga nordiska länderna länge haft, är alltså något som ingen kommer att vilja rucka på. När reformen väl är genomförd blir den också godtagen. Även de som in i det sista bekämpade tanken att hela riksdagen skulle utses i *ett* val finner nu den tanken ganska naturlig. Så brukar det vara när grundlagar ändras och demokratin fördjupas. Het strid innan beslutet kan fattas, snabb enighet när reformen blivit verklighet. Steg för steg har så den svenska folkstyrelsen stärkts, och de som motarbetat besluten har snabbt anpassat sig till dem och rent av i efterhand börjat gilla dem.

Vi vet alla att så var det också med den enkammarriksdag som nu håller sin första remissdebatt. I femton år arbetade den liberala rörelsen för en stor författningsreform. Längre var vi ensamma. Sedan blev oppositionen enig i huvudkravet. Till slut, efter 1966 års val, fann socialdemokratin det inte längre politiskt möjligt att säga nej till en förändring. Och nu är den verklighet.

Ingen får tro att den kampen från folkpartiet var lättvunnen därför att den gällde ett krav som i dag anses nästan självklart. Det var en intensiv kamp, långvarig, fylld med besvikelser, det var ett tråget arbete att forma både en folkopinion och en riksdagsmajoritet för enkamarsystem. Bertil Ohlins avgörande insatser i den kampen tillhör redan vår politiska historia.

Ingen får heller förtänka oss att vi dragit en del slutsatser av den striden. Vi fann under 1960-talet, liksom liberaler i tidigare generationer, hur starka de krafter är som kan mobiliseras för föräldrade grundlagar om det finns ett maktpolitiskt intresse av att behålla dem. Vi såg hur svårt det var att med sakskäl övertyga politiker som med rädsla såg sina privilegier försvinna med den gamla ordningen. Vi upptäckte hur bara en kampanj, år efter år och utåt mot allmänheten, kunde skapa ett klimat där en författningsreform blev möjlig. Då väljarna såg att motståndet mot enkamarsystemet inte gick att försvara, blev det svårt att säga nej till nya grundlagar.

Och på så sätt raserades i debatten tvåkamarsystemet som vi hade, blandkammaren som tre unga socialdemokrater förde fram 1963, tvåstegskammaren som blev regeringens tanke 1964 och tvåklasskamma-

ren som var hugskottet i 1966 års valrörelse. Steg för steg tvingades de motvilliga att överge sina positioner. Nu har vi enkammaren i arbete.

Men därmed har vi liberaler inte slagit oss till ro i författningsfrågorna. Det vi fått är en partiell reform. Många förändringar ligger framför oss. Nästa steg i grundlagarnas reformering kommer om ett par år. Debatten om folkstyrelsen får därför inte ta paus. Att ge den bränsle och berika den med konstruktiva uppslag ser folkpartiet som en av liberalismens stora uppgifter också under 1970-talet.

I går lade vi fram en partimotion om närdemokratin. Där sökte vi sammanfatta värderingar och uppslag till reformer som nu måste granskas och genomföras. I motionen täckte vi in åtskilliga områden: riksdagen och grundlagarna, den kommunala självstyrelsen och kommunallagarna, länsdemokratin och den regionala planeringen, arbetsdemokratin och löntagarnas inflytande, det breddade ansvaret i skolor, universitet, på vårdanstalter och i försvaret. Allt som vi vill se förverkligat har vi inte samlat i den motionen. Men skulle allt i den förverkligas, innebär det en genomgripande förändring av hur besluten fattas i det svenska samhället.

Därmed har jag inte sagt att allt är fel i dag, att ingenting kan behållas. Tvärtom är den representativa demokratin grunden för förändringarna. Förtroendemännens ansvar är en hörnsten i våra resonemang. Men demokratin måste vinnas på nytt i varje generation. Dess former får aldrig stelnas och bli murar mot framtiden. Det som var tillräckligt i går måste ifrågasättas i dag och förändras i morgon. Det är vad närdemokratin ytterst handlar om.

Vi lyssnar till krav omkring oss på medbestämmande. En del verkar utopiskt. Annat kan synas tanklöst eller orimligt. Mycket i den s. k. stormötesideologien hör till de eviga illusionerna i idédebatten om demokratins former. Men de överdrifter som finns får aldrig skymma de behov som måste fyllas. I dag kräver människor mer av inflytande över sin omgivning och över de viktiga besluten centralt. Nu begär allt fler att få veta mer om vad som sker i maktens kulisser. Nu vill många bli informerade *innan* besluten fattats. Andra begär decentralisering och slut på det man anser vara "toppstyrning".

De kraven får aldrig mötas bara med polemik mot slagord och förenklingar. Kritik är nödvändig men får inte dominera vårt arbete. Vi måste ta fasta på det genombrott för tanken på ökat medbestämmande och mer av offentlighet som 1960-talet ändå innebar. Det leder oss fram till en rad uppslag, och många av dem är skisserade i folkpartiets motion om närdemokrati.

Ta t. ex. grundlagarna och sättet att utse politiska förtroendemän! Vi kan välja här i Sverige mellan partier men ofta inte reellt mellan personer *inom* ett och samma parti. Listsystemet i Sverige har medgett ganska litet av personval. Det tycker vi är fel: väljarna bör få chansen att säga sitt också om de kandidater som ett parti har nominerat. Det proportionella valsättet måste ge mer utrymme för personval.

Eller ta riksdagens utskott och de statliga utredningarna. De präglas fortfarande av den slutna dörrrens princip. Utfrågningar i utskott av experter har aldrig skett inför offentligheten i Sverige, och statsråd har över huvud taget aldrig utfrågats av utskott. Statliga utredningar gör ofta

upp och binder sig innan faktamaterialet har offentliggjorts och den offentliga debatten kunnat påverka dem som sitter i utredningen.

Se på planfrågorna. Nu improviserar regeringen bort delar av den svenska västkusten. Det är oerhört viktiga beslut som binder oss för generationer framåt. Men fallet Brofjorden blev aldrig något beslutsärendet för riksdagen. Planfrågorna ligger helt i regeringens hand. Så får det inte vara i framtiden. Riksdagen måste få ett inflytande över t. ex. den fysiska riksplaneringen. Och vi måste se till att riksdagens ställning inte urholkas genom den långsiktiga planering som börjar komma på många andra områden. Planering är nödvändig, men den måste ske i former, så att debatt och riksdag kan påverka ärendena innan besluten låses fast.

Vi har den kommunala demokratin, att kunna ställa de lokala politikerna till svars för vad de gjort och inte gjort. Är detta möjligt med en gemensam valdag för riksdagsval och kommunalval? Är det inte så att de lokala frågorna dränks av rikspolitiken, att kommunernas särskilda problem försvinner i TV-debatter och publicitet kring regeringsfrågan? Vi får se när undersökningar kommer hur stor roll som de kommunala frågorna spelade i 1970 års valrörelse.

Vi ser hur kommunerna blir färre och större. Både i de största tätorterna och i glesbygdskommunerna kan känslan av avstånd till de styrande och till centrum bli alldeles för stor. Kommunsammanslagningarna är viktiga men måste också leda till att vi får kommunedelsråd, alltså en decentralisering inom kommunens ram av de frågor som främst berör den egna kommundelen.

Ibland finner vi hur ett omstritt avgörande kan dela partier och opinionen inom en kommun. Det vore en vinning om man då ibland hade rätt att pröva en rådgivande folkomröstning.

Vi ser hur mångsyssleriet i politiken både koncentrerar makten till för få personer och ofta hindrar de personerna från mer långsiktigt tänkande och från att tränga in i ärendena. Det finns skäl för oss att belysa det hot mot det politiska livets vitalitet som den politiske mångsysslaren utgör.

Vi märker hur offentligheten kan minska genom att antalet bolag ökar. I kommuner är det ofta populärt och praktiskt att göra bolag av det som tidigare inte var det. Men både här och i statliga företag måste insynen öka.

Sak samma på den privata sektorn. Redovisning och information kan bli mera öppen. Opinionen för att löntagarnas inflytande över sin egen arbetsplats måste bli större har stegrats snabbt på senare år. Det är naturligt att de anställda får representanter i företagets styrelser och att aktiebolagslagen skrivs om för att göra det möjligt. Företagsnämnderna kan få mer att säga till om. Självstyrande grupper måste prövas mer än hittills. Mycket av det här och annat som vi begär är förhandlingsfrågor. Men i debatten om dem får politikerna inte tuga och ställa sig utanför.

Vi har en omfattande försöksverksamhet med ökat medbestämmande i skolor och på universitet. Bakslag ibland får inte leda oss att tvivla på grundtanken: det är bra att skolningen i demokrati börjar tidigt, att alla kategorier i en undervisningsanstalt får vara med och fatta viktiga beslut inom ramar som statsmakterna drar upp.

Debatten om vårddemokratin är ofta trevande, och vi har för lite

erfarenhet. Men ingen får tro att vi kommer undan den. Vårdsektorn växer snabbt i vårt samhälle – det gör också kraven att de som vårdas skall uppleva i praktiska och rimliga former ett ansvar för miljön på den inrättning de vistas på.

I försvaret, till slut, möts de traditioner och institutioner, som sedan gammalt ansetts vara särskilt präglade av order och lydnad, och 1970-talets krav på insyn och medbestämmande. Vissa inbillar sig kanske att de fast anställdas eller värnpliktigas önskemål om mer av samråd om utbildningen kan avslås med hänvisning till krigets krav och det militära livets speciella villkor. Andra tror att värnpliktens särprägel helt kan upphävas med genomgripande reformer för regements- och kompanidemokrati. Men i en sådan polarisering får debatten inte hamna. Mycket kan göras för en mera demokratisk anda i försvaret, och det kommer sannerligen inte att minska vårt lands militära slagkraft.

De här synpunkterna och kraven handlar alltså om en lång rad områden. Vi kallar dem för när demokrati. Ty idén är hela tiden att göra fler människor ansvariga för beslut som fattas, att öka insyn och offentlighet och därigenom närma dem som fattar besluten till dem som berörs av dem. Vi tror oss inte alla ha svar på alla de här frågorna, men vi försöker ändå ställa dem.

Kanske kräver också våra förslag och vårt engagemang en viss förståelse för liberalismens människosyn. Jag tror man kan säga att den liberala synen på människan är en förening av ljus optimism och illusionsfri pessimism.

Den är optimistisk på detta sätt: Ge människor makt, inflytande och insyn, och du frigör fonder av energi, idealitet och ansvarskänsla. Sprid makten till de många, ty då ökar solidaritet och arbetsglädje. Därför skall samhället bygga på demokrati, offentlighet och frihet.

Den är pessimistisk på ett annat sätt: Ge en människa mycket makt, och han eller hon missbrukar den. Ge en grupp av människor ett okontrollerat inflytande, och gruppen korrumpas. Ge en institution befogenheter som inte balanseras, och den förvandlas snabbt till ett organ för maktfullkomlighet och i värsta fall förtryck. Därför skall samhället bygga på maktbalans, på kontroller av institutioner och makthavare, på decentralisering och på allmänhetens insyn.

Våra politiska motståndare har ibland svårt att förstå den här kombinationen av förtröstan och misströstan. Om man ger en människa en del makt stimulerar man hans bästa egenskaper. Om man ger en människa mycket makt frigör man hans sämsta instinkter. Den människosynen genomsyrar våra idéer och vårt tänkande. För konservatism och socialism förhåller det sig ofta annorlunda. De är inte lika ivriga som vi att sprida makten till de många och inte lika rädda som vi när makten samlas hos de få.

Folkpartiet tänker alltså fullfölja det arbete som ledde fram till cnkammardagen. Vi hoppas på samverkan kring framtida reformer som kan fördjupa demokratin. Men vi har också lärt oss läxan av kampen för författningsreformen. Om vi återigen möter ett segt motstånd, kommer vi att svara med tålmodig opinionsbildning för våra idéer.

Ingen enskild sakfråga engagerade mig personligen mer under 1960-ta-

let än enkammarriksdagen. I några hundra anföranden, debatter och artiklar landet runt fick jag argumentera, år efter år och tillsammans med andra liberaler, för svenska folkets rätt att på en och samma dag utse hela riksdagen i direkta val. Jag minns hårda uppgörelser med flera av dem som i dag dominerar regeringen. Olof Palme, Ingvar Carlsson, Kjell-Olof Feldt, Carl Lidbom, Svante Lundkvist – jag har hört dem alla i debatter polemisera mot det liberala enkammarkravet, innan de fann för gott att ge upp sitt motstånd. Jag hoppas att också dessa statsråd lärt sig något av författningsstriden och inte än en gång ställer upp på konservatismens skansar.

I den andan – förhoppning om samarbete och beredskap för strid – kommer vi att driva närdemokrati-kraven i den nya parlamentariska epok som vi just har inlett. Eller för att uttrycka samma tanke med de ord som inleder folkpartiets motion i de här frågorna: "En slogan försvinner när den gjort sin tillfälliga tjänst. Ett program varar tills det har förverkligats. Närdemokratin är ett program – ingen skall missta sig på den saken."

Herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Det torde i och för sig vara alldeles för tidigt att på något sätt recensera denna debatt, men när debatten nu har pågått i stort sett en hel dag kan man i alla fall göra några reflexioner i anslutning till den.

Vi har i dag, som påpekats tidigare, en ny politisk situation som när det gäller den nödvändiga motsättningen mellan regering och opposition är klarare än vad den varit tidigare. Den socialdemokratiska regeringen har tidigare haft opposition av två slag, dels en opposition bestående av de tre borgerliga partierna, dels en opposition till vänster. I dag är läget det att socialdemokraterna genom valförfarandet till utskotten gjort att det kommunistiska partiet numera inräknas i regeringsunderlaget. Därigenom kan man sägas ha fått en starkare polarisering av den politiska debatten i landet, och man skulle kunna förvänta sig att den politiska debatten hade blivit hårdare och fränare.

I dag kan man med tillfredsställelse konstatera att de många problem vi har att gemensamt möta, exempelvis det bekymmersamma samhälls-ekonomiska läget, har inneburit ett tryck på samtliga partier att avstå från kraftiga demonstrationsuttryck därför att alla har känt ett ansvar för att vi gemensamt skall komma ur vad herr Hedlund kallade den onda cirkeln. Jag vill konstatera att denna debatt, som kanske av någon kan anses tråkig, har kännetecknats av stor realism. Tonen i sakframställningen har i vissa avseenden kanske varit dämpad. Jag ser emellertid debatten som ett uttryck för den mognad som vi har i den svenska demokratin, och jag tycker att det är rätt väsentligt att konstatera detta i dag när det finns vissa grupper som hånar och skändar vårt demokratiska system. Jag tror att det är lyckligt att riksdagen i dag har kunnat föra en debatt under så sanningssökande former som har skett. Jag tror att det ur demokratisk synpunkt är mycket värdefullt.

Vi har i dag en situation där det förekommer problem på nästan varje område av samhällslivet. Det finns självfallet många förklaringar till detta.

Vi lever i en ovanligt dynamisk tidsålder, och övergångsproblemen blir därför mycket besvärliga. Vi har tidigare i dag fört en debatt om den bristande samhällsekonomiska balansen. Det akuta problemet i dag är ju svårigheterna med handelsbalansen, och det gäller för oss att skapa ökade resurser så att vi kan producera mera varor att sälja, varigenom vi får förutsättningar att uppnå de mål vi satt upp för framtidssamhället. Vi kan i och för sig ha olika uppfattningar om dessa mål, men när det gäller att verka för förbättringar är vi dock oavsett partifärg i princip överens.

Det talas mycket om angelägenheten av att förbättra förhållandena för exportindustrin så att denna skall kunna göra den basinsats, som är en förutsättning för att vi över huvud taget skall lyckas med våra föresatser. Något som det kanske talas mindre om är den del av produktionen, som avser förnödenheter vilka i och för sig är alldeles nödvändiga och vilka vi i dag framställer inom landet men inom olika branscher på grund av ett besvärligt konkurrensläge får allt svårare att uppehålla tillverkningen av.

Det finns i dag sektorer inom näringslivet som håller på att konkurreras ut av produktionen i låglöneländer. Visserligen kan man hävda att varje land skall specialisera sig på de näringsgrenar, som är mest naturliga för landet, och att staterna skall köpa dessa olika varor från varandra. Det är självfallet på sikt helt riktigt att utvecklingen går mot en arbetsfördelning länderna emellan, men den måste i varje fall för vårt lands vidkommande äga rum under rätt försiktiga former och ta ganska lång tid.

Vi har tidigare i dag talat om den svenska utrikespolitiken och om den alliansfrihet, som vi alla ansluter oss till. Jag kan mot denna bakgrund inte underlåta att framföra som min mening att just den alliansfria utrikespolitiken och de konsekvenser den medför gör att vi i vårt land måste försäkra oss om ett näringsliv med ett så rikt register som möjligt. Vår alliansfria utrikespolitik blir fullt trovärdig endast när omvärlden vet om att vi själva har en produktion av alla de varor som behövs för att ett utvecklat samhälle som vårt skall fungera.

Givetvis är grundförutsättningen för denna utrikespolitik totalförsvaret inklusive krigsmakten. Jag skall inte närmare gå in härpå i detta sammanhang. En del av denna allmänna verksamhet, som kanske betyder minst lika mycket och som tidigare har berörts av herr Bohman, är jordbruket, som har stor betydelse ur försvarssynpunkt och även ur rent samhälls- eller synpunkt. Det av riksdagen år 1967 fattade beslutet, som reglerar den jordbrukspolitik vi har i dag och som vi kommer att ha en tid framöver, innebar att jordbruket skulle ses som en integrerad del av näringslivet. Vad som den gången var nytt var att regeringspartiet satsade på en jordbrukspolitik som skulle innebära minskning av självförsörjningsgraden ned till 80 procent fram till år 1980, varvid ungefär en tredjedel av den odlade arealen skulle tas ur regelbunden produktion. Som ett medel för att uppnå detta resultat införde man någonting som man visserligen inte så mycket vill tala om men som i alla fall blev en realitet, nämligen prispress. Priserna på jordbruksprodukterna skulle tillåtas stiga i en lägre takt än vad som motsvarade prisutvecklingen i övrigt.

Hur har då den politiken verkat? Den har nu varit i tillämpning i in-

emot tre år, och vi kan konstatera att den tyvärr har verkat så att det spritt sig en rätt stark defaitism inom hela näringen. Rationaliseringstakten är inte vad den borde vara. De statliga kreditgarantier som står till förfogande har inte utnyttjats under det gånga budgetåret därför att yrkesutövarna ansett att de inte kunnat få den räntabilitet som behövs för att de över huvud taget skulle våga satsa.

Mjölproduktionen var ett av de allvarliga problemen för så kort tid sedan som när vi diskuterade jordbruksfrågorna inför 1967 års beslut. Alla var överens om att produktionen var alldeles för stor. Man hade bekymmer med smörberg osv. och problem med att avyttra smöröverskottet till realisationspriser på världsmarknaden. Det problemet är i dag inget problem alls. Tvärtom står vi inför en situation, där vi kan få mjölkbrist. Redan under innevarande vinter kommer vi att importera stora kvantiteter smör från Finland. Jag skulle vilja påstå att hade någon sagt i 1967 års debatt att vi redan under vinterhalvåret 1971 skulle tvingas importera stora kvantiteter smör, så skulle uttalandet ha betraktats såsom tydande på mycket dåligt politiskt omdöme. Det var nog ingen av oss som trodde det.

Vad som hänt visar att ambitionen att krympa livsmedelsproduktionen inom det svenska jordbruket har infriats, och den har infriats över förväntan. Vad beror då detta på? Det är helt enkelt en fråga om bristande lönsamhet. Det är klart att i ett läge som vi upplever i det här landet i dag, med samhällsekonomiska problem och en rekordartad prishöjning på varor och tjänster under föregående år, kan man från denna talarstol inte kräva att priserna skall höjas på vissa produkter. En sådan politik är egentligen inte gångbar. Men å andra sidan måste man ta hänsyn till realiteterna, och om man gör det måste man konstatera att vi är nödsakade att försäkra oss om en tillräcklig försörjning, i varje fall med de färskprodukter som är nödvändiga för människorna, om de över huvud taget skall kunna leva. Då tvingas man – med eller mot sin vilja – att så småningom betala priset. Jag vill bara göra den reflexionen att ju längre man dröjer med att se verkligheten i ögonen och vidta åtgärder, ju högre blir priset man får betala för att rätta till förhållandena.

Att denna socialdemokratiska jordbrukspolitik även är på väg att få rätt vittgående t. o. m. sociala konsekvenser framgår av den återverkan den haft på inkomstförhållandena. Enligt den statistik som finns tjänade en industriarbetarfamilj år 1966 – alltså året innan principbeslutet fattades – trots att det var ett mycket gott skördeår 5 600 kronor mera än en 40 hektars jordbrukarfamilj. Nästa år, 1967, som var ett sämre skördeår, tjänade industriarbetarfamiljen 1 000 kronor mera. Men 1970, förra året, hade industriarbetarfamiljen ökat sitt försprång gentemot jordbrukaren till 4 000 kronor. Då tjänade industriarbetarfamiljen i genomsnitt drygt 36 000 kronor, medan jordbrukarfamiljen i denna storleksordning tjänade ca 32 000 kronor. Man skall då ta i beaktande att jordbrukaren i detta fall i medeltal har kapitalinvesteringar utan förräntning på ungefär 400 000 kronor. Det är givet att när en näring lever under så bistra villkor kommer den att krympa. Den kommer att krympa i en accelererad takt. Med den kreditpolitik och den högräntepolitik som i dag förs vågar jag påstå att det inte finns någon näringsgren i

detta land i dag som lider hårdare under räntecket än vad just jordbruket gör.

Man har alltså kunnat konstatera att nedgången i det svenska jordbruket t. o. m. gått längre än vad de mest ivriga rationaliseringsexperter någonsin kunnat drömma om.

Vad blir konsekvenserna av detta? Häromdagen fick jag i min hand en utredning som gjorts över jordbrukets framtida utveckling i mitt eget hemlän, Kalmar län, där man räknar med att ungefär hälften av nuvarande åkerareal skall bestå som åkermark medan resten på sikt skall försvinna. Ändå kan man säga att Kalmar län inte är det län som drabbas hårdast. Det finns län där arealreduceringen kommer att bli ännu kraftigare. I Kalmar län kommer två nybildade kommuner, nämligen Nybro kommun och Oskarshamns kommun, när denna process är genomförd icke att ha någon som helst öppen åkermark.

Hur skall man tänka sig att landskapet kommer att se ut i fortsättningen? Man förutsätter ju i alla fall att det kommer att finnas kvar tätorter och i vissa fall rätt betydande tätorter eftersom de bygger på livskraftiga företag. Kommer dessa tätorter då att ligga i ödebygder? Så långt kommer det givetvis inte att gå, men på sikt kommer hela landskapet att ändra karaktär, och man kan nu bara undra: Kommer framtidens människor som skall bo på dessa orter att vara tillfreds med och finna sig i att leva i dessa då helt skogsbevuxna trakter, där de enda vida horisonter som kommer att finnas blir de öppningar som kommer att erbjudas av det moderna skogsbrukets kalhyggen? Jag tror det inte. Jag ser detta som något mycket allvarligt. Ty detta svenska odlingslandskap, det svenska kulturlandskapet, är ett landskap som har formats av ett otal generationers arbete, svett och möda, många gånger under verkligt svåra förhållanden. Jag skulle vilja fråga vilket mandat den nuvarande generationen har fått för att utifrån en kortsiktig bedömning av sin egen, som man uppfattar det, rationella situation radera detta kulturarv. Jag är rädd för att om detta verk fullföljes blir kommande generationers dom ganska hård.

I diskussionerna om en eventuell svensk anslutning i den ena eller den andra formen till EEC har den åsikten framförts att det svenska jordbruket skulle komma i ett besvärligt läge eftersom man inom EEC totalt har ett jordbruksöverskott; trycket från EEC-länderna skulle bli stort. Jag tror inte att den bedömningen är riktig. Visserligen är priserna på jordbruksprodukter inom EEC-länderna i dag cirka tio procent lägre än de svenska priserna, men så har också jordbruket i EEC-länderna ett betydligt kraftigare statligt stöd än det svenska jordbruket har av statsmakterna här i landet. Det gäller både marknadsstödet — där Sverige på något undantag när enligt statistiken ligger lägst inom Västeuropa — och i ännu högre grad det samhälleliga stödet för rationaliseringsverksamheten, som inom EEC-länderna är mångdubbelt större än det stöd som vi har i Sverige vare sig man uttrycker det per arealenhet eller per årsanställd. Detta förhållande tillsammans med det förhållandet att vi här i Sverige har betydligt högre lönekostnader än man har i EEC-länderna anser jag klart visar att svenskt jordbruk har ett utomordentligt gott konkurrensläge gentemot EEC-länderna. När man kan konstatera att så är

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

förhållandet finns det inga politiska skäl för att genom statliga åtgärder forcera en krympling av den svenska jordbruksproduktionen.

Jag har tagit upp detta problem i den allmänpolitiska debatten därför att vi tyvärr här i riksdagen brukar diskutera jordbrukspolitiken separat och inte ser den som en del av det stora samhällspolitiska skeendet. Det svenska jordbruket och dess lokalisering har betydelse inte enbart från produktionssynpunkt utan framför allt för regionpolitiken i dess helhet. I ett läge där statsmakterna numera har ambitionen att motverka urbaniseringsprocessen så långt sig göra låter och där man försöker stimulera en lokalisering till de delar av landet som numera kallas avfolkningsbygder tror jag att det är väsentligt att man har jordbruksnäringen som ett slags basstruktur för näringslivet. Även om jordbrukets ekonomiska betydelse i varje region inte är så stor har det från estetiska och samhällsliga synpunkter mycket stor betydelse. Jag tror inte att vi över huvud taget kan tänka oss någon region här i landet där vi, som planeringen nu är, helt och hållet kan ta bort jordbruket.

Herr talman! Jag har tagit upp ett av de områden inom samhällslivet där det verkligen finns problem; man kan nästan använda beteckningen kris. Jag vet att det finns många andra sektorer inom vilka det också kan sägas förekomma krissymtom. I detta läge borde — jag vill göra den deklarationen — så mycket som möjligt av partipolitiska prestigesympunkter, som tyvärr har alltför lätt att göra sig gällande, få träda i bakgrunden. Det borde vara angeläget för oss alla, oavsett i vilken politisk fälla vi hör hemma, att gemensamt försöka komma till rätta med problemen. I detta fall ligger bollen reellt och formellt hos regeringen. Tiden får utvisa hur regeringen Palme spelar den bollen. Tyvärr måste jag, efter att ha lyssnat till statsminister Palme i dag, konstatera att han i sin visionära beskrivning bara såg två alternativ till sitt politiska ledarskap. Det ena var vad han kallade den konservativa polisstaten — någonting som inte har någon företrädare här i landet — och det andra var en anarkistisk upplösning. Jag hoppas att detta var sista gången som herr Palme behövde använda en sådan argumentering för att stärka sin egen ställning. Jag tror att det i dagens läge skulle vara oss alla till glädje, om den politiska debatten kunde föras i en betydligt generösare anda.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Riksdagen samlas i år under andra förhållanden, i andra former och i andra lokaler än under en lång följd av år. Det väsentliga är dock inte den förändrade situationen i fråga om de yttre förhållandena, utan det är att den svenska demokratin är lika livskraftig, lika stabil och lika arbetsvillig som någonsin. Riksdagen består av valda representanter för svenska folket, och det är folket som skall göra sin vilja gällande genom de ombud det valt. Vi tänker kanske inte så mycket på fördelen med det arbetssätt som den svenska riksdagen har, men om vi jämför med andra församlingar, kan vi enligt min uppfattning med tillfredsställelse konstatera att vår riksdag har mycket fasta arbetsformer. Det är väl sörjt för att inga förhastade beslut skall kunna fattas och att inga överrumpningar eller kupper skall kunna ske.

Trots att vi med rätta anser vår demokrati grundmurad finns det dock smågrupper som direkt eller indirekt arbetar för att införa mer eller

mindre diktatoriska system i vårt lands styrelseskick. Dessa smågrupper är ofta mycket högröstade och påstår sig representera stora delar av vårt folk, medan de i själva verket knappast representerar flera än sig själva. En av dessa grupper blev ju räknad genom att den deltog i förra årets val. Den samlade som bekant 0,4 procent av väljarkåren. Mer representerade den inte.

Vi lever i ett fritt land och var och en har rätt att propagera för sina åsikter och kan därefter gå fram i val och få bevis för hur många anhängare han har. De demokratiska metoderna accepteras dock inte av vissa, ofta fanatiska personer, utan då de inte får gehör för sina uppfattningar vill de gärna tillgripa våldsmetoder. Om polisen i överensstämmelse med gällande lagar har utfärdat vissa ordningsföreskrifter som måste gälla för att t. ex. trafiken skall kunna fortgå, så går man ibland mot dessa och provocerar därmed stridigheter med polisen. Därefter gör man svart till vitt och förklarar att det var polisen som angrep. Dessa smågrupper använder ofta jesuitiska metoder, och vi kan således vänta oss nästan vad som helst från det hållet.

En del av dessa högröstade smågrupper parasiterar ofta på andra organisationer. De är för få för att själva anordna möten, men då uppträder de med insamlingsbössor och flygblad på andra organisationers möten av olika slag, t. ex. på de traditionella och ofta välbesökta möten som hålls den 1 maj. Vid valet den 20 september förra året företogs, som brukar vara fallet, insamling till välgörande ändamål, men då försökte t. o. m. någon av dessa grupper att tränga sig före välgörenhetsinsamlingen och begärde pengar till helt andra ändamål.

Jag har önskat framföra dessa synpunkter därför att vi alltid måste ha för ögonen att en demokrati inte är vunnit en gång för alla och därmed består, utan att vi måste föra en ständig kamp för att behålla vår frihet och vårt demokratiska styrelseskick.

Bara för några veckor sedan hände det betydelsefulla ting för den kommunala självstyrelsen. 848 kommuner decimerades till 464. Det är självfallet att detta kommer att medföra stora svårigheter när det gäller att upprätthålla en god kontakt med den befolkning som bor inom vederbörande område. Vi måste på allt sätt försöka att i den nya situation som inträtt stärka den kommunala självstyrelsen, och därvidlag har centern under många år bedrivit ett intensivt arbete.

Herr talman! Lika betydelsefullt som det är att slå vakt om friheten inom vårt eget land, lika viktigt är det att slå vakt om friheten i relation till andra länder. Därmed menar jag ingalunda att Sverige skulle bedriva en isolationistisk politik — tvärtom önskar vi på allt sätt samarbete med andra länder. Men vi förbehåller oss givetvis att själva ta ställning till alla frågor som gäller vårt lands angelägenheter. Det är självfallet att om vårt land inträder i en internationell konvention, så ikläder vi oss vissa förpliktelser. Men dessa är då fastlagda i paragrafer, och vi vet exakt vad vi förbundit oss till och kan också utträda ur konventionen när vi så önskar.

Det är i detta sammanhang jag tänker på vad resultatet skall bli av de förhandlingar som nu pågår för Sveriges eventuella anslutning i någon form till EEC. Det är givetvis högeligen önskvärt att Sverige får ett vidgat europeiskt handelssamarbete och även samarbete inom andra områden,

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

men vi intar en synnerligen reserverad ställning i den mån vår anslutning inordnar oss under överstatliga beslut. Under pågående förhandlingar brukar man inte alltför vidlyftigt diskutera en fråga, och jag skall därför inte tala närmare om EEC just nu. Det är kanske möjligt att vi vid den utrikesdebatt vi traditionellt får under våren kan få ytterligare möjligheter att diskutera EEC. Jag vill bara betona att vi givetvis i avtalets form kan ikläda oss förpliktelser utan att förlora vår frihet men däremot inte överlåta beslutanderätten om vårt land till ett överstatligt organ.

Det bästa korrektiv som finns om man inte är nöjd med en överenskommelse är att man säger upp de förpliktelser man iklätt sig vid avtalets ingående, och därför är det också nödvändigt att man kan begära utträde eller säga upp eventuella avtal, om detta skulle anses bäst för vårt land. I debatten om Sveriges eventuella relationer till EEC anser jag det klokast att inte göra alltför vidlyftiga spekulationer under den tid förhandlingarna pågår. Eftersom vi inte vet vad slutresultatet blir, kan det inte tjäna saken att föra hypotetiska resonemang. Jag har tidigare i riksdagen sagt att vi får beakta vissa faktiska förhållanden. Av de nordiska länderna är det två som är NATO-länder och två som inte tillhör NATO. Detta gör att det kan bli svårigheter att hålla samma linje.

Vi måste behålla vår neutralitet, vi måste efter vederbörlig uppsägning kunna frånträda våra eventuella förpliktelser mot EEC-länderna, vi måste kunna träffa avtal med andra länder, vi måste kunna trygga vår försörjning i ett avspärrningsläge, och vi måste få föra vår egen regionalpolitik. Därutöver kan man framföra hur många önskemål som helst, men det finns ju också på andra sidan om förhandlingsbordet en part som man kanske måste ta hänsyn till om det skall bli några resultat.

I detta sammanhang vill jag starkt betona betydelsen av det nordiska samarbetet. Det är emellertid inte bara vid officiellt anordnade sammankomster och vid högtidliga tillfällen man skall tala vackert om det nordiska samarbetet, utan det är vid de reella avgörandena som samarbetet får sin verkliga betydelse. Det är den ständiga kontakten mellan de nordiska länderna som är det mest betydelsefulla. Ett land står vid många tillfällen inför viktiga avgöranden, och då är ett telefonsamtal eller varför inte en flygresa till de nordiska grannländerna på sin plats. Den svenska regeringen har inte alltid iakttagit dessa regler. Vi kan givetvis inte komma till samma ställningstagande i alla frågor mellan de nordiska länderna, men man kan ju alltid göra ett försök. Lyckas man inte, så har man i alla fall diskuterat frågan.

Inom Förenta nationerna är det nordiska samarbetet särskilt intensivt, eftersom man där befinner sig på samma plats och ständigt kan överlägga om de många problem som uppstår. Jag kan betyga att inom detta forum kommer man i de allra flesta frågor till nordiskt samförstånd. Det gemensamma uppträdandet av de nordiska länderna har säkerligen skapat respekt i många internationella sammanhang. Vid åtskilliga tillfällen under den strax före jul avslutade tjugofemte generalförsamlingen i Förenta nationerna avgavs gemensamma röstförklaringar eller deklARATIONER som dels manifesterade den nordiska enigheten, dels väckte större uppmärksamhet än om länderna hade talat vart för sig.

Herr talman! Jag vill i övrigt beträffande utrikespolitiken bara betona

att vissa betydelsefulla framsteg gjordes under den nu avslutade generalförsamlingens möte. Ett avtal kunde träffas om förbud för placering av massförstörelsevapen på havsbotten. Amerikas betydligt ändrade attityd i frågan om Kinas representation i Förenta nationerna bör också noteras som ett framsteg. I fråga om havsbottenavtalet är det dock att observera att avtalet endast gäller förbud för massförstörelsevapen. Fortfarande kan man således installera anläggningar med s. k. konventionella vapen på havsbotten, och det skapar givetvis oro och osäkerhet länderna emellan. Sverige och många andra länder har arbetat för en havsbotten helt fri från stridsanläggningar, och vi får hoppas att man så småningom kan komma fram till att använda havsbotten endast för fredliga ändamål. Det är ingen utopi att havsbotten kan användas – redan nu hämtas t. ex. 16 procent av världens oljeförsörjning under havsytan, och det beräknas inte dröja så många år förrän 40 procent av oljeförsörjningen hämtas under havsytan.

Men det är tyvärr också möjligt att använda havsbotten för stridsändamål; man har fulländat tekniken så att det går att skjuta under vatten med lika stor träffsäkerhet som ovan ytan.

Det är också samma inkonsekvens när det gäller testförbudet för kärnvapen – det gäller endast över jord, och följaktligen förekommer det åtskilliga kärnvapenexplosioner under jord. Trots intensiva ansträngningar från svensk sida och då inte minst från ordföranden i den svenska delegationen vid nedrustningsförhandlingarna i Genève, statsrådet Myrdal, har det hittills inte varit möjligt att få till stånd ett totalt testförbud för kärnvapen.

Beträffande Kinas representation i FN är det inte endast Amerikas ändrade attityd som har stor betydelse, utan också åtskilliga andra länder har ändrat sitt ställningstagande. Det framgår av omröstningssiffrorna vid förra årets omröstning i Kinafrågan. Röstsiffrorna blev 51 för Pekingkinas representation i FN och 49 emot. År 1969 var förhållandet det omvända: 56 röstade emot och bara 48 röstade för. Det är dock ett något underligt spel som bedrivs av vissa länder när de sedan röstar för att frågan endast kan avgöras med två tredjedels majoritet. I den frågan blev röstsiffrorna 66 för att frågan erfordrade två tredjedels majoritet och 52 röster emot. Därmed stoppades också möjligheten att – som Sverige länge arbetat för – ge Pekingkina representation i FN.

I år blir det ju en särskild finanspolitisk debatt, och även om det har sagts mycket om finansplanen i dag skall jag i största möjliga utsträckning försöka undvika att tala om i varje fall detaljer därvidlag. Finansplanen kommer säkerligen senare att ge anledning till åtskillig debatt. Den allmänna inriktningen av vårt lands politik, i synnerhet den ekonomiska, måste dock vid årets remissdebatt bli föremål för diskussion och har som sagt redan varit det.

Det är några reflexioner som jag vill göra om den socialdemokratiska politiken i allmänhet. Vårt nuvarande regeringsparti bygger sin politik på en socialistisk ideologi, visserligen mycket uttunnad i det nuvarande socialdemokratiska partiprogrammet men dock socialistisk. Man har mer eller mindre starkt framhållit att socialismen är överlägsen alla andra principer för ett lands utveckling och att den ger större rättvisa osv. Det

är det ena kriteriet för socialdemokratins propaganda. Det andra är att socialdemokratien skulle ha fört en så förståndig praktisk politik att den skulle vara överlägsen andra jämförbara länders politik där andra regeringar har makten och att man i Sverige inte skulle kunna få någon annan regering som lika framgångsrikt skulle kunna styra vårt lands utveckling. Jag vill påstå att alla dessa argument är felaktiga. Sverige har under en socialistisk regerings välde inte kunnat hävda sig i jämförelsen med länder, där icke-socialistiska partier har regerat. Den goda utvecklingen i vårt land har inte kommit till stånd tack vare den socialdemokratiska regeringen. Slutligen skulle det visst ha varit möjligt att få en regering som kunnat föra en mycket mera framgångsrik politik än vad den nuvarande regeringen kunnat göra, vilket i många fall bevisas av reella politiska förslag från andra partier. Det socialdemokratiska partiet har misslyckats i en rad frågor och har inte drivit en politik som till fullo tillvaratagit vårt lands resurser och därmed skapat största möjliga välbefinnande och rättvisa.

Vårt lands resurser är goda, men de kan utnyttjas betydligt bättre om det förs en politik som rätt fördelar våra tillgångar. Vår bruttonationalprodukt beräknas under det kommande året uppgå till 162 miljarder kronor. Den riktiga fördelningen mellan export, investeringar av olika slag samt konsumtion, vilken fördelning är nödvändig för fortsatta ekonomiska framsteg och därmed ett fortsatt välbefinnande åt hela vårt land, har regeringen icke lyckats med. Det är ett av de väsentliga misstag som regeringen gjort. Av till synes opportunistiska skäl har regeringen givit förmåner, som vi egentligen inte har haft råd med vid den tidpunkt då de gavs, och det har skett på bekostnad av investeringar som skulle ha givit oss större produktion och ett förmånligare läge.

I finansministerns optimistiska funderingar – jag vill kalla det så med hänsyn till de felräkningar han ofta gör sig skyldig till – hade han t. o. m. så höga aspirationer att han trodde på en 15-procentig investeringsökning för industrin. Det blev hälften, alltså 7,5 procent. Och det var ändå en förbättring, eftersom industrins investeringsökning 1969 bara blev 2 procent. Om vi tar en längre tidsperiod finner vi att de svenska industriinvesteringarna inte ökade med mer än 15 procent under hela 1960-talet, medan ökningen i Frankrike och Italien var 50 procent och i Amerika 100 procent.

I nästan varje finansplan under 1960-talet har regeringen uttalat att nu var det allra viktigaste i landets politik att öka industriinvesteringarna, men det blev egentligen mest bara tomma ord. Resultatet blev de flesta åren mycket kient. Nu har riksbanken träffat en överenskommelse med bankerna om en prioritering för industriinvesteringarna, och det är ju ett steg i rätt riktning. Jag skall icke närmare kommentera detta beslut, eftersom jag själv har varit med om att biträda det, men jag vill ändå taga upp två problem i sammanhanget.

Bland de viktigaste exportprodukterna i vårt land är alltjämt skogens produkter. Skogsindustrierna får givetvis nytta av industriinvesteringarnas prioritering, men dessa industrier måste ju ha råvara för sin produktion, och hur kan man då utesluta skogsinvesteringarna i allmänhet, t. ex. investeringar i skogsvägar, skogsvård o. d.? Och varför har man inte tagit

med jordbruket i denna investeringsprioritering? Om man skall kunna genomföra den rationalisering inom jordbruket som riksdagen flera gånger har uttalat sig för, så fordras det ju kapital. Varifrån skall lån då tas till skördetröskor och andra moderna jordbruksmaskiner och alla andra för jordbruket nödvändiga investeringar?

Vad sedan räntepolitiken angår skall jag inte här debattera den, men jag vill påpeka att Sverige nu har den högsta räntan av alla de länder vi brukar jämföra oss med, om jag undantar Danmark. Finansministerns redogörelse i det fallet var ju inte så särskilt fullständig. Av det dussintal länder som vi brukar jämföra oss med är det bara ett land som har högre diskonto, nämligen Danmark som har 9 procent. Om finansministern var närvarande i kammaren nu skulle han förmodligen replikera att Danmark ju är ett borgerligt styrt land. Vi kan se på det andra borgerligt styrda landet, Norge, med centerpartisten Borten som statsminister. Där har man ett diskonto på 4,5 procent och har, vilket jag skall säga några ord om senare, en mycket mer framgångsrik politik än Sverige har. Det finns två länder till som har samma diskonto som vi, 7 procent – Frankrike och Storbritannien. Men alla de övriga – Finland, Norge, Belgien, Italien, Nederländerna, Schweiz, Västtyskland och USA – har lägre diskonto än vårt land har. Vi blir alltså bland de sista som sänker till en rimligare nivå.

Jag skall inte lägga mig i vad finansministern använder för litteratur, men jag skulle anse att det vore ganska bra om han utöver Lenin läste verk av sådana nationalekonomiska experter som Keynes, Nils Meinander m. fl.. De har helt andra uppfattningar om ränteeffekten än den nuvarande regeringen. De tror inte alls på den högräntepolitik som förs här, utan har sett dessa frågor ur, enligt min mening, mycket modernare och mer realistiska synpunkter när det gäller räntans effekt än regeringen gör.

Vad jag nu sagt hänför sig till den första fördelningsuppgiften jag avsåg när jag talade om regeringens misslyckande att åstadkomma en riktig fördelning av våra resurser. Den andra delen avser fördelningen mellan grupper och individer inom vårt folk. För åtskilliga år sedan, när centern tog upp frågan om jämlikhetspolitiken, förklarade man från många håll att det till största delen är en arbetsmarknadsfråga och att riksdagen inte kunde göra något åt den. Så småningom blev det dock större intresse för jämlikhetspolitiken och under förra årets valrörelse spelade den mycket stor roll. Resultaten har dock inte blivit så stora. Under det nuvarande regeringspartiets tid har klyftorna mellan dem som har de sämsta förmånerna och dem som har förmånen att leva mer på livets solsida – som finansministern brukar säga – i ekonomiskt avseende i stället blivit större. Detta gäller både i fråga om betalningen och i fråga om vissa sociala förmåner som pensionsålder o. d.

Redan i 1959 års remissdebatt tog centern upp frågan om sänkt pensionsålder till 65 år, vilket emellertid socialdemokraterna ständigt motarbetat. Det gläder mig nu att det förefaller som om Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen skall komma fram till överenskommelse om sänkning till 65 år. När det nu förefaller som om den stora LO-gruppen skall få 65 år och när redan nu mycket stora grupper har 65 års pensionsålder måste man fråga: Hur länge skall då socialdemokratin

hålla emot ett beslut om den generella sänkning som centern så länge arbetat för? Kan det tjäna något syfte att ställa några grupper utanför när största delen har fått, eller i varje fall syftar till att inom den närmaste tiden få, sänkt pensionsålder till 65 år?

När jag tidigare sade att vårt lands resurser är goda räknade jag inte till de goda resurserna vår socialdemokratiska regering – jag måste väl kalla den så nu när man redan i riksdagens början har etablerat samarbete med kommunisterna. Regeringens oförmåga att leda vårt lands ekonomiska politik har dokumenterats under många år, men tack vare en skicklig arbetarstam, dugliga företagare, plikttrogna och kunniga lärare, handelsfolk, tjänstemän och alla andra, som bidrager till att skapa vårt lands välförstånd, har vi dock kunnat förbättra vår situation med varje år. Verkligheten har också vid många tillfällen hårt korrigerat regeringen så att misstagen inte fått alltför vådliga konsekvenser.

Vi står nu inför planläggningar och beslut för ytterligare en tid framåt. I detta arbete är de politiska förutsättningarna helt annorlunda mot tidigare år. Socialdemokraterna har alltid strävat efter att få en stark regering, givetvis med baktanken att själva få bilda denna regering – i annat fall kanske de inte hade varit fullt så intresserade av en stark regering. I realiteten blir det nu så att regeringen fortsätter sin vingliga färd, vänligt hållen i handen av herr Hermansson och hans parti. Om det är till stöd eller ledning kan man inte alltid avgöra. Om två personer håller varandra i handen vet man inte om den ene stöder den andre eller möjligen försöker dra åt sitt håll i stället. Man får förmoda att herr Hermansson och hans parti försöker att dra i sin riktning. Sedan kan ingen riktigt avgöra hur starkt socialdemokraterna kan hålla emot i det fallet. Det får vi inte något yttre bevis för. Kommunistiska partiet, som nu skall utgöra stöd åt socialdemokraterna, skall driva sin politik med ett mycket svagt mandatunderlag. 17 av 350 borde rimligen inte ha något större inflytande på vårt lands politik. Kommunisterna har alltid varit som ett rö för vinden. Har det varit dåliga tider, så har de kunnat skapa mera missnöje och fått flera röster. Har det varit bättre tider, så har de gått tillbaka. Har det hänt något i kommunistländer, t. ex. när Sovjetunionen överföll och ockuperade Tjeckoslovakien, så har det betytt katastrof för dem.

Det är mycket beklagligt att vårt land skall ha kommit i en sådan situation att kommunisterna skall få något större inflytande. Hur stolta än deklARATIONERNA är från statsministerns sida att socialdemokraterna inte tar någon hänsyn till kommunisternas önskemål, så kvarstår ändå faktum att regeringen inte kan genomföra någonting mot centern, folkpartiet och moderaterna utan att ta hjälp från kommunisterna. Det framgick ju också – som det talats mycket om här tidigare i dag – omedelbart vid riksdagens början när det gällde utskottsvalen.

Det har hänvisats till att socialdemokratiska minoritetsregeringar också funnits tidigare, och det är ju sant. Men ser man på socialdemokratiska regeringen 1932 finner man att den ju redan 1933 träffade uppgörelse i prisfrågorna med bondeförbundet. Det tog ju en tid innan de åtgärder som ingick i denna överenskommelse hade genomförts. År 1936 avgick den regeringen därför att den fick 15 miljoner mer än den ville ha

till försvaret, eller möjligen därför att den inte fick dyrortsgradera folkpensionerna – vilket har väl aldrig blivit riktigt klarlagt. Åren 1936–1939 hade vi en koalitionsregering, som sedan efterträddes av en samlingsregering som satt kvar till 1945. Det gick som bekant dåligt med regerandet för socialdemokraterna under åren 1945–1951 med bl. a. en 20-procentig inflation under slutet av 1951. Därefter följde koalitionsministären åren 1951–1957, och sedan dess har socialdemokraterna med känt resultat regerat själva. Under tiden från 1957 fram t. o. m. 1970 har regeringspartiet haft majoritet eller också ett speciellt inflytande genom majoritet i första kammaren. I en sådan situation, med beroende av kommunisterna, har socialdemokraterna inte varit tidigare. Hur det än blir i den svenska riksdagen under de kommande tre åren så blir det i varje fall intressant för väljarna att iakttaga hur stark släktskapen är mellan socialdemokrater och kommunister – om de är kusiner eller de t. o. m. är närmare allierade.

Det var ett par saker i statsministerns anförande som jag vill säga några ord om. Han talade om överbud. Jag har alltid undrat mycket över ordet ”överbud”. Det förutsätter att man har en fast utgångspunkt. Finns det en sådan? Kan det verkligen vara så att socialdemokraterna är så självgoda att de säger: Detta är vårt bud och det är likaren för allting, och om oppositionen vill ge litet mer till folkpensioner, barnbidrag, vägar eller något annat så är det överbud? Jag anser inte att det egentligen kan existera ”överbud”, ty i så fall måste det ställas i relation till något annat. Man kan tala om åsikter om hur mycket man skall ge till olika ändamål, men jag kan inte begripa hur man kan tala om överbud, när man inte har någon fast utgångspunkt.

När vi diskuterar vårt lands framtida politik borde vi ta exempel från vårt grannland Norge, där regeringen Borten lyckats betydligt bättre än vad den svenska regeringen gjort, trots en hel mängd olycksprofetior för 5–6 år sedan när regeringen Borten bildades. Den ekonomiska utvecklingen i Norge under 1971 väntas bli präglad av mycket hög aktivitet med tillväxtimpulser från såväl investeringar och konsumtion som export. Industrins investeringsplaner pekar mot en fortsatt investeringsefterfrågan och bostadsbyggandet expanderar. Ser man på utvecklingen tidigare i Norge, finner man att arbetslösheten var avsevärt lägre under 1970 än under 1969 och antalet lediga platser klart högre. Jag vill nämna att arbetslösheten har varit mycket låg i Norge under flera år. Industriinvesteringarna ökade snabbt såväl i vad gäller byggnader som maskiner. Bytesbalansen för 1970 beräknas visa ett underskott på 1,4 miljarder norska kronor, men 1969 fanns det ett överskott på nästan 1 miljard kronor. Jag visar på dessa kortfattade uppgifter från vårt grannland Norge för att påvisa att det går att föra en helt annan politik än vad den svenska socialdemokratiska regeringen gör i vårt land. Man kan lätt göra reflexionen att har en regering under centerpartistisk ledning i Norge lyckats så mycket bättre än vad den tidigare socialdemokratiska regeringen gjorde, så kunde förhållandet bli detsamma i vårt land. Förr eller senare har ju socialdemokratin i Sverige tvingats följa en rad av centerns rekommendationer, t. ex. i fråga om barnbidragen, folkpensionerna, pensionsåldern, arbetslöshetsförsäkringen, lokaliseringspolitiken,

miljöpolitiken och u-landshjälpen, för att nu ge några exempel.

Slutligen vill jag, herr talman, framhålla att det i längden inte går att i politiken handla av opportunistiska skäl. Det fordras en bestämd handlingslinje. Det fordras noggrann planläggning, och det fordras ett konsekvent genomförande av beslutade åtgärder. Det fordras förutseende för att kunna i rätt tid möta konjunktursvängningar och i tid vidta erforderliga åtgärder.

Vårt land har resurser, men vi arbetar i en oerhört hård konkurrens med andra länder, och därför måste våra tillgångar utnyttjas så att de ger största möjliga effektivitet. Allt måste dock ske med hänsynstagande till sociala, miljöpolitiska, jämlikhetsberättigade och andra skäl som ställer människan främst i vårt politiska handlande. Vår främsta strävan bör givetvis vara att åstadkomma bästa möjliga förhållanden i vårt land och samtidigt se till att alla i vårt land får nytta av de fördelar vi har skapat.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Den entusiasm som herr Ahlmark lade i dagen här för en stund sedan inför den nya riksdagen var nästan smittande. Fråga är om entusiasmen kan gälla remissdebatten. Jag tycker att stämningen på något sätt farligt mycket börjar likna stämningen i den avlagda andra kammaren. Jag tar emellertid risken, och jag ämnar uppehålla mig vid ett enda ämne, nämligen utrymmet i budgeten i år och kommande år för u-hjälpen.

1967 begärde riksdagen en långtidsplan för utvecklingen av svenskt bistånd till de fattiga länderna. 1968 framlade så regeringen i proposition 101 en sådan plan, där bl. a. det s. k. enprocentmålet definierades till sitt innehåll.

Målet, att den totala anslagsvolymen skulle uppgå till en procent av bruttonationalprodukten, angavs till budgetåret 1974/75. Man hade alltså sju år på sig att nå målet. En 25-procentig höjning skulle ske varje år, och varje år skulle en prövning äga rum beroende på den ekonomiska utvecklingen. Men höjningen skulle alltid vara minst lika stor som föregående år. Detta skulle i sin tur leda till att man uppgjorde en treårsplan, en ram för planeringen under tre år. Den verkliga höjningen har hittills överträffat dessa minimimått.

Om detta sätt att arbeta sig fram till målet sade riksdagen bl. a. att faktorer av praktisk och samhällsekonomisk art får påverka takten, men målet 1974/75 skulle betraktas såsom en minimimålsättning. En socialdemokratisk motion diskuterade en jämnare upptrappning, och statsutskottet och även riksdagen fann detta eftersträvansvärt. Vi fattade även ett beslut därom. Det året fick vi en höjning med 100 miljoner kronor och nådde ett belopp på 504 miljoner kronor.

1969 kom nästa programenliga och planenliga höjning med 134 miljoner kronor, och man nådde då upp till 634 miljoner kronor. Det betydde en höjning med drygt 25 procent och en ny treårsplan. I en socialdemokratisk motion som det året väcktes med Ulla Lindström och Sigurd Lindholm som första namn uttrycktes ånyo farhågor för att det skulle behövas ett engångslyft sista året. Genomförandet skulle riskeras av en chockhöjning enligt dessa motionärer. Utskottet underströk vikten

av att den fortsatta budgetplaneringen skulle ta hänsyn till önskemålen om en någorlunda jämn höjning av biståndsanslagen.

Så har jag i denna beskrivning av behandlingen av planen att nå målet år 1974/75 kommit fram till 1970 års riksdag. Regeringens förslag som accepterades och tillstyrktes av riksdagen innebar en ytterligare ökning med 166 miljoner kronor till 800 miljoner kronor, dvs. cirka 26 procent. Under den treårsperiod som räcker till 1972/73 arbetar vi inom en ram på 2 900 miljoner kronor. I propositionen uttalades att detta var en minimiram.

Utskottet hade 1970 anledning att åter uttala att man förutsatte att Kungl. Maj:t i sin årliga budgetberedning positivt och noga prövade det statsfinansiella utrymmet för en snabbare stegring av anslagen till utvecklingsbistånd än som förutsetts i långtidsplanen.

Nu har vi kommit ännu ett år närmare den tidpunkt då vi föresatte oss att förverkliga enprocentsmålsättningen. Regeringen fullföljer tidigare skisserad utgiftsplan med en garanterad ökning av 25 procent, dvs. ytterligare 200 miljoner kronor, som då ger en utgiftsram på en miljard kronor för nästa budgetår och 3 600 miljoner kronor för treårsperioden.

Det är utmärkt att man funnit utrymme för denna 25-procentiga ökning i en så stram budget som årets, där rödpennan gått hårt fram även på mycket angelägna områden och där prioriteringar mellan olika krav och önskemål måste vara viktigare och svårare än vanligt.

Men om man granskar budgeten i det avsnitt som avser utgiftsposterna för internationellt utvecklingssamarbete och gör det i ett så långt tidsperspektiv att budgetåret 1974/75 kommer med, måste man ställa sig vissa frågor.

Jag behöver bara hänvisa till de tidigare nämnda socialdemokratiska motioner, som behandlar ökningstakten fram till enprocentsmålet. Jag ber likaså att få hänvisa till de uttalanden som riksdagen gjort i anledning av dessa motioner. Som jag tidigare refererat har de alla inneburit en försäkran att det var en minimimålsättning som man skulle eftersträva att överträffa om budgetläget medgav en snabbare ökningstakt.

Risken för en chockhöjning rycker närmare, och detta förhållande kan årets riksdag inte skjuta ifrån sig. Det är alltså en fråga för 1971 års riksdag.

Det är nog ingen överdrift att påstå att riksdagen varit tämligen lyhörd för opinionen vid tidigare behandling av u-landsbiståndet. Hur opinionsläget är i dag i skilda grupper är en smula oklart. Åtskilliga har engagerats för mera närallgande och för dem mera påträngande problem. Men lyckligtvis, skulle jag vilja säga, vet vi att betydande grupper är djupt engagerade i de internationella frågorna, och dessa personer borde vi politiker vara aktsamma om. De spelar en stor roll som opinionsbildare i en avgörande framtidsfråga som denna. Därvidlag saknar det inte betydelse om det visar sig att riksdagen är mäktig att stå för gjorda uttalanden och fattade beslut.

I ett läge, då en post som den till internationellt bistånd växer och hotar andra angelägna utgiftsområden och faktiskt spelar en roll som negativ faktor i vår handelsbalans, vore det en nåd att bedja om att få vederhäftig information. Press och massmedia borde allsidigt och

nyanserat informera om svensk medverkan i arbetet ute på fältet. Jag begär inga skönmålningar, men för allmänheten är all information av det här slaget så pass exotisk och intresseväckande att man t. o. m. skulle kunna ta fram och visa framgångsrika projekt; det finns faktiskt sådana.

Det här var nu en parentes och den får inte uppfattas som en undanflykt för politikerna. Alltnog! I det läge där vi nu befinner oss är det nödvändigt att politikerna med sitt ansvar gör bedömningarna inte bara med inrikespolitiska bevekelsegrunder utan ser en fråga som denna i det internationella perspektivet.

Jag vill inte påstå att man vid budgetarbetet bortsett från de krav som ställs på det rika Sverige att medverka till att lösa de fattiga folkens problem. I själva verket finns det i finansplanen ingen uppgivelsens anda – endast ett kallt konstaterande att vi har att räkna med stora underskott i framtiden på tjänste- och transfereringssidan på grund av u-hjälp och turism. Vidare anges lösningen i finansplanen: ett förstärkande av den industriella slagkraften. Jag har inga invändningar mot detta.

Jag skulle ännu en gång parentetiskt vilja påstå att det inte kan vara så lätt att entydigt beskriva u-landsbiståndets inverkan på handelsbalansen. Under de senaste dagarna har vi för övrigt i pressen sett vissa artiklar om dessa förhållanden. Jag föreställer mig att det finns många fakta, med vilkas hjälp man kan göra bedömningar säkrare än dessa kan göras i dag. Som jag ser frågan om den framtida utvecklingen av vår biståndspolitik, enkannerligen biståndsvolymen, är det just nu ovanligt viktigt att man håller fast vid tidigare fastlagda planer.

Mitt viktigaste skäl är naturligtvis förhållandena i den fattiga delen av världen men därjämte de uttalanden och åtaganden som Sverige i olika internationella församlingar gjort inför 1970-talet. Vid utarbetandet av strategin inför det som man betecknat som det andra utvecklingsårtiondet har vårt lands representanter medverkat på ett mycket aktivt sätt och efterlämnat tydliga spår i olika aktstycken. De trådar som väglett och styrt detta agerande har självfallet löpt samman i regeringens kansli. Det får inte råda någon osäkerhet om vår vilja att själva leva upp till vad vi verkat för att andra skall göra, dvs. målsättningen för 1970-talet. Vad som sedan kan gälla i fråga om metoder för biståndsarbete, ämnesinriktning, val av samarbetspartner och annat som brukar vara centrala frågor i riksdagens behandling av biståndspolitiken får vi återkomma till. I dag har det varit angeläget för mig att i anknytning till finansplanen få rikta uppmärksamheten på frågan om utrymmet i svensk ekonomi för våra internationella åtaganden. Jag utgår ifrån att finansutskottet kommer att ägna denna fråga all möjlig uppmärksamhet.

I detta anförande instämde herr Henningsson (s).

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Efter att ha åhört den s. k. partiledardebatten här i dag gör man osökt den reflexionen att det mesta är som tidigare. Jag tänker då närmast på statsministerns sätt att utnyttja debattreglerna i riksdagsstadgan, nämligen rätten att när som helst gå in i debatten.

Statsministern som så sent som i dag sagt sig vara en god demokrat

skulle skaffa sig större täckning för detta epitet, om han utsträckte sitt demokratiska sinnelag att också gälla debatterna här i kammaren. Det nuvarande sättet att gå in i debatten efter tre av partiledarna och undvika debatt med den fjärde inger ingen respekt ens i herr Palmes eget parti, än mindre bland många andra ledamöter i kammaren. Jag uttrycker därvidlag inte enbart mina egna partikamraters meningar. Om herr Palme inte förstår det, borde andra ledamöter i talmanskonferensen och utanför denna försöka övertyga herr Palme om att debatten skulle tjäna på en annan ordning – och det skulle också se anständigare ut – än den ordning han har medverkat till i dag.

Herr talman, låt mig i sammanhanget ge ett erkännande till TV som, efter att övriga partiledare ensamma hade tagit all den annonserade sändningstiden i anspråk, visade gott omdöme och direktsände även herr Hermanssons huvudanförande.

Herr Bengtsons gamla, vid det här laget primitiva antikommunistiska utfall finns det knappast någon anledning att ta upp någon debatt om. Jag hade hoppats att de inläggen hörde samman med gruppledaren herr Bengtson i den gamla första kammaren och att sådana utfall skulle upphöra i och med genomförandet av enkammarreformen, men det var tydligen bara illusioner. Förste vice talmannen Torsten Bengtson fortsätter att klampa på i samma gamla stil som tidigare.

Svaret på spekulationerna alltsedan valnatten om vilken politik vårt parti skall föra i fortsättningen är mycket enkelt. Vi skall självfallet föra en självständig politik och fortsätta att kämpa för den politik som vi gick till val på och som vi har utformat på våra kongresser och konferenser. Vi kommer att fortsätta att driva de frågor som vi förde fram i valrörelsen, och vi kommer att bekämpa den politik som leder till prisstegringar och hyreshöjningar. Resonemanget att det hos löntagarna finns ett s. k. köpkraftsöverskott som måste dras in till statskassan är falskt. Något sådant överskott existerar inte. I stället måste priserna sänkas på nyttiga förnödenhetsvaror som livsmedel, och vi har därför föreslagit också till årets riksdag att momsens på livsmedel skall slopas, vilket skulle innebära att levnadskostnaderna skulle bli avsevärt lägre, i första hand för låginkomsttagarna och barnfamiljerna.

Ett annat aktuellt krav är kravet på räntesänkning.

Vi kommer också att medverka till att årets avtalsrörelse blir en offensiv avtalsrörelse på bekostnad av profiterna och inte begränsas till ett fördelningsresonemang mellan olika löntagare och olika löntagargrupper.

Kraven om ökad företagsdemokrati, om avskaffandet av § 32 och dess verkningar och av klasslagarna på arbetslivets områden har rests med ökad kraft under det senaste året. Det är frågor som man inte kommer att kunna vifta bort eller nöja sig med att dra fram i valrörelsen och andra sammanhang för att sedan glömma.

När samhällsbevararna, försvararna av klasslagarna, hävdar att dessa är en grundval för den svenska arbetsrätten och en tillgång för samhället i stort, är detta ett uttryck för dessa samhällsbevarares samförståndsideologi och förvaltarpolitik inom ramen för den nuvarande kapitalistiska blandekonomin. Man försöker ge sken av att det skulle finnas något slags

jämställdhet eller någon lag som står över klassintressena. I stället är det ju så att den nuvarande kollektivavtalslagen fungerar som ett skydd för klassamhället och arbetsgivarens envælde i företaget, vilket demonstrerades på ett mycket påtagligt sätt under gruvkonflikten i malmfälten för ett år sedan. Makthavarna i LKAB kunde under sju veckor krypa bakom kollektivavtalslagen och vägra tala med gruvarbetarna. Men vad hade gruvarbetarna att åberopa till sitt stöd i denna lag? Vi uppfattade valresultatet förra året som ett krav från väljarna att politiken skulle läggas några steg åt vänster. Den uppfattningen har uppenbarligen inte regeringen, eftersom den politiska linje som kommer till uttryck i finansplanen är ett fullföljande av den eftergiftspolitik gentemot näringslivet och de borgerliga partierna som man demonstrerade en månad efter valet genom att ytterligare skärpa den indirekta beskattningen utöver tidigare fattade beslut. Lika litet som väljarna röstade för skattehöjningar en månad efter valet, lika litet godkänner löntagarna resonemanget om att de skulle ha något slags köpkraftsöverskott. Faktum är i stället att prisstegringarna redan pressat ned löntagarnas reallöner och levnadsstandard och därigenom begränsat köpkraft och efterfrågan hos majoriteten av dessa människor.

När socialdemokraterna i sitt Kramforsmanifest underströk behovet av ett samhälle som är så starkt att, som man sade, "det förmår motverka marknadskrafternas fria spel", bör detta ställas mot det faktum att regeringen under förra året tillät näringslivet att i spekulativt syfte bygga upp sina lagerinvesteringar, vilket i sin tur medverkade till att försämra bytesbalansen. Det är alltså långt mellan ord och handling.

Nu anger man underskottet i bytesbalansen som ett av huvudskälen till att minska konsumtionen för löntagarna. Först tillåter alltså regeringen en spekulering från näringslivet sida – en spekulering som bidrar till prisstegringar och sämre bytesbalans – därefter ger man samma spekulanter nya favörer för att hjälpa upp den dåliga bytesbalansen, samtidigt som man skär ned den offentliga och privata konsumtionen. Så fungerar det starka samhälle, som var ett av socialdemokraternas stora nummer i förra årets valrörelse. Resultatet är att löntagarna i bägge fallen får sitta emellan och betala vad det kostar.

Tydligare än så kan man heller inte visa att man delar den s. k. långtidsutredningens rekommendationer och för det närmaste året anpassar sig till dessa – denna långtidsutredning, som tidskriften Fackföreningsrörelsen i nr 26 förra året ansåg "baseras på en förlegad borgerlig syn på samhällsekonomin funktionssätt".

På samma sätt som långtidsutredningens slutsatser om den framtida ekonomiska utvecklingen hälsades med tillfredsställelse av borgerlig press, borgerliga politiker och näringslivets företrädare hälsas nu årets finansplan av dessa kretsar. Moderatledarens garanti i TV för en vecka sedan att det inte finns ett ord av socialism i statsverkspropositionen är nog så betecknande. De begränsade resurser som föreslås i statsverkspropositionen för att förbättra arbetarskyddet och arbetsmiljön förändrar inte vårt huvudomdöme om denna budget att den i första hand är en näringslivets budget.

uppdriven vinstkonjunktur ofrånkomligt ,leder till inflation", bör ju regeringen i konsekvensens namn avstå från att bidra till en sådan utveckling genom att ge företagen skattelättnader.

Ett av de områden där investeringarna skärs ned är bostadsbyggandet, även om man ursäktar sig med att den beräknade igångsättningen av nya lägenheter skall bli obetydligt lägre under 1971 än under föregående år. Men detta är allvarligt nog eftersom förhållandena på bostadsmarknaden ingalunda är sådana att någon som helst nedskärning kan godtas. Vidare upprepas det gamla välkända förhållandet att bostadsbyggandet används som konjunkturregulator och i dagens läge i kombination med nedskärningen på den offentliga sektorn kommer att bidra till att förvärra den redan alltför stora arbetslösheten bland byggnadsarbetarna.

Att man nu krymper ner bostadsinvesteringarna är desto mer anmärkningsvärt som man underlåter att göra något inom de nuvarande ramarna exempelvis när det gäller bostadsfinansieringen och möjligheterna för kommunerna att bedriva en aktiv marknadspolitik.

Arbetslösheten bland byggnadsarbetarna är f. n. större än vid motsvarande tid förra året, trots att man i år haft avsevärt bättre byggväder än motsvarande tid 1969. Allvarligast är kanske ändå att två tredjedelar av dem som tillfrågats i den undersökning Byggnadsarbetareförbundet företagit bland sina avdelningar gör den bedömningen att arbetslösheten kommer att öka ytterligare. I den gjorda undersökningen framkom att 6 000 av förbundets medlemmar var arbetslösa under en vecka i november 1970 mot 4 500 medlemmar motsvarande vecka 1969 – en ökning med omkring 30 procent. I storstadsläna är ökningen så stor som 62 procent och i Syd- och Mellansverige ligger man 78 procent över fjolårets nivå. Valrörelsens löfte om trygghet och full sysselsättning gällde tydligen inte dessa grupper.

En tredjedel av de arbetslösa beräknas vara över 60 år, vilket bekräftar den gamla erfarenheten att det är den äldre arbetskraften som drabbas i första hand. I övrigt visar undersökningen att den nuvarande höga arbetslösheten är genomgående i praktiskt taget hela landet och att den inte som tidigare är begränsad till någon särskild yrkesgrupp. Undersökningen visar också att anledningarna till den ökade arbetslösheten är flera. Projekt har stoppats på grund av kreditvårigheter. I andra fall har investeringsavgiften varit orsaken. Vidare anges dålig planering hos byggherrar eller kommuner som orsak.

Undersökningen bekräftar alltså att byggandet används av regeringen som ett slags säkerhetsventil under konjunktursvängningarna.

I hur hög grad investeringsavgiften på oprioriterade byggen som kontorshus, bensinstationer m. m. är orsak till den nuvarande arbetslösheten finns det inga exakta siffror på. Men jag har f. ö. för några dagar sedan ställt en fråga därom till finansministern och kommer väl att få den besvarad denna vecka. Skulle det visa sig att denna form av investeringsstyrning på ett avgörande sätt bidragit till den nuvarande arbetslösheten, måste formen omprövas. Bestämmelserna om dispens av arbetsmarknads-mässiga skäl har tydligen inte fungerat, varvid investeringsavgiften blir ett instrument som slår blint.

En orsak till störningarna på byggmarknaden är utan tvivel kredit-

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

marknadens organisation. Med det nuvarande splittrade finansieringssystemet har byggandet stoppats och försenats genom att pengarna inte har funnits till hands när planerade byggen skulle igångsättas. Det har i långa stycken varit fråga om regionala kreditförsörjningsproblem som uppkommit trots att pengar funnits men på fel plats i landet eller i sämsta fall hos fel bank för vederbörande byggherre eller byggnadsföretag.

När Byggnadsarbetareförbundet i sin skrivelse till den socialdemokratiska partistyrelsen konstaterar att "debatten om en s. k. bostadsbank har pågått en längre tid" och att det förefaller som om tiden blivit mogen för mer påtagliga steg i den riktningen har man knappast tagit till några överord utan i stället varit blygsam i överkant.

Även om man gång efter annan lyckats åstadkomma frivilliga överenskommelser med de privata kreditinstituten, enligt vilka dessa inför utsikten av en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet genom en statlig bostadsbank skall bemöda sig att tillgodose kreditanspråken, framstår den av oss och andra föreslagna totalfinansieringen genom en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank såsom den enda riktiga lösningen.

Detta har heller inte bestritts vare sig av bostadspolitiska kommittén eller av talesmän för regeringen eller de utskott som under de senaste åren haft att behandla förslagen. Skälet för underlåtenheten att genomföra förslagen kan inte vara annat än undfallenhet mot de nuvarande kreditgivarna, dvs. privatbanker och kreditinstitut. Denna undfallenhet är av samma slag som när man mer och mer avlägsnar sig från den sociala inriktning av bostadspolitiken som en gång krävdes bl. a. i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Man har redan lämnat lågräntepolitiken, som var en av grundstenarna i denna bostadspolitik. Man är i färd med att avskaffa samhällets hyreskontroll, som skulle hindra privata hyresvärdar att ockra på bostadsbristen.

Avlägsnandet från dessa sociala målsättningar har resulterat i att de som drabbats i första hand är människorna i storstäderna, dvs. i bostadsområdena. Målsättningen att hyran inte skulle få uppta mer än 20 procent av lönen har inte kunnat uppfyllas. I Stockholm krävs t. ex. en årsinkomst på ca 33 000 kronor, om hyran för en lägenhet på två rum och kök endast skall motsvara 20 procent av lönen.

I statsverkspropositionen har anslagen till lånefonden för kommunala markförvärv räknats upp med 20 miljoner till 50 miljoner kronor. Den summan bör ses mot bakgrund av att kommunerna ligger inne med ansökningar om markförvärvslån på hundratals miljoner kronor. Den 1 mars 1970 förelåg ansökningar från kommunerna om lån på sammanlagt 224 miljoner kronor. Till förfogande stod då 30 miljoner kronor. Menar regeringen allvar med att kommunerna skall bedriva en aktiv markpolitik, är det väl helt uppenbart att en uppräknad med 20 miljoner kronor inte tillnärmelsevis bidrar till att uppfylla målsättningen i dessa tankegångar. Den utredning som föreslog denna fond beräknade att behovet för markförvärvslån 1974 skulle vara 220 miljoner kronor – ett belopp som troligen är tilltaget i underkant.

På detta område blir det alltså under överskådlig tid inga ändringar i nuvarande förhållanden, nämligen att koncentrationen av kapital och

produktionsresurser, kombinerade med omfattande markförvärv från stora företagsgrupper med olika bankintressen i bakgrunden, ger det privata byggandet ett dominerande inflytande över byggnadsverksamheten.

Mycket vore att tillägga i det här sammanhanget, men eftersom vi senare i vår skall få en bostadspolitisk debatt blir det tillfälle att återkomma till dessa och andra frågor på området.

Vårt omdöme att årets statsverksproposition i sin grundlinje är en näringslivets budget och en budget anpassad till att stärka de kapitalistiska företagens konkurrensförmåga bekräftas inte minst av de frågeställningar jag nu sist har tagit upp.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet i denna remissdebatt kring det svenska samhällshushållets tillstånd och behov eftersom jag under en följd av år har sett på Sverige utifrån, därtill under de senaste tre åren inte som svensk utan som den opartiske FN-tjänstemannen. Jag har ännu inte kommit ur vanan att som en sådan tjänsteman bedöma Sverige med internationella mått.

I den snabbt sammankrympande värld i vars göranden och låtanden vårt lilla land spelar och måste spela sin roll framstår Sverige som ett sällsynt privilegierat samhälle i den rika världsdelen Europa, mitt i ett hav av fattiga länder. Det är gynnat i fråga om läge, klimat, storlek och resurser. Det är, om man också beaktar dollarköpkraften och fördelningen av de totala resurserna, det rikaste landet med den genomsnittligt sett högsta levnadsstandarden i världen. Det är på det hela taget ett öppnare och hedrerligare samhälle än de flesta jag känner till. Det är ett land med jämförelsevis större förutsättningar än de flesta andra att åstadkomma ett rättvist och rättfärdigt samhälle.

Det tycks vara svårt för en svensk att finna de rätta orden för att göra rättvisa åt sitt eget land utan att känna sig sårbar för beskyllningen om självbelåtenhet och egenrättfärdighet. Därför har det framstått som viktigt för mig att ta dessa intryck av Sverige utifrån – från en tid intill helt nyligen då jag hade skyldighet att se på världen och mitt eget lands ställning i världen med den objektiva internationella tjänstemannens ögon – till utgångspunkt för några reflexioner kring vissa högaktuella problem för Sverige som en del av världen.

Att se på Sverige som ett i dagens värld sällsynt privilegierat samhälle, herr talman, betyder inte ett försvar av det bestående vare sig i politik eller i samhälle. En utlandssvensk har en viss benägenhet att skapa en idealbild av sitt eget land, och det är i många avseenden berättigat. Men det tar inte lång tid efter återkomsten till Sverige för att få fullt klart för sig hur mycket som ännu finns att göra i detta land. Och vi kommer naturligtvis aldrig att bli färdiga, eftersom varje tidsperiod skapar sina egna problem som måste lösas, varje framsteg köps på bekostnad av följdverkningar som måste bemästras. Men detta innebär att se på vårt land med det internationella perspektiv som blir alltmer nödvändigt, och det innebär att man blir alltmer intensivt och levande medveten om att ett litet rikt land har mera skyldigheter än rättigheter, mera ansvar än

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

anspråk i en värld som utgör ett hav av fattigdom och lidande. Det innebär ett medvetande om det nödvändiga i att så utforma vår politik att vi inte än mer skor oss på de fattigas bekostnad utan tvärtom i ökande grad gör oss till våra bröders hjälpare.

Jag har under min FN-tid arbetat med framför allt två stora problem i vilka jag hoppas att ett växande antal svenskar känner sig djupt engagerade – det första att överbrygga det fortfarande växande gapet mellan världens få rika och många fattiga, det andra att när klockan ser ut att vara fem minuter i tolv rädda vår mänskliga miljö. I bägge dessa avseenden har Sverige som samhälle i förhållande till sin storlek och materiella betydelse en märklig och aktiv förgrundsplats i världssamfundet.

Den situation i vilken vi nu befinner oss vid ingången till 1970-talet med FN:s andra utvecklingsårtionde just inlett och dess internationella utvecklingsstrategi just antagen, med FN:s internationella miljövårdskonferens sarnmanträdande i Stockholm om knappt 1,5 år – den situationen kommer utan tvivel att i historieskrivningen betraktas som en av de mer betydelsefulla för mänskligheten.

För att lösa livshotande globala problem är tiden också mycket knapp, även om många människor antingen inte kan eller inte vill se detta faktum i ögonen och anpassa sitt tänkande och handlande därefter.

FN:s generalsekreterare uttalade för någon tid sedan att han mot bakgrund av de kunskaper och den överblick som hans ämbete ger honom ansåg att mänskligheten kanske har en tioårig nådatid på sig för att åstadkomma en vändpunkt för sina fyra dominerande problem – kappstrungen, befolkningsexplosionen, miljöförstörelsen och världsfattigdomen.

Herr talman! Sveriges märkliga förgrundsplats i världssamfundet fick jag som FN-tjänsteman, under förhållanden som sköt min egen nationalitet helt i bakgrunden, många bevis för. Den är litet svårförklarlig. Våra prestationer hittills har i och för sig inte kunnat utgöra tillräcklig anledning. Men den allmänna uppfattningen både på FN-sekretariatet och bland medlemsnationerna, inte minst i u-världen, är att vårt land tillhör dem som har hederliga avsikter och god vilja utan belastande biavsikter. Och därför möts svenskt internationellt agerande med en verklig tillit och med förtroende. Har Sverige sagt en sak, givit en utfästelse, sägs det, så står man sedan för det. Vi är helt enkelt trovärdiga i FN:s och u-landsvärldens ögon.

Mot den bakgrunden, herr talman, skulle jag vilja bidra till denna debatt med några synpunkter på de två områden som jag nyss nämnde.

Anslagen till internationellt utvecklingsarbete ökar för budgetåret 1971/72 med 200 miljoner kronor till praktiskt taget jämnt 1 miljard. De tillhör därmed de betydande posterna i budgeten, vilket är glädjande; dock är det att märka att de ännu uppgår till endast 0,6 procent av bruttonationalprodukten. Vi har alltså ännu ett bra stycke kvar till det symboliska etappmålet 1 procent.

I tredje huvudtiteln sätts de svenska biståndsanslagen in i ett internationellt perspektiv och redovisas mot bakgrunden av den internationella utvecklingsstrategin för det andra utvecklingsårtiondet, som

antogs av Förenta nationerna vid dess högtidssammanträde den 24 oktober 1970. Det är utomordentligt tillfredsställande att en översättning av dessa dokument – det mest ambitiösa försöket hittills att till praktiskt handlande omsätta en upplevelse av världssolidaritet – återfinns i riksdagstrycket i form av en bilaga till tredje huvudtiteln. Det framgår av strategitextens punkter 42 och 43, att det beslut som fattades av 1968 års riksdag och som fru Lewén-Eliasson tidigare har hänvisat till, nämligen att anslagen för biståndsändamål skall uppgå till 1 procent av bruttonationalprodukten vid mitten av detta årtionde, står i direkt samklang med strategins målsättning i fråga om de rika ländernas insatser i utvecklingssamarbetet.

Så kunde också Sverige vid höstens generalförsamling ansluta sig till dessa målsättningar utan de reservationer som åtskilliga andra industriländer såg sig föranlätna att avgå. Därmed har vårt land – och detta är viktigt att fastslå – inte en avtalsmässig men väl en politisk och moralisk internationell förpliktelse att handla i överensstämmelse med vad vi har verkat för i det internationella samarbetet. De svenska biståndsanslagen har förlorat det sista inslaget av marginalitet och restpostkaraktär. De nu föreslagna anslagshöjningarna innebär att utbyggnaden av den svenska biståndsverksamheten fortsätter programenligt.

Inom ramen för denna utbyggnad bör de svenska insatserna utformas i samklang med och alltmer som led i den FN:s internationella utvecklingsstrategi, i vars utarbetande Sverige har tagit så aktiv del. Inte minst är det viktigt att vårt lands representanter fullföljer insatserna – för vilka Sverige blivit känt i FN-sammanhang – för att främja det nya synsätt på utveckling som betonar kravet på en balanserad och samlad utvecklingsplanering med syfte att uppnå ekonomisk och social utjämning, ökad social rättvisa och förbättrade levnadsvillkor för de enskilda människorna i u-länderna. Under min FN-tjänst hade jag speciellt ansvar för de utvecklingsaspekter som har blivit kända under beteckningen det integrerade synsättet. Därför noterar jag med särskild tillfredsställelse att detta synsätt, som redovisades för och godkändes av riksdagen förra året, kommit att bli vägledande även för de bilaterala svenska biståndsinsatserna.

Låt mig tillägga att Förenta nationerna, som det mest fulltoniga uttrycksmedlet hittills för världssamfundet i fråga om positivt internationellt samarbete för utveckling, kommer att under de kritiskt avgörande första åren av det andra utvecklingsårtiondet behöva stöd, materiellt och psykologiskt, av de rika medlemsstater som är besjälade av en vilja att göra 1970-talet till ett framstegens årtionde för det internationella utvecklingssamarbetet. Sverige kan, trots sin litenhet, i kraft av sin utvecklingspolitiskt starka position här spela en viktig roll. Det är min förhoppning att riksdagens stöd åt vad som sägs i tredje huvudtiteln härom skall komma att få en ganska stor betydelse för de närmaste årens arbete inom Förenta nationerna.

Innan jag går in på miljöproblemen skulle jag, herr talman, vilja helt kort kommentera en till kvantiteten obetydlig del av åttonde huvudtitelns imponerande budget. Det hör samman med huvudtemat för mitt inlägg: att Sverige genom sin situation och ställning i världen, genom sin

accepterade neutralitet, sina jämförelsevis stora resurser och sin relativa anständighet i det internationella samarbetet är mer respekterat och konfronteras med större förväntningar i omvärlden än vad vi kanske föreställer oss. Detta gäller också den bild utåt av vårt land som skapas genom olika slag av nyhets-, opinions- och kulturförmedlare. Vad jag nu speciellt har i tankarna är utlandsprogrammet vid Sveriges Radio, vars verksamhet av lyssnarundersökningar i olika länder att döma innebär en värdefull och uppskattad information i utlandet om det svenska samhället. Inte minst har det framkommit att utländska lyssnare har stark tilltro till Radio Swedens nyhetsutsändningar, just därför att de kommer från det neutrala och obundna Sverige och därför anses vederhäftiga – samma trovärdighetsintyg alltså som man träffar på i andra sammanhang.

Som ordförande i Svenska institutets styrelse kan jag inte underlåta att intresserat följa all verksamhet för information om Sverige till utlandet, speciellt i ett läge där denna verksamhet får ökad betydelse på grund av den politiska och ekonomiska situationen. Det är därför med stort beklagande jag konstaterar att den oförändrade medelstillsdelningen till utlandsprogrammet i en tid av starkt ökade kostnader kommer att leda till betydande nedskärningar i programverksamheten, möjligen också nedläggning av programmet på något eller några av de sju språk man sänder på och därigenom mistade våglängder, som blir svåra att senare få tillbaka. Jag är medveten om att var och en av de tusentals poster i budgeten som för det nya budgetåret föreslås oförändrade eller nedskurna kan uppkalla någon ledamot av riksdagen till bekymrade kommentarer. Men jag måste uttrycka en alldeles speciell tveksamhet i fråga om det kloka i att, i det läge där vi just nu befinner oss, förminska den svenska informationsverksamheten riktad till utlandet. Eftersom jag tror att detta vore ytterst olyckligt vill jag uttala att det borde vara möjligt att pröva olika tänkbara vägar för att inför det nya budgetåret lätta trycket på kostnadssidan för det skattemedelsfinansierade utlandsprogrammet, när en inkomstförstärkning nu verkar utesluten. Sverige är politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt en del av världen med det ansvar och de skyldigheter det medför. För att i en kritisk tid levandegöra detta för både oss själva och omvärlden behöver vi inte mindre, utan större kontaktytor mot denna omvärld.

Herr talman! Åtskilliga av mina ärade kolleger i kammaren kan anse ett ordval alltför starkt som antyder att, i fråga om den miljö som vi alla till hundra procent är beroende av för våra livsbetingelser, klockan är fem minuter i tolv. Efter att återigen ha sett miljöproblemen i vår värld, vars öde vi alla delar, från ett globalt perspektiv kan jag inte överge min uppfattning att klockan *är* fem minuter i tolv. Det är helt enkelt fråga om det mänskliga överlevandet. Och tiden går i detta avseende så fort att vad man närmast undrar över är om vi på modernt förhandlingssätt kan stoppa klockan för att vinna tid att nå enighet om de nödvändiga åtgärderna.

Också här ligger vårt land långt framme, mätt med internationella mått. Vi har en intensiv allmän debatt, en avancerad målsättning och en jämförelsevis långt hunnen procedurordning för att handskas med de

praktiska yttringarna av miljöproblemen. De i statsverkspropositionen framlagda förslagen till anslag under nionde huvudtiteln återspeglar en angelägen prioritering av detta område. Förgiftningen av vår miljö har gått så långt att ingen av oss undgår dess verkningar. Inför ett senatsutskott sade den amerikanske biologen Barry Commoner på våren 1969: "Den moderna teknologiska människan bär med sig strontium-90 i benbyggnaden, jod-131 i sköldkörteln, DDT i fettvävnaderna och asbest i lungorna." Det är drastiskt uttryckt – och drastiska och snabba åtgärder är sannerligen nödvändiga.

Men också i detta sammanhang skulle jag vilja anlägga vissa mer principiella och långsiktiga synpunkter. Att skydda hälsan och förebygga sjukdomar genom en så långt möjligt giftfri miljö, att säkra en naturlig balans i växt- och djurvärld, att så planera för utnyttjandet av de naturliga resurserna att möjligheten till kontakt med orörd och oskadad natur bevaras – allt detta är nu allmänt erkänt som oundgängliga och trängande viktiga skyldigheter för samhälle och näringsliv. FN-konferensen nästa år måste komma att bilda upptakten till ett långtgående internationellt samarbete, i stor utsträckning i för medlemsstaterna bindande former, bl. a. därför att länder och industriföretag med ett aktivt och avancerat miljöprogram inte kan få bli lidande av detta i den internationella konkurrensen.

På sikt är det som sagt en fråga om överlevandet, en fråga om hur länge jordens totala resurser kommer att räcka till för en allt snabbare växande befolkning. Världsfattigdomens kris måste lösas med jordbruksmodernisering och industrialisering, säger vi oss med rätta. Men det är just de processerna och den urbanisering som följer i deras släptåg, som tillsammans med befolkningstillväxten skapar de allt allvarligare miljöproblemen. Därigenom blir människan sin egen värsta fiende. Tove Jansson låter i sin senaste bok "Sent i november" Mymlan säga till den ängsliga Filifjonkan: "Här finns inga värre saker än vi själva." Det är ett vist påpekande, som erinrar om den ofta citerade seriefiguren Pogo i Washington Post: "Nu har vi upptäckt fienden. Han är vi själva." Den rika industrialiserade världen karakteriseras av en mänsklig livsföring som är helt enkelt förödande därför att den har trott sig ha rätt att för egen kortsiktig vinning utnyttja naturresurserna med hjälp av modern teknologi och med bortseende från de sociala kostnader som ser ut att åtfölja varje tekniskt framsteg.

Genom sin rovdrift med naturresurserna framstår människorna i den rika världen som bovarna i dramat, vilka till straff nu upptäcker att de är i färd med att gräva sin egen grav. Och det kusliga är, herr talman, att de – eller vi – står som förebilder för fattig världens folk när de nu planerar sin egen utveckling, på grund av det statusvärde som vi har lyckats ge vår egen livsföring. Västståndskrisen kommer att sprida sig – den är redan i full färd med det – till delar av världen, där trycket av en explosiv befolkningsökning kommer att mångdubbelt förvärra den. Det kommer snart att framstå som oundgängligt att upprätta en internationell försörjningsbalans som en ram för utnyttjandet av jordens totala resurser, en ram inom vilken de enskilda staterna måste inpassa sig.

En sådan världshushålllets försörjningsbalans, som väl inte kan komma

till stånd någon annanstans än i Förenta nationerna, måste väga samman u-ländernas utvecklingsambitioner med de rika ländernas livsföring och de anspråk på vår jords resurser som den livsföringen innebär. Den kommer att chockartat påvisa välståndsländernas skrämmande tendens att leva långt över sin rimliga andel av dessa resurser. Förenta staterna, med 6 procent av jordens befolkning, förbrukar nära 40 procent av dess resurser. Och situationen i Förenta staterna av i dag, den amerikanska drömmen som blev en mardröm, speglar vad vi kan vänta oss i Sverige om några få år, ifall vi inte ganska radikalt ändrar kurs; vi är snabbt på väg mot samma livsföring och samma därav följande rovdrift med egna och andras resurser. Sätter vi in vår egen samhällsekonomi i världsförsörjningssammanhang visar det sig att vi, med 0,2 procent av jordens befolkning, förbrukar drygt 1 procent av dess resurser.

Herr talman! Vi driver, med all rätt, jämlikhetskravet och utjämningskravet inom vårt land och mellan de rika och fattiga länderna. Men varken inom eller mellan folken kan det, någonsin bli möjligt att åstadkomma större rättvisa och jämlikhet enbart genom en rörelse uppåt. Om man, låt vara som en utopisk teori, tänker sig jordens fattiga 70 procent uppnå Förenta staternas och Sveriges levnadsstandard spricker naturligtvis den internationella försörjningsbalansen. Ekvationen går inte ihop, världens resurser räcker helt enkelt inte till för en så hög levnadsstandard åt alla. På sikt blir en sänkning av konsumtionsnivån i den rika världen – liksom en sänkt realstandard för de privilegierade grupperna i både rika och fattiga länder – nödvändig om de totala resurserna skall räcka till en anständig levnadsstandard för alla.

Detta gäller, herr talman, också vårt land som ett litet rikt och privilegierat land. Jag tror att en ändring i vårt sätt att använda våra resurser kommer att tvinga sig fram. Jag tror också att vi, för att styra detta i den rätta riktningen, borde sätta i gång en framtidsforskning. Det skall inte vara det slags futurologi som extrapolerar, i bästa science fiction-stil, dagsaktuella trender i vetenskap, teknik och ekonomi och som verkar att endast kunna tänka sig en vidareutveckling av dagens samhälle, bara än mer tekniskt dominerat, än mer datadominerat och försett med allehanda mirakelting för vår livsföring. Nej, jag tänker mig ett forsknings- och planeringsarbete, med utgångspunkt i de värderingar för samhällsplaneringen – nämligen rättvisa, social utjämning och jämlikhet – som nu verkar allmänt godtagna, ett arbete baserat på frågan: Vad för sorts samhälle vill vi ha om 30 år, i vad för sorts samhälle vill vi att våra barn och barnbarn skall leva? Det skall vara ett forsknings- och planeringsarbete inställt på att aktivt och nu styra utvecklingen i den riktningen i stället för att låta en mer eller mindre anonym utveckling styra oss.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Den nya enkammararen har ett imponerande antal ledamöter. Trots detta tycker man sig ju stå i en glesbygd för ögonblicket, när man ser ut över lokalen – något som man kan beklaga med tanke på det engagerade, på perspektiv fyllda och djupt insiktsfulla anförande som vi nyss hörde. Men anförandet har ju räddats genom det

alltid fungerande protokollet.

I detta sammanhang dristar jag mig att erinra om att moderata samlingspartiet yrkade på 300 ledamöter i den nya enkammaren – ett yrkande som vidhölls med stöd från några ströröster, i de förberedande överläggningarna, i grundlagberedningen, i konstitutionsutskottet och i kamrarna. Det kanske hade varit ännu färre närvarande nu, om förslaget gått igenom, men vi tror i alla fall att det skulle ha givit större arbetsduglighet åt den nya kammaren.

Nu blev det inte så – tendensen går snarare i motsatt riktning. Inom kort kommer kammaren att få behandla förslag till grundlagsändringar som går ut på att ersättare skall tillkomma för statsråd, för talmän och för enskilda ledamöter. Ett bifall till det förslaget innebär att kammarens ledamotsantal de facto utökas med mellan 16 och 20 arbetande personer, alltså ersättarna för statsråd och talmän.

I denna situation har vi kammarledamöter väl bara en sak att göra, nämligen att försöka hjälpa talmännen att ordna med tillfredsställande arbetsförhållanden ändå och därmed också bidra till att förslagen på grundlagberedningens bord rörande inskränkta debatttider och restriktioner av olika slag icke någonsin förverkligas.

När man får ordet så här sent – jag är förmodligen dagens sista talare – vore det frestande att göra en sammanfattning av debatten. Det skall jag emellertid inte göra. Den enda talare som jag vill något recensera – om jag får använda det ordet – är statsminister Palme i hans första inlägg. Enligt åtskilligas mening har statsministern under senare tid "legat lågt". Det har sagts så i pressen. Han har inte gjort så stora framträdanden, utan han har samlat sig inför mötet med denna kammare. I dag skulle alltså det stora språnget göras.

Vad innehöll då detta stora språng? Ja, det innehöll till stora delar vad som gammalt och kärt är för oss alla, nämligen en beskrivning av hur socialdemokratin har ordnat alla reformer i detta land. Vidare innehöll det de vanliga anklagelserna mot oppositionen för överbudspolitik, också det en gammal och kär läxa. En liten nyhet var att statsministern med stor dramatisk skicklighet – han bevistade ju invigningen av ett teater- och filmhus i går – beskrev åtskilliga kvardröjande missförhållanden i det här landet och de risker som enskilda människor kan råka ut för. Han gjorde det med all rätt. Det var en beskrivning som vi alla till stora delar kunde instämma i. Den enda reflexion man möjligen kunde göra, när man lyssnade på anförandet, var: Vem har ansvaret för att dessa missförhållanden fått pågå så länge? Vem har ansvaret för att inga ingripanden gjorts? Ja, det kan ju inte i första hand vara oppositionen. Det måste väl vara regeringen som haft ansvaret under denna tid, dvs. under åtskilliga decennier. Det är ju ändå en regerings plikt att i första hand regera.

Herr talman! Jag hade tänkt att här tala om Förenta nationerna och om en del problem i samband därmed, men jag skall inte göra det. Vi får ju en utrikesdebatt inom kort. I stället skall jag övergå till ett ämne som har behandlats av flera tidigare talare, nämligen annonsskatten. Jag skall försöka koncentrera min framställning och ta den punktvis.

Det är sällan man i det politiska livet står inför en åtgärd som har företagits i ett visst syfte och om vilken man på förhand kan säga att det i

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

stället borde ha varit tvärtom. Jag minns ett sådant exempel från 1933. Då föreslog regeringen att vissa värnpliktsövningar skulle inställas i syfte att bekämpa arbetslösheten. Det var ju inte direkt att bekämpa arbetslösheten. Man borde i stället ha handlat tvärtom, dvs. givit flera värnpliktiga möjligheter att klara av sin värnpliktstjänstgöring just vid den tidpunkten.

Nu vill man hjälpa andra- och tredjetidningarna genom en särskild annonsskatt. Man borde i stället göra tvärtom, om man vill hjälpa dessa tidningar. Man borde ta bort den moms som finns på tidningars annonsering. Detta är inte tekniskt möjligt, och ingen föreslår det i dag, men det visar ändå i vilken riktning man borde ha gått i stället för att beträda den väg som man nu är inne på. Kanske har man där lekt med en tanke som ibland framförs när det gäller företagsamheten i övrigt, att om något företag är lönsamt och går med vinst, så skall man ta av denna vinst och ge åt mindre lönsamma företag i samma bransch. Det är ju en tankelek. Men det skulle möjligen bara störa lönsamheten för de lönsamma utan att garantera lönsamhet för de icke lönsamma.

Inom tidningsekonomin är förhållandena mycket mera komplicerade. Där är det så att en höjning av den allmänna prisnivån på annonser faktiskt drabbar andra- och tredjetidningarna i första hand. De stora tidningarna, som så att säga lever sitt eget liv, är relativt oberörda av ett sådant ingripande, i varje fall när det gäller den första delen av ingreppet. Alla tidningar drabbas däremot av en nedgång på visst sätt. För att belysa hur knappa marginalerna är kan jag nämna att den svenska dagspressens bruttoöverskott av tidningsrörelse år 1967 var ungefär 75 miljoner kronor. Det svarar tämligen väl mot vad 10 procent av annonseffekterna betyder -- 70 miljoner kronor. Så knappa är marginalerna.

Vi invänder mot annonsskatten att den motverkar sitt eget syfte att stödja andratidningarna. Den innebär en klar diskriminering av dagspressen som reklammedel till skillnad från andra reklammedel. Den föreslås införd utan att den tillsatta utredningens resultat avvaktas. Var det inte statsministern själv som vid den stora partikongressen avisade ingrepp i fråga om reklamen med att hänvisa till utredningen, vars resultat borde avvaktas? Annonsskatten torde sakna motsvarighet i andra länder, vilket kan föranleda vissa internationella komplikationer. Den påverkar inte blott den rent ekonomiska lönsamheten, utan även läsvärdet, eftersom många annonser har läsvärde och därmed också är upplagefångande. Således blir hjälpen åt andratidningarna ännu mindre.

Föga hjälpes man i detta läge av att 30 miljoner kronor skall gå till ett presstöd, om vars innehåll ännu ingen vet något. Uppenbarligen skall statsrådet Lidbom -- en regeringens Mädchen für alles -- klara ut den saken på relativt kort tid. Vilken väg skall han välja? Det rör sig om svåra problem. Det här vet man ingenting om. Det får riksdagen inte heller veta, utan vi får avvakta och se. Hur skall det hela gå till?

Jag kanske i detta sammanhang kan erinra om att en tidigare pressutredning faktiskt har kapsejsat på denna punkt. Det finns väl risk för att nya pressutredningar som får karaktären av snabbutredning i detta avseende också kan råka ut för olyckshändelser.

I varje fall borde det vara klart att ett nytt presstöd, som förvisso

behövs i många fall, inte får gå över partierna. Det skapar ett beroendeförhållande till partierna, som strider mot pressens arbetsmöjligheter och reella existensvillkor. Ej heller får sådant presstöd selektivt utdelas av en grupp personer i toppen på något företag, någon institution eller därför tillskapad organisation. Även om till en början granskningen baseras på balansräkningen smyger sig lätt den tanken in, att det i själva verket blir innehållet i tidningen som ligger till grund för om den skall få gåvor eller icke. Då kommer tryckfriheten in i bilden – ett ämne som inte heller har berörts i det korta avsnitt där vi fått reda på vad som hitintills förutses.

Regeringen skall tydligen genomföra sina avsikter utan remiss, utan överväganden. Man kan bara hoppas att den nya riksdagen skall erinra sig att det dock är riksdagen som förfogar över beskattningsmakten. Skulle riksdagen hävda sin rätt i det sammanhanget får väl det ansvariga statsrådet – vem det nu är – trösta sig med skaldens ord: Rätt du tänkt, fast det var fel.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 2 På hemställan av herr talmannen beslöts att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens plenum.

§ 3 Kammaren åtskildes kl. 0.30.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 9

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Tisdagen den 19 januari

Herr talmannen 3

- ” Ahlmark (fp) 136
- ” Andersson i Örebro (fp) 101
- ” Antonsson (c) 105, 115, 116
- ” Bengtson, förste vice talman (c) 146
- ” Bohman (m) 26, 60, 69, 128, 134
- ” Burenstam Linder (m) 93
- ” Dahlén (fp) 84
- ” Fälldin (c) 79
- ” Hedlund (c) 4, 57, 68, 125, 127, 133

- herr Helén (fp) 14, 58, 70, 133
- ” Hermansson i Stockholm (vpk) 72
- ” Hernelius (m) 166
- ” Krönmark (m) 142
- fru Lewén-Eliasson (s) 154
- herr Norrby i Gunnarskog (c) 100
- ” Palme, statsminister 42, 62, 71, 114, 116
- ” Sträng, finansminister 117, 130, 135
- fru Thorsson (s) 161
- herr Werner i Tyresö (vpk) 156